

Kuningasvallan kannattajat
Suomalaiset monarkistit ja hallitusmuotokamppailu 1918

Sanna Rantahalvari
Pro gradu -tutkielma
Historian maisteriohjelma
Humanistinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Syyskuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Historian maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Historia			
Tekijä – Författare – Author Sanna Rantahalvari			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Kuningasvallan kannattajat: Suomalaiset monarkistit ja hallitusmuotokamppailu 1918			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu-tutkielma	Aika – Datum – Month and year Syyskuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 77	
Tiivistelmä – Referat – Abstract Tässä pro gradu -tutkielmassani käsittelen suomalaisten monarkistien verkostoa ja politiikkaa vuonna 1918. Työssä on kaksijakoinen tutkimuskysymys. Tutkimuksen alussa tarkastelen suomalaisten monarkistien verkostoa sekä sen rakentumista jo ennen vuotta 1918. Tarkastelen toimijoita vaikuttajina sekä eduskunnassa, kansalaisyhteiskunnassa että omassa verkostossaan. Toisessa osassa tarkastelen monarkistien tekemää politiikkaa. Mitä olivat politiikan tavoitteet vuonna 1918? Millainen rooli kuninkaalle olisi hallitusmuodossa annettu? Miten monarkistit rakensivat omaa asemaansa ja koko valtakunnan tulevaisuutta? Laadullisen metodin lisäksi olen käyttänyt tutkielmassani verkostotutkimuksen teorioita, joiden avulla monarkistien vaikuttamista ja verkostoja on ollut hedelmällistä analysoida. Työssä käytetty lähdeaineisto koostuu Eduskunnan arkiston valtiopäiväaineistosta, yksityisarkistojen materiaalista sekä sanomalehtiaineistosta. Julkisen ja yksityisen aineiston rinnakkainen tarkastelu on ollut erityisen kiinnostavaa, sillä olen työssäni voinut vertailla esimerkiksi kansanedustajien julkisia ja yksityisiä ajatuksia. Tulkintojeni tukena olen käyttänyt kotimaista ja ulkomaista tutkimuskirjallisuutta, jossa olen keskittynyt ennen kaikkea vaikuttamista ja verkostoja koskevaan kirjallisuuteen. Suomalaiset monarkistit jakoivat hyvin samankaltaisen taustan. He olivat korkeasti koulutettujen ja poliittisesti aktiivisten henkilöiden ryhmä, jonka keskeiset jäsenet tunsivat toisensa jo vuosikymmenten takaa. Merkittävä ryhmän muodostanut tapahtuma oli Suomen sisällissota, joka oli valtaapitäville järkytys. Monarkistit jakoivat ennen kaikkea näkemyksen siitä, että sisällissodan syynä oli ollut toimimaton kansanedustuslaitos, ja valtakuntaan tarvittaisiin vahva saksalainen monarkki turvaamaan yhteiskuntarauhaa jatkossa. Monarkistit käyttivät merkittävää valtaa 1918, ja toimivat valtiopäivien lisäksi näkyvästi julkisessa elämässä etenkin Uuden Suomen Turvaamiskomiteassa, joka oli monarkistien intressiryhmä. Monarkistisen politiikan tärkeimpänä tavoitteena oli uuden, monarkistisen hallitusmuodon säätäminen. Uudessa hallitusmuodossa hallitsijalle olisi annettu vanhoja keisarilla olleita valtaoikeuksia, ja kuninkaan asema olisi muutenkin ollut vahva eduskuntaan nähden. Monarkistisessa politiikassa kansanvaltaan suhtauduttiin varauksella, ja poliittisessa keskustelussa esitettiin argumentteja meritokratian puolesta. Toisaalta monarkistit pyrkivät myös eheyttämään kansaa sisällissodan jälkeen esimerkiksi nationalistisilla symboleilla ja uudella retoriikalla, jossa oman sisäisen hajanaisuuden sijaan korostettiin itänaapuri Venäjän uhkaa. Monarkistinen politiikka saavutti tavoitteensa lokakuussa 1918, kun Friedrich Karl valittiin Suomen kuninkaaksi, mutta maailmansodan tapahtumien seurauksena kuningas ei koskaan saapunut valtakuntaansa.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords monarkia, hallitusmuoto, valtiosääntö, eliitti, verkosto, Suomi, valtiopäivät, 1918			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Kaisa-kirjasto (E-Thesis)			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. Valtiomuototaistelun tausta ja tutkimuskysymykset.....	1
1.2. Lähdeaineisto ja tutkimuskirjallisuus.....	5
1.3. Työn keskeiset käsitteet ja teoreettiset työkalut.....	7
2. Suomalaiset monarkistit.....	12
2.1. Ylioppilaat ja sortovuosien soturit.....	12
2.2. Monarkistit poliittisella näyttämöllä.....	19
2.3. Monarkistit Uuden Suomen Turvaamiskomiteassa.....	26
3. Kuningaskuntaa rakentamassa.....	35
3.1. Irti interregnumista.....	35
3.2. Voittajien valtakunta.....	43
3.3. Eheyttäminen ja kansakunnan jälleenrakennus.....	53
4. Johtopäätökset.....	62
Lähdeluettelo.....	65
Liite 1. Monarkistien ydinryhmä.....	73

1. Johdanto

1.1. Valtiomuototaistelun tausta ja tutkimuskysymykset

Sisällissodasta selvinneessä Suomessa käytiin kesällä 1918 kiivasta kamppailua maan hallitusmuodosta. Sisällissota oli ollut hallitsevalle luokalle järkytys, joka ylitti kaikki aikaisemmat käsitykset yhteiskunnallisista kriiseistä.¹ Sisällissodan kauhut toimivat voittaneelle osapuolelle yhdistävänä tekijänä. Sodan jälkeen yhteiskunnallista ja poliittista valtaa käyttikin aikaisempaa laajempi ja yhtenäisempi oikeistolainen ryhmä, joka kokosi yhteen ruotsinkielisen yläluokan, nationalistisen keskiluokan, teollisuuskapitalistit ja talonpoikaiston. Tämä uusi ryhmittymä pyrki ennen kaikkea säilyttämään perinteisen, ennen sotaa vallinneen yhteiskuntajärjestyksen.²

Ryhmittymän mielestä paras turva yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseen löytyi perustuslaillisesta monarkiasta.³ Tätä ehdottivat ensimmäiseksi vanhasuomalaisen ja ruotsalaisen puolueen edustajat valtiopäivillä 21.5.1918. Kysymystä hallitusmuodosta käsiteltiin kesän aikana kolmesti valtiopäivillä ja vielä useammin sanomalehdistössä. Vaikka sisällissodan jälkeen vajaalukuinen eduskunta oli kokoonpanoltaan otollinen konservatiivisemmän hallitusmuodon läpimenolle, kamppailtiin hallitusmuodosta silti kiivaasti. Heti ensimmäisestä käsittelystä lähtien vastakkainasettelu monarkistien ja tasavaltalaisten välillä oli jyrkkää – porvaripuolueet puolustivat monarkiahanketta, kun taas sisällissodan jälkeen harvalukuiset sosiaalidemokraatit sekä maalaisliitto vastustivat sitä.⁴ Argumentaation kiivautta ei vähentänyt se, että osapuolet olivat eri mieltä myös siitä, mikä oli kesällä 1918 Suomessa vallitseva hallitusmuoto. Joulukuussa 1917 annetun itsenäisyysjulistuksen jälkeen vanhaa, 1700-luvulta Ruotsin vallan ajalta periytyvää monarkistista hallitusmuotoa ei ollut muutettu tasavaltalaiseksi, mikä tarjosi monarkisteille mahdollisuuden vedota siihen, että nyt ainoastaan sovellettiin voimassa olevaa valtiosääntöä. Tasavaltalaisten argumentit keskittyivät korostamaan sitä, miten ”joulukuun 6. päivän valtioteko” oli pelkällä julistuksella muuttanut maan hallitusmuodon monarkiasta tasavallaksi.⁵

Monarkistit voittivat hallitusmuotokamppailun monien käänteiden jälkeen. Tavoitteena oli ollut säätää uusi hallitusmuoto kiireelliseksi ja käsitellä se siten valtiopäivillä vielä kesän 1918 aikana. Hankkeen taakse ei kuitenkaan saatu tarvittavaa määräenemmistöä (5/6), joten viimeisenä

¹ Vares 1998, 60–61.

² Kuisma 2010, 73.

³ Majander ym. 2006, 105.

⁴ Majander ym. 2006, 110–112.

⁵ Majander ym. 2006, 104–110.

keinona vedottiin vuoden 1772 hallitusmuodon 38 §:än, jonka mukaan eduskunnan tuli valita vaalilla maalle uusi kuningas, jos edellinen kuningassuku on sammunut.⁶ Pykälän soveltaminen oli joidenkin monarkistien mielestä kiistanalaista⁷, ja tasavaltalaiset kieltäytyivät osallistumasta kuninkaanvaaliin, koska pitivät sitä laittomana.⁸ Kaikesta huolimatta 9.10.1918 vaalin tulos oli selvä: Hessenin prinssi Friedrich Karl (1868–1940) valittiin Suomen kuninkaaksi.⁹ Edellä esitetyt päivämäärät luovat myös luontevan aikarajauksen tutkimukselleni, joka käynnistyy toukokuusta 1918 ja päättyy syksyyn 1918.

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymys on kaksijakoinen. Tutkin sekä suomalaista monarkismia että sen taustalla vaikuttaneita toimijoita. Tutkimuksen alussa huomio onkin toimijoissa: keitä olivat suomalaiset monarkistit? Miten monarkistinen ryhmittymä muodostui yhteiskunnassa? Millainen rooli oli monarkistien keskuskomitealla eli Uuden Suomen Turvaamiskomitealla (UST)? Lisäksi avaan sitä, mikä sai osan poliitikoista kannattamaan monarkiaa ja mitä se heille merkitsi. Tutkimuksen jälkimmäinen osa käsittelee monarkistista politiikkaa: mitkä olivat politiikan tärkeimmät tavoitteet vuonna 1918? Millainen rooli hallitsijalle annettiin? Millaisen aseman monarkistit pyrkivät rakentamaan itselleen ja millaista Suomea sisällissodan jälkeen haluttiin rakentaa? Hypoteesini mukaan monarkistien ydintoimijat muokkasivat siis monarkiaa voimakkaasti omien tavoitteidensa mukaiseksi vaikeassa poliittisessa tilanteessa.

Tällainen tutkimustehtävän jaottelu on mielekäs, sillä politiikkaa ei tehdä tyhjiössä, vaan poliittiset toimijat pyrkivät vaikuttamaan siihen omien intressiensä mukaisesti. Nykyinen politiikantutkimus pitää tätä toki tutkimuksellisenä lähtökohtana, mutta perinteisesti monarkistinen politiikka on kuitattu huomautuksella, että Suomelle on valittu kuninkaanvaalissa saksalainen kuningas. Toimijat ovat sen sijaan jääneet tutkimuksessa sivuun, ja tällä tutkimuksella pyrin valaisemaan juuri toimijoiden roolia hallitusmuotokamppailussa. Tässä tutkimuksessa tarkoitan ”monarkistisella politiikalla” kaikkia niitä politiikan toimia, jolla pyrittiin luomaan suomalaista kuningaskuntaa. Perustuslain säätämisen lisäksi tällaisina toimina voidaan pitää esimerkiksi ulkopoliittisen suunnan valitsemista, kuninkaallisen armeijan luomista sekä kuninkaallisten seremonioiden suunnittelua. Kolmannessa luvussa olenkin jaotellut nämä monarkistisen politiikan toimet perustuslain säätämiseen, oman vaikutusvallan vakiinnuttamiseen sekä kansalliseen jälleenrakennukseen. Työ tarjoaa siis aikaisempaa laajemmin näkökulman monarkistisen Suomen vaiheisiin sekä kytkee sen laajemmin yleiseurooppalaisiin, ensimmäisen maailmansodan aikaisiin tapahtumiin.

⁶ Vares 1998, 201.

⁷ Esimerkiksi Tekla Hultin päiväkirjassaan 6.8.1918, Tekla Hultinin arkisto, KA.

⁸ Majander ym. 2006, 128.

⁹ Vares 1998, 258.

Tutkimuskohteena olevat monarkistit voidaan mielestäni jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäinen ryhmä vaikutti valtakunnanpolitiikassa. Sisällissodan jälkeen korkeinta valtaa Suomessa käyttivät valtionhoitaja P.E. Svinhufvud, senaatin varapuheenjohtaja J.K. Paasikivi ja Saksan Itämeren divisioonan kenraali von der Goltz.¹⁰ Svinhufvudin senaatin konservatiivinen kokoonpano kallistui luontevasti kannattamaan monarkiaa – mukana oli pankinjohtajia, lainoppilaineita, taloustieteilijöitä ja liike-elämän vaikuttajia, joille monarkia tarjosi kaivatun pelastusrenkaan pois sekasortoisesta tilanteesta.¹¹ Kesäkuussa 1918 24 suomalaisen puolueen eduskuntaryhmän jäsentä allekirjoitti ilmoituksen, jossa he sitoutuivat kannattamaan monarkiaa. Joukossa on mm. Lauri Ingman, O.V. Louhivuori ja Ernst Nevanlinna¹², jotka nousevat niin ikään tutkimuksessa esiin. Aikaisemmin monarkian kannalle oli asettunut ennen kaikkea RKP:n ja vanhasuomalaisen puolueen poliitikkoja, kuten R.A. Wrede ja J.K. Paasikivi.¹³

Tärkeä monarkistinen piiri muodostui myös yliopistosta. Merkittävistä monarkisteista Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa professoreina työskentelivät 1917 Edvard Hjelt, E.N. Setälä, Rafael Erich, J.J. Mikkola, Ernst Estlander, Hannes Gebhard, Onni Talas ja Heikki Renvall.¹⁴ Aikaisemmin opetushenkilökuntaan olivat kuuluneet myös esimerkiksi professorit J.R. Danielson-Kalmari, Robert Hermanson ja R.A. Wrede.¹⁵ Kolmas monarkian piiri vaikutti kansalaisyhteiskunnassa, ja ennen kaikkea lehdistössä. Toukokuussa perustettu Uuden Suomen Turvaamiskomitea pyrki vaikuttamaan ruohonjuuritasolla kansalaisten mielipiteeseen, jotta se kääntyisi monarkialle suotuisaksi. Kampanjointia rahoittivat sekä ruotsalaiset että suomalaiset pankit, mikä mahdollisti laajan piirijärjestöverkoston muodostumisen.¹⁶ Turvaamiskomitea pyrki värväämään itselleen tunnettuja puhujia, ja sen järjestämissä kokouksissa esiintyivät niin P.E. Svinhufvud, E.N. Setälä, kuin Danielson-Kalmarikin.¹⁷

Se, ettei kruunattu kuningas koskaan saapunut valtakuntaansa, ei johtunut suomalaisen monarkian omista piirteistä vaan maailmanpolitiikan heilahteluista. Toteutumattomana historian polkuna suomalaista monarkiaa on tutkittu melko vähän. Se on jäänyt eräänlaiseksi historian katvealueeksi suurten kansallisen historian käännekohtien, kuten itsenäistyminen, sisällissodan ja uuden tasavaltaisen Suomen, varjoon. Monarkistinen vaihe on ollut ”häviäjien historiaa”, ja jo vuonna 1919

¹⁰ Hentilä & Hentilä 2016, 199.

¹¹ Kuisma 2010, 92–93.

¹² ”Suomalaisen puolueen valitsijoille!” Uusi Suometar 2.6.1918, 7.

¹³ Majander ym. 2006, 105.

¹⁴ Suomen valtionkalenteri 1917, luokka 500: Keisarillinen Aleksanterin yliopisto.

¹⁵ Suomenmaan valtionkalenteri 1899, luokka 500: Keisarillinen Aleksanterin yliopisto.

¹⁶ Häikiö 2017, 334.

¹⁷ Karjala 9.7.1918, 1.

entiset monarkiaa ajaneet toimijat pyrkivät lakaisemaan maton alle tämän epäonnistuneen, toteuttamatta jääneen pyrkimyksensä. Näin ollen käsitys suomalaisesta monarkiasta on jäänyt hajanaiseksi ja epäjohdonmukaiseksi, jolloin tarvetta tieteelliselle tutkimukselle ei ole juuri ilmennyt.¹⁸ Tämä häviäjien historia on siitä mielenkiintoista, että innokkaimmat kuninkaantekijät säilyivät poliittisina vaikuttajina ja pyrkivät vähättelemään ja tietoisesti vaikenemaan monarkiakampanjastaan.¹⁹ Tämän vuoksi suomalaisen monarkian tutkimus on mielestäni tärkeää ja mielekästä – aikaisempi tutkimus on usein siivuttanut tämän vaiheen Suomen historiassa ”kuningasseikkailuna” ja eräänlaisena historian harha-askeleena, vaikka kyse oli poliittisesta projektista, jonka järjestäytynyt ryhmittymä suunnitelmallisesti toteutti. Objektiiviselle, kokoavalle tutkimukselle suomalaisesta monarkiasta on siis vielä tilaa.

Monarkiaa on tutkittu melko vähän myös siitä syystä, että se istuu huonosti perinteiseen kertomukseen Suomen valtiollisesta historiasta, jossa tasavaltalaisuus nähdään itsestään selvästi Suomen historiaan kuuluvana elementtinä. Suomalaisen hallitusmuodon historiassa avainsanana on usein ”muuttumattomuus”. Esimerkiksi Pekka Hallberg korostaa suomalaisen hallitusmuodon pitkää linjaa, jonka ydinpiirteet on asetettu jo 1906 eduskuntauudistuksessa.²⁰ Tämä näkökulma on haastava, koska siinä historiasta unohdetaan kokonaan sisällissodan jälkeinen vaihe ja se lainsäädäntötyö, jossa Suomelle rakennettiin aivan toisenlaista suuntaa.

Tutkimuksesta kiinnostavan tekee myös perustuslain vahva ja itsestään selvä asema nyky-yhteiskunnassa. Valtiosääntöoikeuden professori Antero Jyrängin mukaan perustuslaki on laki, joka nimeää itsensä perustuslaiksi, ja jota voidaan muuttaa vain perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Perustuslaki pitää sisällään keskeisen valtiojärjestystä koskevan, sääntelevän ja rajoittavan normiston, kuten keskeiset valtionorganit, niiden asettaminen, ja tehtävät, valtiokoneistoin toimintaperiaatteet sekä perusoikeussäännöstön.²¹ Kun puhutaan hallitus- tai valtiomuodon muutoksesta, on siis kyse perustuslain muuttamisesta. Se, että perustuslain muuttaminen tai säätäminen edellyttää suurempaa enemmistöä kuin tavallisen lain, kertoo perustuslain tärkeydestä valtiossa; taustalla tulee olla normaalia suurempi yhteisymmärrys.²² Tämän on ajateltu vahvistavan demokraattista hallitustapaa ja estämään liian nopeita muutoksia hallitusmuotoon. Mielestäni tämä myös osoittaa, mikä merkitys hallitusmuotoa koskevalla tutkimuksella on; kyse on ennen kaikkea siitä, miten yhteiskunta halutaan järjestää ja millaiset periaatteet sitä ohjaavat.

¹⁸ Vares 1998, 11–12

¹⁹ Huldén 1988, 10.

²⁰ Hallberg 2009, s. 18.

²¹ Jyränki 2000, 38–39.

²² Jyränki & Husa 2012, 79.

Suomalainen yhteiskunta oli poikkeustilassa vuonna 1918. Vaikka konfliktin jälkeen politiikkaa tehtiin vajaalukuisessa eduskunnassa, tehtiin sitä kuitenkin laillisista lähtökohdista käsin – monarkistit eivät pitäneet mahdollisena sulkea vasemmistoa pitkäksi aikaa pois valtiollisesta päätöksenteosta tai estää heitä osallistumasta seuraaviin vaaleihin, ja kunnallisvaaleissa joulukuussa 1918 äänestivät yhtä lailla sodan molemmat osapuolet.²³ Institutionalisoituneet yhteistyön muodot niin valtiollisella kuin kunnallisella tasolla mahdollistivat sen, että Suomi selvisi sodasta suhteellisen nopeasti takaisin ”demokratian ja yhteiskunnallisen kehityksen tielle”.²⁴ Tämä kertoo siitä, että suomalaisen yhteiskuntaan oli jo iskostunut vahvasti ajatus kansanvallasta ja edustuksellisuudesta. Kansainvälisesti vertaillen tämä on poikkeuksellista. Esimerkiksi lähes kaikissa Itä- ja Keski-Euroopassa istuvat hallitukset eivät hävinneet kertaakaan sotien välisellä kaudella, mikä kertoo järjestelmään sisäänrakennetusta autoritaarisuudesta, ja vaalien peukaloiminen oli keskeinen osa poliittista toimintaa.²⁵

1.2. Lähdeaineisto ja tutkimuskirjallisuus

Pro gradu -tutkielman alkuperäisaineisto koostuu valtionhallinnon aineistoista, Kansallisarkiston yksityiskokoelmista sekä Eduskunnan arkistossa (EA) sijaitsevasta Uuden Suomen Turvaamiskomitean arkistosta. Näin ollen aineisto kattaa julkisen ja yksityisen sektorin sekä kolmannen sektorin järjestökentän. Erityisen kiinnostavaa minusta on ollut verrata samojen henkilöiden laatimaa aineistoa julkisuudessa ja verrata sitä yksityiselämässä laadittuihin materiaaleihin; esimerkiksi poliitikkojen osalta perehdyin sekä eduskunnan täysistunnon puheenvuoroihin että yksityisiin päiväkirjoihin. Julkista sfääriä edustavat sanomalehdet ovat olleet tärkeä täydennys alkuperäisaineistoon, sillä monarkistit kirjoittivat aktiivisesti ajatuksistaan lehdistössä, ja lehdistö oli myös tärkeä propagandan väline.

Kansallisarkiston yksityiskokoelmista tärkeitä ovat olleet keskeisten monarkistien, kuten J.K. Paasikiven, P.E. Svinhufvudin, Ernst Nevanlinnan ja Tekla Hultinin arkistot. Näistä arkistoista olen käynyt läpi ennen kaikkia päiväkirjoja ja muita muistiinpanoja aikalaisten ajatusten selvittämiseksi. Myös keskinäinen kirjeenvaihto valottaa hyvin monarkistien suhteita. Eduskunnan arkiston UST:n materiaali koostuu puolestaan lehtileikkeistä, kokousmuistioista, maakunnista saapuneista kirjeistä sekä kirjanpitoon liittyvistä asiakirjoista, ennen kaikkea laskuista. Ulkoministeriön arkiston läpikäynti valottaa vastaavasti hyvin kuvaa monarkistien ulkosuhteista ja Suomen kansainvälisestä

²³ Vares 1998, 168.

²⁴ Katajisto 2018, 259.

²⁵ Vares 1998, 169.

asemasta 1918. Ulkoasiainhallinnon aineiston vähyys ja hajanaisuus kuvaavat myös hyvin sitä, miten lyhyet perinteet suomalaisella ulkopolitiikalla oli kesällä 1918. Kansainvälistä viitekehystä olen rakentanut vertailemalla suomalaista monarkistista hallitusmuotoesitystä Ruotsin ja Norjan silloin voimassa olleisiin hallitusmuotoihin, jotka on digitoitu.

Historiantutkimuksiin yleisesityksiin, monografioihin ja tieteellisiin artikkeleihin perehtyminen on osoittanut, että suomalaisesta kuningashankkeesta on kirjoitettu vain yksi pätevä kokonaisteos eli Vesa Vareksen *Kuninkaan tekijät* (1998). Siinä Vares käsittelee koko suomalaista monarkiaa, sen historian vaihteita ja suhteita keisarilliseen Saksaan. Teoksen aihe on siis melko yleisluontoinen, vaikka käsittelee nimenomaisesti monarkiaa. Toinen monarkiaan keskittyvä monografia on Anders Huldenin vuonna 1988 ilmestynyt *Kuningasseikkailu Suomessa 1918*, vaikkakaan teos ei täytä tieteellisen tutkimuksen kriteereitä esimerkiksi tyylyltään ja lähdeviittaustekniikaltaan. Teoksen käyttö on kuitenkin mielestäni perusteltua, sillä Huldenin aineistona ovat olleet Hessenin prinssi Friedrich Karlin henkilökohtaiset aineistot. Laajan kuvan hallitusmuotokamppailusta antaa myös Vesa Vareksen, Mikko Uolan ja Mikko Majanderin teos *Kansanvalta koetuksella* (2006). Muita hyödyllisiä teoksia ovat olleet esimerkiksi Marjaliisa ja Seppo Hentilän *Saksalainen Suomi 1918* (2016), Tuomo Polvisen Paasikivi-elämäkerta (1989) ja Martti Häikiön Svinhufvud-elämäkerta (2017). Monarkistien verkoston yhteispiirteiden määrittelyssä käteviä olivat myös Kansallisbiografian henkilöartikkelit.

Tutkimusta varten olen perehtynyt laajasti verkostoja ja poliittista vaikuttamista käsittelevään kansainväliseen tutkimuskirjallisuuteen. Erityisen hyödyllisiä teoksia ovat olleet Darren Halpinin *The organization of political Interest groups: designing advocacy* (2014), Rune Møller Stahlin artikkeli *Ruling the Interregnum: Politics and Ideology in Nonhegemonic Times* (2019) sekä Vernon Bogdanorin *The monarchy and the constitution* (1995). Näiden teosten avulla suomalaista monarkiaa on mahdollista käsitteellistää ja ilmiöitä pystyy käsittelemään laajemmin poliittisen kulttuurin viitekehyksessä.

Toisessa käsittelyluvussa, jossa hallituksen esitykset ja muu lainvalmisteluaineisto ovat keskeisenä lähdemateriaalina, on ollut hyödyllistä perehtyä myös oikeustieteelliseen tutkimukseen. Vaikka oikeustieteellisen tutkimuksen keskiössä on usein käytännöllinen lainoppi eli vallitsevan oikeudentilan selvittäminen ja tulkintaohjeistuksen antaminen²⁶, saa oikeustieteestä ja oikeushistoriasta myös paljon työkaluja historiantutkimukseen. Tällaista tarkastelua varten hyödynsin esimerkiksi Antero Jyrängin teosta *Uusi perustuslakimme* (2000) sekä Jyränkin yhdessä Jaakko Husan kanssa kir-

²⁶ Määttä 2018, 20.

joittamaa teosta *Valtiosääntöoikeus* (2012). Monarkistien joukossa oikeustieteilijät ovat hyvin edustettuina, mikä tekee oikeustieteellisen tutkimuksen soveltamisesta mielekäästä; monarkisteille tärkeää oli vallitsevan oikeudentilan selvittäminen ja oikeuden normien mukaan toimiminen. Oikeuden ja poliittisen argumentaation yhteyttä avaa hyvin myös Aki Rasilaisen legalismia koskeva tutkimus.

Työssäni yhdistän suomalaisen monarkian laajempaan 1900-luvun alun historialliseen viitekehyksen. Tässä erityisen hyödyllisiä teoksia ovat olleet Vesa ja Mari Vareksen *Valmis valtioksi. Suomi ja Eurooppalainen itsenäistymisaalto* (2019), Michael Richardsin *After the civil war. Making memory and re-making Spain since 1936* (2013) sekä Aapo Roseliuksen ja Oula Silvennoisen teos *Villi itä: Suomen heimosodat ja Itä-Euroopan murros 1918–1921* (2019).

1.3. Työn keskeiset käsitteet ja teoreettiset työkalut

Työn metodi on ollut laadullinen, eli olen lukenut sekä alkuperäisaineistoa että tutkimuskirjallisuutta, ja näiden valossa etsinyt vastauksia tutkimuskysymyksiin. Aineistossa painotin ennen kaikkia monarkistien välisistä suhteista, esitettyjä tavoitteita sekä niille annettuja perusteluita. Lisäksi olen hyödyntänyt kontekstin rakentamisessa vertailua rinnastamalla suomalaista monarkiaa Ruotsin ja Norjan monarkioihin. Tämä vertailu on mielestäni perusteltua, sillä Ruotsi ja Norja olivat Suomelle sekä maantieteellisesti ja kulttuurisesti lähellä. Pohjoismaista eliittiä tutkinut Ilkka Ruostetsaari on myös perustellut näiden valtioiden keskinäistä vertailua sillä, että valtioiden poliittinen kulttuuri on hyvin samankaltaista, valtioiden historia on toisiinsa linkittyntä ja puhuttu kieli on hyvin samankaltaista.²⁷

Työssäni sovellan myös erilaisia teorioita vallasta ja verkostoista. Teorioiden avulla voidaan määritellä näkökulmaa sekä yhdistellä yksittäisiä faktoja ja antaa uusia merkityksiä laajemmassa kontekstissa. Teoriat myös nostavat esiin historiallisten ilmiöiden ainukertaisia piirteitä.²⁸ Erilaisilla selitysmalleilla olen pyrkinyt pilkkomaan poliittista vaikutusvaltaa ja tekemään vallankäytöstä ja verkostoista näkyvämpiä. Esimerkiksi Anders Dürin vaikutusvallan mittareita esittelevä teoria on rakennettu Euroopan unionissa tapahtuvan poliittisen vaikuttamisen mittaamiseen²⁹, mutta teoria soveltuu mielestäni hyvin myös historiallisten intressiryhmien tarkasteluun.

Kiinnostavan työkalun tarjosi verkostanalyysi, jossa pyritään rakentamaan lähdeaineiston pohjalta sosiaalisten rakenteiden moninaisuutta sekä näkemään erilaisten sosiaalisten ilmiöiden välisiä riippuvuussuhteita.³⁰ Metodissa aineistossa pyritään etsimään ennen kaikkia toimijoiden

²⁷ Ruostetsaari 2007, 143–144.

²⁸ Aalto ym. 2011, 8.

²⁹ Dür 2008, 559.

³⁰ Johansson ym. 1995, 3.

välisiä yhteyksiä, joita sitten analysoidaan toimijoiden ominaisuuksien valossa.³¹ Tässä työssä verkostanalyysi mahdollisti laajempien epämuodollisten verkostojen ja tutkimushenkilöiden vuorovaikutuksen tarkastelun, joita koostin kirjeiden ja päiväkirjamerkintöjen pohjalta. Tätä käyttämällä kuva suomalaisista monarkisteista ryhmittymänä täsmentyi, sillä aikaisemmin yksittäisten monarkistien henkilöhistorioissa tätä sosiaalista puolta ei ole käsitelty. Verkostanalyysin käyttö on perusteltua, sillä politiikka on aina yhdessä toimimista, ja uuden hallitusmuodon muotoilu on nimenomaan kollektiivista päätöksentekoa, jolloin loogista on yksilöiden sijaan käsitellä ryhmän toimintaa.

Verkostanalyysin käyttöön liittyy omat haasteensa. Jouko Nurmiainen on artikkelissaan *Vastavuoroisuus ja yhteinen etu: Lähtökohtia historialliselle verkostanalyysille* (2000) avannut verkostanalyysiin ja lähdemateriaaliin liittyviä haasteita. Suurin haaste on tietysti lähteiden rajallisuus, kun uutta lähdemateriaalia ei ole saatavissa. Lisäksi verkostoihin liittyvät kysymykset ovat sellaisia, ettei lähdemateriaalia juuri synny. Harva esimerkiksi kirjoittaa päiväkirjassaan siitä, ketä pitää oman verkostonsa aktiivisina ydintoimijoina. Sen lisäksi kiinnostava materiaali on yleensä ripoteltuna yksityisarkistoissa, jota on säilynyt satunnaisemmin kuin esimerkiksi viranomaisten tuottamaa aineistoa.³² Nämä Nurmiaisen esittämät haasteet ovat luonnollisesti läsnä myös omassa tutkimuksessani, jossa lähdeaineisto on hajallaan eri arkistoissa. Toisaalta vaikuttajien verkoston tarkastelua helpottaa se, että monet monarkistit toimivat sekä 1918 että myöhemminkin näyttävässä julkisissa viroissa, jolloin arkistot on huolellisesti järjestetty ja niitä on mahdollista täydentää esimerkiksi hallinnon asiakirjoilla.

Ryhmän ja verkoston käsitteet ovat tämän työn ytimessä. Erityisen antoisa teoria oli Reetta Eirasen väitöskirjassaan esittelemä ryhmäbiografian käsite. Ryhmäbiografiassa tutkimuksen pääpaino on sellaisessa ihmisjoukossa, joka on jo omana aikanaan omasta tai aikalaisten mielestä muodostanut ryhmän. Ryhmäbiografian käsitteen kautta on mahdollista tutkia esimerkiksi ryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta, yhteisiä ajatuksia ja tavoitteita sekä ryhmää koossa pitävää dynamiikkaa. Tärkeä on myös hypoteesi, jonka mukaan ryhmän jäsenet myös vaikuttavat toistensa toimintaan ja ohjaavat sitä ryhmälle suotuisaksi.³³ Eiranen nostaa väitöskirjassaan *Lähisuhteet ja nationalismi; Aate, tunteet ja sukupuoli Tengströmin perheessä 1800-luvun puolivälissä* (2019) ryhmäbiografian uudeksi työkaluksi syrjäyttämään perinteisen suurmieshistorian rinnalle, jossa korostuu ennen kaikkea julkinen ja virallinen toiminta.³⁴ Ryhmää tutkimalla on myös mahdollista purkaa perinteinen

³¹ Johansson ym. 1995, 27.

³² Nurmiainen 2000, otsikolla ”Lähteet”, Historiallisen yhdistyksen sivut.

³³ Eiranen 2019, 28.

³⁴ Eiranen 2019, 13–14.

jaottelu julkiseen ja yksityiseen ajatteluun ja muokata aatehistoriallista ajattelua osoittamalla, miten tärkeitä henkilökohtaiset suhteet ovat tiettyjen aatteiden omaksumiselle ja leviämislle.³⁵

Historiantutkimuksen lisäksi verkostot ovat yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen nykytrendi, sillä maailman ajatellaan nykyään koostuvan erilaisista verkostoista. Kai Eriksson määrittelee verkoston säännönmukaiseksi kuvaelmaksi, joka voidaan tarvittaessa mallintaa matemaattisesti. Toinen, omalle tutkimukselle hedelmällisempi lähestymistapa on ymmärtää verkostot suunnitelmallisen vaikuttamisen kohteina, joka voidaan nähdä yhtenä järjestelmänä. Verkosto on myös keino kuvata organisaatiota ilman hierarkian käsitettä.³⁶ Eri toimijoiden säännönmukaisten suhteiden pohjalta syntyy kudelma, jonka katsotaan selittävän myös muuta yhteiskuntaa. Yhteiskunnallisen toiminnan tutkiminen edellyttää myös perehtymistä rakenteeseen ja toimintaympäristöön.³⁷ Verkostotutkimus yhdistää toisiinsa kätevällä tavalla makro- ja mikrotason tutkimuksen, sillä verkosto määrittää yksilön olemisen tapaa ja kertoo samalla siitä, miten yksilöt näkevät oman roolinsa osana yhteiskuntaa.³⁸ Tällainen näkökulma täydentää mielestäni hyvin olemassa olevaa tutkimusta suomalaisesta monarkista; yksittäisistä toimijoista on jo kirjoitettu kattavia elämäkertateoksia, ja monografioilla on kartoitettu makrotason historiaa. Väliin jäävä maailma, monarkistien yhteinen toiminta ja keskinäiset verkostot, kaipaa vielä tutkimusta, jota tämä työni edustaa.

Ryhmän ja verkoston käsitteiden lisäksi lähestyn tutkimuskohdettani Karl Mannheimin sukupolviteoriaa soveltaen. Tämän 1920-luvun alussa kehitetyn teorian mukaan sukupolven poliittinen aktivoituminen tapahtuu avainkokemuksen myötä. Avainkokemus luo fraktion, jossa sukupolven ydinryhmä antaa avainkokemukselle merkityksen ja poliittisen mobilisaation. Fraktiot liittyvät aina olemassa oleviin poliittisten ajattelutapojen varastoon, josta fraktio valitsee itselleen sopivan tradition, johon se ajatuksensa kiinnittää. Mobilisaatio tarkoittaa sitä, että fraktio tietoisesti asettuu ajamaan ja edistämään hyväksi koettua tavoitetta tai elämäntyyliä.³⁹ Tämä teoria on mielestäni erityisen hyödyllinen selittämään sitä, miksi tietyistä sukupolveista irtautui monarkistinen ryhmittymä.

Käytän tässä tutkimuksessa usein sanaa eliitti kuvaamaan monarkistien tiivistä ryhmää, joka käytti merkittävää valtaa yhteiskunnassa. Tässä tukena on ollut esimerkiksi Ilkka Ruostetsaaren artikkeli *Nordic Elites in Comparative Perspective* (2008), jossa Ruostetsaari on määritellyt eliitin rajatuksi ja itsetietoiseksi ryhmäksi, joka tekee keskeiset päätökset yhteiskunnassa.⁴⁰ Niin ikään Oxfordin yliopiston sanakirjan mukaan eliitti on muusta yhteiskunnasta kyvyiltään tai ominaisuuksiltaan

³⁵ Eiranen 2019, 29–30.

³⁶ Eriksson 2015, 11.

³⁷ Eriksson 2015, 7, 11, 295.

³⁸ Eriksson 2015, 13–14.

³⁹ Virtanen 2002, 30, 24.

⁴⁰ Ruostetsaari 2007, 145.

erottuva ryhmä, jolla on erityistä vaikutusvaltaa yhteiskunnassa.⁴¹ Samaan tapaan Jaana Gluschkoff määrittelee teoksessaan *Murtuva säätyvalta ja kestävä eliitti* (2008) eliitin kaikissa yhteiskunnissa ja yhteiskuntarakenteissa vaikuttavaksi ryhmäksi, joka ”tekee tärkeitä päätökset, muovaa niiden sisällön ja toteuttaa ne”.⁴²

Kolmas usein aineistossa ja omassa tulkinnassa esiin noussut käsite on konservatismi. Perinteisen määritelmän mukaan konservatismi tarkoittaa sitoutumista perinteisiin arvioihin ja ajatuksiin, ja se suhtautuu varauksella muutokseen ja uusiin innovaatioihin.⁴³ Konservatismia tutkinut Pekka Suvanto määrittelee ilmiön kahdella tapaa; konservatismilla voidaan viitata henkiseen ja sosiaaliseen näkemykseen, jossa pyritään säilyttämään vanhaa ja ollaan haluttomia nopeisiin muutoksiin. Toisaalta konservatismi on myös poliittisen oikeiston aate, jossa keskiössä ovat perinteiset arvot ja maltilliset uudistukset.⁴⁴ Kiinnostavasti Suvannon näkökulman mukaan konservatismi ja monarkismi linkittyvät tiiviisti toisiinsa, sillä konservatismiin aatteellisenä perustana on luja valtio, jonka keskeinen instituutio on monarkia.⁴⁵ Mielestäni konservatismiin käsite jäsentää hyvin suomalaista monarkiaa ja suomalaisia monarkisteja, joiden tavoitteena oli hillitä radikaalina pidettyjä nykyajan ilmiöitä ja palata poliittisesti (osin kuvitteelliseen) rauhalliseen menneisyyteen.

Historiallisessa aineistossa puhutaan 1918 tapahtumista sekä valtiomuoto- että hallitusmuotokamppailuna, ja käytän molempia nimityksiä myös tässä työssä. Esimerkiksi senaattori E.N. Setälän vuonna 1918 ilmestynyt teos on nimeltään *Suomen nykyinen laillinen hallitusmuoto*, kun taas kansanedustaja Ernst Nevanlinnan muistiossa *Kuningasajatuksen voittokulku*⁴⁶ puhutaan valtiomuotokiistasta. Englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa ero ei ole kovinkaan selvä – sanalla *constitution* voidaan viitata sekä hallitus- että valtiomuotoon. Poliitikantutkija Andrew Heywood esimerkiksi selittää sanan *constitution* viittaavan kirjoitettujen ja kirjoittamattomien sääntöjen joukkoon, jotka muodostavat valtaa pitävät instituutiot ja määrittelevät niiden keskinäiset suhteet sekä valtion instituutioiden ja kansalaisten välisen vuorovaikutuksen.⁴⁷ Suomalaiset monarkistit tarkoittavat siis 1910-luvulla samaa kuin Heywood tällä vuosisadalla, sillä hallitus- ja valtiomuodon tarkoituksena on vahvistaa ne säännöt, joiden perusteella valtiota hallitaan ja kansalaisten oikeudet määräytyvät.

Näiden käsitteiden avulla myös monarkistien joukkoa oli mahdollista jäsentää. Tutkimuksessani piirtyy kuva monarkisteista tiiviinä eliittiverkostona, jossa opinnot yliopistossa ovat ra-

⁴¹ ”Elite” Oxford Dictrionarysta.

⁴² Gluschkoff 2008, 12.

⁴³ Konservatismi Oxford Dictionarysta.

⁴⁴ Suvanto 1994, 13.

⁴⁵ Suvanto 1994, 220.

⁴⁶ ”Kuningasajatuksen voittokulku”, kansio 12, Ernst ja Ines Nevanlinnan kokoelma, KA.

⁴⁷ Heywood 2019, 293.

kentaneet ydinryhmää jo nuoruudessa. Monarkistien ryhmittymää kuvaa konservatiivinen suhtautuminen politiikkaan ja epäilevä suhde kansanvaltaa kohtaan. Verkoston tiiviyydestä ja vaikutusvallasta kertoo monien teorioiden ja mittareiden ohella se seikka, että ryhmittymä sai syksyllä 1918 läpi tärkeimmän tavoitteensa, eli valtion päämieheksi valittiin saksalainen prinssi. Seuraavissa luvuissa käsitellenkin monarkistien verkostoa sen rakentumisen, toiminnan ja tehdyn politiikan kautta.

2. Suomalaiset monarkistit

2.1. Ylioppilaat ja sortovuosien soturit

Tässä luvussa vastaan kysymykseen siitä, keitä suomalaiset monarkistit olivat. Monarkian läpimurtona voidaan pitää onnistunutta kuninkaanvaalia 1918, mutta kuningashankkeen tekijöitä ei ole toistaiseksi tarkasteltu kokonaisvaltaisesti. Heidän varhaisempi toimintansa ja kokemuksensa sisällissodasta värittävät niitä poliittisia päätöksiä, joita tehtiin välittömästi sisällissodan jälkeen. Jotta suomalaisen monarkian historiaa voidaan ymmärtää, on tarkasteltava yhtenäisesti sitä joukkoa, joka kannatti ja ajoi monarkiaa Suomessa. Tässä alaluvussa tarkastelen tunnetuimpien monarkistien taustoja sekä heidän poliittista heräämistään.

Suomalaisen monarkistien tarkastelu paljastaa sen, miten yhtenäisen taustan he jakoiivat. Monarkiaa kannattaneet henkilöt kävivät samat koulut, työllistyivät samanlaisille aloille ja vaikuttivat samalla tavalla yhteiskunnassa. Markku Kuisma puhuu ”oikeistolaisesta rintamasta”, joka yhdistyi ajamaan yhteistä asiaa keväällä 1918.⁴⁸ Mielestäni on kuitenkin tärkeä osoittaa, että ainekset tälle rintamalle olivat syntyneet jo aikaisemmin, oikeastaan jo 1800-luvun viimeisillä vuosikymmenillä; yhteisellä yliopistotaipaleella ja venäläistämiskaudella.

Vesa Vares on antanut teoksessaan *Kuninkaan tekijät* (1998) suomalaisille monarkisteille joitain erityispiirteitä. Vareksen mukaan suomalaiset monarkistit olivat asenteeltaan konservatiivisia, ja 1910-luvun huonot kokemukset eduskunnasta ja tuoreet muistot sisällissodasta saivat nämä konservatiivit pettymään demokratiaan ja omasta mielestään ymmärtämättömään kansaan. Leimallisesti monarkistit tulivat ylemmistä säädyistä, mutta he katsoivat edustavansa oman yhteiskuntaluokansa sijaan yhteistä etua, eli ajavansa kansallista vakautta ja kitkevänsä vaarallista radikalismia.⁴⁹ Kuvaus sopii hyvin yhteen esimerkiksi 1900-luvun alun saksalaisten konservatiivimonarkistien kanssa, jotka yhteiskunnan ylemmistä kerroksista käsin korostivat demokratian sijaan harvainvaltaa ja monarkin vahvaa roolia kansakuntaa koossapitävänä voimana.⁵⁰

Keskeisin monarkisteja yhdistävä tekijä oli koulutus, sillä kaikilla oli ylioppilastutkinto ja korkeakouluopintoja takanaan.⁵¹ Osa oli sukunsa ensimmäisiä ylioppilaita, sillä esimerkiksi J. K. Paasikivelle oppikouluun pääsy mahdollisti merkittävän sosiaalisen nousun.⁵² Toiset olivat syntyneet perinteisiin sivistyssukuihin, joissa akateemisuudella oli pitkät perinteet; tällaisina useamman polven

⁴⁸ Kuisma 2010, 73.

⁴⁹ Vares 1998, 62, 64-66.

⁵⁰ Kaufmann 1953, 14.

⁵¹ Monarkistien koulutustaustaa voi tarkastella tutkimuksen lopussa olevasta henkilögalleriasta (Liite 1).

⁵² Polvinen 1989, 9.

korkeakoulutettuina voidaan pitää Ernst Nevanlinnaa ja P.E. Svinhufvudia.⁵³ Tekla Hultinia voidaan pitää poikkeuksellisena maisterina jo pelkästään sen vuoksi, ettei naisten pääsy yliopistoon ollut 1800-luvulla mitenkään yleistä.⁵⁴

Koulutuksen lisääntyminen suomalaisessa yhteiskunnassa oli seurausta fennomaanisesta koulutusprojektista, jossa yhä useampi suomalainen pääsi koulutuksen ja akateemisen sivistyksen piiriin. Paasikiven ja Setälän käymää Hämeenlinnan suomenkielistä normaalilyseota on kutsuttu myös ”tulevien kansallisten suuruuksien hautomoksi”, sillä kyseisestä oppilaitoksesta on valmistunut niin paljon Suomen historian merkkihenkilöitä. Koulutusta leimasi voimakas kansallismielisyys, ja moni oppilas koki kansallisen heräämisen jo lyseoaikanaan.⁵⁵ Fennomaanien käynnistämä koulutusprojekti tuotti siis uusia fennomaanisukupolvia, sillä tässä työssä tarkasteleman monarkistit kuuluivat pääasiassa suomalaiseen ja nuorsuomalaiseen puolueeseen. Tulevat monarkistit olivat siis omaksuneet nationalistisen katsantokannan jo koulussa, ja se vaikutti heissä vahvana myös aikuisiällä. Monelle monarkiassakin oli kysymys kansallisesta eloonjäämisestä.

Fennomaaninen nationalismi oli 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa muotoutunut sisään rakennetuksi oletukseksi, jonka lähtökohdista uusi nuori sukupolvi jäsensi maailmaansa. Sukupolven yhtenäisyyttä lisäsi tämä yhteinen ymmärrys siitä, että omalla kansalla oli oma erityinen kehityshistoriansa. Nationalismiin kuului niin ikään oletus eliitin vahvasta roolista, sillä eliitin tuli johtaa kansaa kohti henkistä kypsyyttä ja tietoisuutta kansallisuudesta ja kansasta. Tulevaisuudessa kansallisesti heränneet massat voisivat ottaa kansallisen kohtalonsa omiin käsiin, mutta vielä 1900-luvun alussa valtillinen kehitys oli lujasti ylempien yhteiskuntaluokkien otteessa.⁵⁶ Eliittikeskeisyys johtikin nähdäkseni siihen, että kun monarkistit olivat päässeet fennomaanisen koulutusprojektin myötä yhteiskunnan sivistyneistöön, oli heillä hyvät edellytykset päästä vaikuttamaan myös poliittisesti. Moni käyttikin tätä mahdollisuutta innokkaasti.

Fennomaaninen koulutusprojekti synnytti kokonaan uuden poliittisen sukupolven, jota odotti hyvin erilainen tulevaisuus kuin vanhempiaan. Monet juuri 1860-luvun lapsista nousivat myöhemmin keskeisiksi poliittisiksi vaikuttajiksi.⁵⁷ Suomalaisista monarkisteista tähän ryhmään kuuluivat E. N. Setälä, J.J. Mikkola, P.E. Svinhufvud ja Tekla Hultin. Muut tässä työssä esiintyvät monarkistit syntyivät 1870-luvulla, mutta mielestäni heitä voidaan pitää myös samaan ilmiöön kuuluvina, kuten esimerkiksi Paasikiveä, joka syntyi vuonna 1870.⁵⁸

⁵³ Nevanlinnasta Vares, Vesa (4.5.2001), 'Ernst Nevanlinna' ja Svinhufvudista Häikiö, Martti (16.9.1997) 'P.E. Svinhufvud'. Kansallisbiografia-verkkajulkaisut.

⁵⁴ Sainio, Venla (22.5.2000, päivitetty 20.4.2016) 'Tekla Hultin'. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

⁵⁵ Häkkinen & Vares 2001, 29, 35–39.

⁵⁶ Vares & Vares 2019, 70, 72–73.

⁵⁷ Mickelsson 2015, 43.

⁵⁸ Työssä tarkastelemieni monarkistien elinvuodet löytyvät henkilögalleriasta (Liite 1).

Tätä vuosisadan lopussa muotoutunutta poliittista eliittiä voi mielestäni kuvailla inkluusiiviseksi, eli eliittiin oli mahdollista nousta hyvinkin erilaisista taustoista.⁵⁹ Esimerkiksi E.N. Setälä oli kotoisin talonpoikaisista oloista, kun taas P.E. Svinhufvudilla ja R. A. Wredellä oli aatelinen sukutausta.⁶⁰ Pohjoismaisia eliittejä tutkineen Ilkka Ruostetsaarin mukaan suomalaiselle eliitille on tyyppillistä juuri koulutuksen korostunut rooli, sillä muualla pohjoismaissa vauraus ja syntyperä vaikuttavat enemmän eliittiin pääsyyn.⁶¹ Akateemisen koulutuksen yhteys myöhempään sosiaaliseen statukseen on tunnistettu laajasti tutkimuskirjallisuudessa. Koulutuksen keskeisenä tavoitteena voidaan pitää sitä, että jokaisen sukupolven edustajille esitellään se yhteiskunta, johon he tulevat osallistumaan. Mitä korkeammasta koulutusasteesta on kyse, sitä enemmän se hyödyttää opiskelijoita myös sosiaalisesti. Esimerkiksi brittiläisen eliitin tutkimus on osoittanut, että eliitin taustaan vaikuttaa syntyperä, mutta yhtä lailla myös opiskelu arvostetuissa Oxfordissa ja Cambridgessa. Koulutus onkin keskeinen keino hankkia symbolista pääomaa eli mainetta ja tunnustusta muilta.⁶² Brittiläisen eliitin tarkastelu on niin ikään osoittanut, että vaikka aristokraattiset elementit ovat yhteiskunnassa edelleen vahvoina, yhdistää valtaa käyttävää joukkoa enemmän yliopistossa hankittu yhteinen sivistys ja ajattelutaito.⁶³

Opinnot Keisarikunnassa Aleksanterin yliopistossa mahdollistivat samaan tapaan suomalaisille ylioppilaille akateemisen sivistyksen lisäksi uudenlaisen sosiaalisen ja yhteiskunnallisen verkostoitumisen sekä symbolisen pääoman kasvattamisen. Koululaitoksen laajeneminen johti myös ylioppilastutkinnon suhteellisen yleisyyden kasvuun, ja professori Matti Klinge mainitsee jopa uusien ylioppilaiden tulvan Helsingin yliopistossa 1900-luvun alussa.⁶⁴ Vaikka ylioppilaita oli enemmän kuin aikaisempina vuosina, tuottivat yhdessä vietetyt vuodet arvokkaana pidetyssä yliopistoympäristössä vahvan yhteenkuuluvuuden tunteen. Yliopistot olivat siis eliitin dynaaminen kohtaauspaikka, jossa oli mahdollisuus luoda verkostoja ja rakentaa tulevaisuutta ”ulkomaailmassa”.⁶⁵ Yhteiskunnan näkökulmasta ylioppilaat olivat jo ”herroja”, joilla oli laajat yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikuttamismahdollisuudet, ja esimerkiksi lainaa sai helposti pankista.⁶⁶

⁵⁹ Ruostetsaari 2007, 145.

⁶⁰ E.N. Setälästä Häkkinen & Vares 2001, 18–19; R. A. Wredestä Modéen, Tore (14.6.2002) ’R. A. Wrede’ ja Svinhufvudista Häikiö, Martti (16.9.1997) ’P.E. Svinhufvud’. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

⁶¹ Ruostetsaari 2007, 149.

⁶² Filippakou & Williams 2009, 2–3, 5–6.

⁶³ Deslandes 2005, 35–36.

⁶⁴ Klinge 1968, 169–170.

⁶⁵ Deslandes 2005, 22.

⁶⁶ Klinge 1968, 177.

Osakuntaelämä tarjosi puolestaan tuleville poliittisille vaikuttajille hyvän harjoittelukentän, sillä esimerkiksi professori Klingen mukaan aatepoliittinen toiminta ja debatti olivat keskeinen osa osakuntatoimintaa.⁶⁷ Paasikivi esimerkiksi muistelee tutustuneensa professori J. R. Danielson-Kalmariin osakuntavuosinaan, ja herrojen yhteistyö jatkui myöhemmin valtakunnanpolitiikassa.⁶⁸ Osakuntatoiminnassa olivat Kansallisbiografian mukaan myös Ernst Nevanlinna, E.N. Setälä, J.J. Mikkola, Eino Suolahti ja R.A. Wrede⁶⁹, jotka kaikki kuuluivat myöhemmin monarkistien ydinjoukkoon.

Ylioppilasmaailmassa erilaiset yhdistykset ja sanomalehtitoiminta olivat myös keskeisessä roolissa. Suomalaisen Nuijan, fennomaanisen aatteellisen yhdistyksen, jäseniä olivat E. N. Setälä, J. K. Paasikivi ja Ernst Nevanlinna.⁷⁰ Ylioppilasaikanaan esimerkiksi Paasikivi kirjoitti *Uuteen Suomettareen*, E. N. Setälä *Valvoja*-lehteen ja Tekla Hultin *Päivälehteen*.⁷¹ Tällainen toiminta mahdollisti mielestäni uusien kontaktien luomisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen ennen varsinaista virkauraa. Osakuntatoiminta ja sanomalehtikirjoittelu olivat myös keino kerryttää mainetta ja tunnettua yliopistomaailmassa, eli vahvistaa omaa symbolista pääomaa tekemällä itsestään tunnetun hahmon.

Keisarillisen Aleksanterin yliopiston vaikutus autonomisen Suomen politiikalle ja hallinnolle oli tuntuva. Keisari istui kaukana Pietarissa, ja Turussa vaikuttava arkkipiispa ei käyttänyt merkittävää poliittista valtaa pääkaupungissa. Lisäksi opposition rooli oli vähäinen, joten yliopisto käytti yhdessä hallinnollisen eliitin kanssa merkittävää valtaa.⁷² Pääkaupungin eliitti oli tiivis, ja sitä yhdistivät entisestään epämuodolliset kohtaamiset, kuten tanssiaiset, juhla-ateriat, rekiretket ja puistokävelyt. Helsinkiläisen eliitin sosiaalisia suhteita tutkinut Jaana Gluschkoff esittää väitöskirjassaan *Murtuva säätyvalta, kestävä eliitti: senaattori Lennart Gripenbergin sukupiiri ja sääty-yhteiskunnan muutos* (2008), että eliitin tiiviyys hämärsi julkisen ja yksityisen vallankäytön eroa.⁷³ Tämä kuvaus helsinkiläisestä eliitistä istuu hyvin myös suomalaisiin monarkisteihin, joiden verkostossa tärkeä merkitys oli jaetulla menneisyydellä ja jo opiskeluaikana muodostetuilla ystävyysuhteilla.

Yliopisto vaikutti kontaktien syntymiseen myös valmistumisen jälkeen. Valtaosalle myöhemmistä monarkisteista yliopisto tarjosi 1900-luvun taitteessa myös työpaikan. Esimerkiksi

⁶⁷ Klinge 1968, 307.

⁶⁸ Paasikivi 1957, 2.

⁶⁹ Nevanlinnasta Vares, Vesa (4.5.2001), 'Ernst Nevanlinna'; Setälästä Autio, Veli-Matti (5.1.1988), 'Emil Nestor Setälä'; Mikkolasta Kemiläinen, Aira (11.10.2005, päivitetty 27.6.2016) 'Jooseppi Julius Mikkola'; Suolahdesta Leikola, Anto (23.3.2007) 'Eino Suolahti'; Wredestä Modéen, Tore (14.6.2002) 'R. A Wrede'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisut.

⁷⁰ Häkkinen & Vares 2001, 61; Polvinen 2001, 34.

⁷¹ Paasikivestä Polvinen 1989, 19; Setälästä Häkkinen & Vares 2001, 72; Hultinista Sainio, Venla (22.5.2000, päivitetty 20.4.2016) 'Tekla Hultin'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisut.

⁷² Klinge 2004, 158.

⁷³ Gluschkoff 2008, 67-68.

1899 yliopistossa professoreina olivat J.R. Danielson-Kalmari, Edvard Hjelt, Robert Hermanson, R.A. Wrede, E. N. Setälä ja J.J. Mikkola.⁷⁴ Heidän oppilaanaan oli esimerkiksi Ernst Nevanlinna, joka osallistui Danielson-Kalmarin ja Setälän luennoille ja sai J.K. Paasikiveltä todistuksen suomen kielen pätevyydestään.⁷⁵ Laajemmin yliopisto työllisti vielä vuonna 1917, kun henkilökuntaan kuuluivat Hjeltin, Mikkolan ja Setälän lisäksi Rafael Erich, Ernst Estlander, Hannes Gebhard, Onni Talas ja Heikki Renvall.⁷⁶ Edellä mainitut opettivat pääosin kielitiedettä ja oikeustiedettä, joten mielestäni voi olettaa, että samojen laitoksen työntekijät tunsivat toisensa. Kun siis 1918 tynkäeduskunnassa tehtiin suuria poliittisia päätöksiä, tehtiin ne vanhojen kollegoiden ja entisten oppilaiden ja opettajien kesken.

Yliopiston ja valtion välillä oli myös ilmeinen jännite. Toisaalta yliopistojen tarkoituksena oli tuottaa valtionhallintoon virkamiehiä, mutta sananvapauden vaatimus teki myös yliopistosta äänekkään valtion toimien kritisoijan. Esimerkiksi koko 1800-luvun yliopistojen rooli eurooppalaisissa mellakoissa ja kapinoissa oli keskeinen. Vaikka professorit jakautuivat konservatiiveihin ja liberaaleihin, pidettiin opetushenkilökunnan syynä herkästi myös opiskelijoiden radikalisoitumista.⁷⁷ Suomessa professoreiden rooli esimerkiksi suuren adressin keruussa oli keskeinen.⁷⁸ Keisarillista Aleksanterin Yliopistoa voidaan pitää myös suomalaisten monarkistien poliittisen heräämisen kehona, sillä opiskeluaikojen merkittävä sukupolvikokemus leimasi kaikkea monarkistien myöhempää poliittista toimintaa. Yliopistot eivät olleet 1800-1900-lukujen taitteen Euroopassa yhtenäisiä poliittisia yksiköjä, vaan yliopistoyhteisö tarjosi enemmänkin paikan poliittiselle keskustelulle ja vaikuttamiselle.⁷⁹

Suomalaisten monarkistien sukupolven poliittinen herääminen ja aktivoituminen tapahtuivat 1900-luvun taitteessa. Tsaari Nikolai II vuonna 1899 antama helmikuun manifesti aloitti sortovuosiksi kutsutun venäläistämispoliitiikan kauden.⁸⁰ Myrskyisä aikakausi ruokki poliittista aktiivisuutta ylioppilaissa.⁸¹ Fennomaanisen ideologian mukaan sortovuodet olivat ”raaka pettymys” ja herääminen 1800-luvun idyllistä, jolloin oli uskottu lujasti ”niin valtiolliseen, kansalliseen kuin sosiaaliseen edistymiseen” ja maailman, joka rakentui oikeudelle ja lainkäytölle.⁸² Kansallinen katastrofi

⁷⁴ Suomenmaan valtionkalenteri 1899, luokka 500: Keisarillinen Aleksanterin yliopisto.

⁷⁵ Biografista aineistoa, Ernst ja Ines Nevanlinnan arkisto, kansio 13, KA.

⁷⁶ Suomen valtionkalenteri 1917, luokka 500: Keisarillinen Aleksanterin yliopisto.

⁷⁷ Klinge 2004, 151-153

⁷⁸ Klinge 2004, 154.

⁷⁹ Klinge 2004, 155

⁸⁰ Mickelsson 2015, 52.

⁸¹ Klinge 1968, 179.

⁸² Vares 2000, s. 59.

oli samalla uusi sauma toimintaan ja oman identiteetin luomiselle, ja nuori sukupolvi lähtikin innokkaasti ”sankaritaisteluun” tulevaisuutensa puolesta.⁸³ Tähän sankaritaisteluun oli mahdollista lähteä, sillä monarkistit olivat valmiiksi verkostoituneita Keisarikunnan Aleksanterin yliopistossa, ja he olivat saaneet virikkeitä toimintaan kirjavassa yhdistys- ja osakuntatoiminnassa. Tähän kampanjaan ei lähdetty kuitenkaan yhteisessä rintamassa, vaan venäläistämiskausi synnytti myös voimakkaita jakolinjoja tutkimushenkilöideni verkostoon sen suhteen, millä keinoilla venäläistämistoimia voitiin vastustaa.

Sortovuosilta periytyi ongelmallinen suhde Venäjään, ja aikakaudella opittua laillisuusnäkökulmaa ja aggressiivista Venäjän-retoriikkaa käytettiin myöhemmin myös hallitusmuotokampailun pyörteissä. Sortovuodet kasvattivat myös kiinnostusta oikeustieteen opintoja kohtaan, sillä Suomen laillinen asema osana Venäjää puhututti.⁸⁴ Monarkisteista oikeustieteen opintoja oli P.E. Svinhufvudilla, J.K. Paasikivellä, Rafael Erichillä ja R. A. Wredellä.⁸⁵ Oikeustieteellinen tausta johti myös siihen, että monarkisteilla oli valmiudet juridisen debatin käymiseen – näitä valmiuksia hyödynnettiin 1918 niin valtiopäivillä kuin perustuslakivaliokunnassakin.

Taisteluun ”venäläistä sortoa vastaan” käytiin erilaisin keinoin, mikä heijastelee myös tutkimushenkilöideni kantaa tapahtumiin. Esimerkiksi J. K. Paasikivi oli mukana adressinkeruussa⁸⁶, jonka tarkoituksena oli ylioppilaiden johdolla aktivoida kansalaiset vastustamaan laittomina pidettyjä sortotoimia.⁸⁷ Paasikivi itse muistelee 1920-luvulla päiväkirjassaan, miten sortovuodet opettivat suomalaisille, ettei venäläisten kanssa ollut mahdollisuutta elää, vaan se olisi Suomelle ”valtiollinen kuolema”.⁸⁸ Aktivistien kagaalitoiminnassa⁸⁹ olivat puolestaan mukana P. E. Svinhufvud, Ernst Estlander ja Tekla Hultin.⁹⁰ Sortovuosien vaikutus näkyy selkeimmin Svinhufvudissa hänen puolustaessaan prokuraattori Soisalon-Soinisen murhaoikeudenkäynnissä Lennart Hohenthalia. Oli kiistatonta, että Hohenthal oli ampunut prokuraattoria, mutta puolustuksen puheenvuoro keskittyi sortovuosien poliittiseen tilanteeseen; Hohentalin teko koettiin puolustusreaktiona Venäjän suunnalta tullessiin oikeudenloukkauksiin. Laillisuusnäkökulmaa ja viiolisuutta Venäjää kohtaan korostanut puheenvuoro

⁸³ Vares 2000, s. 57.

⁸⁴ Klinge 1968, 171.

⁸⁵ Svinhufvudista Häikiö, Martti (16.9.1997) ’P.E. Svinhufvud’; Paasikivestä Polvinen, Tuomo (16.9.1997) ’J.K. Paasikivi; Erichistä Vares, Vesa (7.3.1998) ’Rafael Erich’ ja Wredestä Modéen, Tore (14.6.2002) ’R. A Wrede’. Kansallisbiografia-verkkajulkaisut.

⁸⁶ Polvinen 1989, 53.

⁸⁷ Klinge 1968, 184.

⁸⁸ J.K. Paasikivi päiväkirjassaan 10.12.1928. J.K. Paasikiven arkisto, kansio II:5, KA.

⁸⁹ Kagaali oli vastarintatoimia tekevä maanalainen järjestö, joka organisoi esimerkiksi vastustusta laittomina pidettyjä kutsuntoja kohtaan. Vares, Vesa (7.3.1998) ’Ernst Estlander’. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

⁹⁰ Hultinista Sainio, Venla (22.5.2000, päivitetty 20.4.2016) ’Tekla Hultin’; Svinhufvudista Häikiö, Martti (16.9.1997) ’P.E. Svinhufvud’ ja Estlanderista Vares, Vesa (7.3.1998) ’Ernst Estlander’. Kansallisbiografia-verkkajulkaisut.

on hyvä esimerkki Svinhufvudin sitoutumisesta legalismiin⁹¹, mikä näkyi myös 1918 hallitusmuotokamppailussa. Tätä voidaan pitää luonteva argumentaatiota Svinhufvudille, joka oli koulutukseltaan lakimies. Sortovuosilta periytynyt venäläisvastainen argumentaatio säilyi Svinhufvudin puheessa pitkään: päivää ennen Fredrik Karlin kieltävää vastausta Svinhufvud muistutti senaatissa, että maailmansodan lähenevästä lopusta huolimatta ”idän anarkia” on edelleen vaarana ”kaikelle yhteiskuntajärjestykselle”.⁹²

Oikeustieteen dosentti Aki Rasilainen määrittelee legalismin ”poliittiseksi ideologiaksi, jossa politiikan hyväksyttävyys pyritään osoittamaan oikeudellisen argumentoinnin keinoin”.⁹³ Legalismia voidaan pitää myös suomalaisen kulttuurin erityispiirteenä. Keisarillista Venäjää vastaan käyty oikeustaistelu oli nostanut nimenomaan juridiset argumentit valtiomiesten arsenaaliin. Tausta oli pragmaattinen – koska sortovuosina Venäjä oli poliittisesti ylivoimainen Suomeen nähden, toi oikeusjärjestelmään vetoaminen tarpeelliseksi koettua lisävoimaa suomalaisten argumentoinnille.⁹⁴ Tämä lisävoima tunnustettiin ehdottomasti myös vuonna 1918, kun oikeudellisen argumentaation keinoin pyrittiin perustelemaan kuninkaan välttämättömyyttä ja istuvan eduskunnan legitimitettä. Poliitikasta pyrittiin häivyttämään siis poliittisuus ja ristiriitaiset intressit, ja korostamaan laillisuutta, joka oli muka neutraalimpi ja objektiivisempi näkökulma.

Moni tulevista monarkisteista astuikin venäläistämiskaudella politiikkaan opintojensa loppuvaiheessa tai niiden päätyttyä. P.E. Svinhufvud edusti aatelissäätyä säätyvaltiopäivillä 1890-luvulta aina eduskuntauudistukseen, jonka jälkeen hänestä tuli nuorsuomalaisen puoleen edustaja. Samaan tapaan Heikki Renvall siirtyi porvarissäädyn edustajasta nuorsuomalaiseen puolueeseen ja R.A. Wrede ja Ernst Estlander aatelin edustajista Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajiksi.⁹⁵ Ernst Nevanlinna valittiin senaattoriksi 1905 samana vuonna E.N. Setälän kanssa. Mickelssonin mukaan yhteiskunnalliset konfliktit johtavat poliittiseen aktivoitumiseen ja puolueiden syntyyn, ja usein konflikti näkyy jo puolueen nimessä.⁹⁶ Sortovuosien seurauksena suomalaisesta puolueesta irtosi nuorsuomalainen puolue, joka korosti laillisuusnäkökulmaa suhteessa laittomina pidettyihin sortotoimiin.⁹⁷ Ero suomalaiseen puolueeseen tuli tosiaan selväksi jo puolueen nimessä, sillä nuorsuomalaisia kutsuttiin myös perustuslaillis-suomenmieliseksi puolueeksi, mikä kertoo puolueen asennoitumisesta

⁹¹ Legalismilla tarkoitetaan ankaraa sitoutumista lakiin, jossa oikeudellisilla normeilla, käytännöillä ja instituutioilla on keskeinen ja itsenäinen asema, eivätkä ne ole riippuvaisia vallitsevista yhteiskunnallisista tai moraalisisista olosuhteista. Määritelmä Tieteen termipankista.

⁹² P.E. Svinhufvud VP 8.11.1918, VP 1918 Pöytäkirjat, 1918.

⁹³ Rasilainen 1999, 230.

⁹⁴ Rasilainen 1999, 230–231.

⁹⁵ Svinhufvudista Häikiö, Martti (16.9.1997) ’P.E. Svinhufvud’, Renvallista Sainio, Venla (9.10.2006, päivitetty 21.1.2009) ’Heikki Renvall’. Estlanderista Vares, Vesa (7.3.1998) ’Ernst Estlander’ ja Wredestä Modéen, Tore (14.6.2002) ’R. A Wrede’. Kansallisbiografia-verkkajulkaisut.

⁹⁶ Mickelsson 2015, 59–60.

⁹⁷ Mickelsson 2015, 65.

ja tavoitteista.⁹⁸ Tulevat monarkistit jakautuivat suomalaiseseen, nuorsuomalaiseen ja ruotsalaiseen kansanpuolueeseen, ja heitä erottikin tässä vaiheessa näkemykset siitä, miten venäläistämiskauden tapahtumiin tuli suhtautua.⁹⁹

Sortovuosina puoluelaitos oli vasta syntymässä, ja puolueet olivat leimallisesti kaaderipuolueita. Maurice Duvergerin puoluetypittelyn mukaan kaaderipuolue on parlamentissa muodostettu, löyhästi organisoitunut ryhmittymä, joka aktivoituu ainoastaan vaalien alla ja muodostuu arvovaltaisen johdon ympärille.¹⁰⁰ Tällaisina puolueina Duverger piti esimerkiksi Britannian alkuvaiheen konservatiivi- ja liberaalipuolueita, joissa ei ollut selkeästi määritelty esimerkiksi sitä, ketä voitiin pitää puolueen jäsenenä.¹⁰¹ Puolue tarjosi siis siihen löyhästi kuuluville ennen kaikkea vaikuttamisen paikan, ja oli tärkeä keskusteluareena. Näin ollen monarkistien jakautumista eri puolueisiin (vanha- ja nuorsuomalaiset, Ruotsalainen kansanpuolue) ei voida pitää merkittävänä haasteena myöhemmälle yhteistyölle, sillä puolue ei alun perinkään ollut tärkein tekijä poliittisen identiteetin rakentumisessa.

Koulutustausta oli siis suurin monarkisteja yhdistävä tekijä ennen vuotta 1918, sillä koulutus määritteli asemaa yhteiskunnassa enemmän kuin sosio-ekonominen asema. J.K. Paasikivi ja E.N. Setälä ovat hyviä esimerkkejä sellaisista vaikuttavista poliitikoista, jotka tulivat vaatimattomimmista lähtökohdista kuin valtiomiehet heitä ennen.¹⁰² Etenkin yhteinen koulutustausta vaikutti arvo maailmaan, sillä moni oli jo opiskeluaikana omaksunut fennomaaniset ajatukset kansasta ja suomalaisten erillisasemasta Venäjän emämaahan nähden. 'Sortovuodet' puolestaan olivat tuleville monarkisteille aktivoiva sukupolvikokemus, jonka leimalliset piirteet vaikuttivat myös vuonna 1918. Tällaisia leimallisia piirteitä olivat juuri legalistinen retoriikka ja negatiivinen suhtautuminen Venäjään. Tällä kaudella muodostuivat myös ideologiset näkökannat ja tärkeät poliittiset verkostot, joista oli hyötyä vielä myöhemmin. Vuoden 1918 monarkistit olivat opiskelukavereita, kollegoita, puoluetovereita ja perhetuttuja. Tämä selittää siis monarkistisen puolen yhteistä rintamaa ja yhtenäistä argumentaatiota, kun taustalla oli jaettu menneisyys ja tiiviit keskinäiset suhteet.

2.2. Monarkistit poliittisella näyttämöllä

Edellisessä alaluvussa esitin, että monarkistit tunsivat toisensa ja toimivat samassa verkostossa jo ennen vuotta 1918. Ennen sisällissotaan kukaan heistä ei ollut kuitenkaan julkisesti tunnustautunut

⁹⁸ Häikiö 2017, 81.

⁹⁹ Monarkistien puoluetustat voi tarkistaa tutkielman lopusta löytyvästä henkilögalleriasta (Liite 1).

¹⁰⁰ Duverger 1967, 18.

¹⁰¹ Duverger 1967, 66.

¹⁰² E.N. Setälän taustasta Häkkinen & Vares 2001, 21. J.K. Paasikiven lapsuudesta Polvinen 1989, 4–5.

monarkistiksi. Se oli loogista, sillä hallitusmuodosta ja monarkiasta tuli merkittävä kysymys vasta itsenäistymisen jälkeen, kun oli välttämätöntä päättää, millainen hallitusmuoto olisi uudelle valtiolle paras. Voidaan siis todeta, että sisällissota oli se käännekohta, joka sai nämä tutkimushenkilöni muodostamaan yhteisen ryhmittymän, jolla oli selkeästi määritelty poliittinen tavoite, suomalaisen kunin-gashuoneen pystyttäminen. Monarkistisen verkoston tehokkuutta ja toiminnan laajamittaisuutta selittää se seikka, että politiikkaa tehtiin tuttujen kesken, ja yhteiset tavoitteet oli selkeästi määritelty.

Keskeiset monarkistit olivat saavuttaneet poliitikkoina, tutkijoina ja virkamiehinä poliittista valtaa jo ennen sisällissotaa. Valtaapitäville kevään 1918 tapahtumat olivat valtava järkytys, sillä tapahtumat ymmärrettiin laittomaksi hyökkäykseksi laillista yhteiskuntarauhaa vastaan. Porvariston tunnelmia miehitetyssä pääkaupungissa kuvaa esimerkiksi kirjailija Juhani Aho päiväkirjassaan *Hajamietteitä kapinaviikoilta*. Punaisten vallankaappauksen jälkeen Helsingissä elettiin ”kuin suuressa yhteisvankilassa”.¹⁰³ Aho kuvaa hyvin porvariston ahdistusta kaupungissa, jossa

Vartijoita ja vakoilijoita liikkui kintereillämme ja vaani heitä monessa kodissakin. Yöksi olimme kaikki suljettuina kukin koppiimme, jonne kuulumme laukauksia harva se yö ja salape-
räisten autojen vimmattua hyrinää. Milloin tahansa se voi pysähtyä portin eteen ja ottaa ja viedä
retkelle, josta aina ei ole palautusta.¹⁰⁴

Sodan jälkeen tilanne ei helpottanut, eikä ”elämän surkeudella näyttänyt olevan mittaa eikä määrää”, kuten Aho toteaa 1920 kirjoitetussa, sisällissotaa heijastelevassa teoksessaan *Muistatko*.¹⁰⁵

Moni Helsingissä varmasti yhtyi Ahon ajatuksiin. Keväällä 1918 puhjennut sisällissota oli porvaristolle eräänlainen ”pahuuden lakipiste”, konflikti, jonka kaltaista ei ollut osattu edes pelätä.¹⁰⁶ Tunnetasolla uhka oli vielä todellista vaaraa suurempi, sillä perustuslailliset senaattorit eivät kyenneet käsittämään laittomana pitämäänsä hyökkäystä.¹⁰⁷ Helsingissä punakaarti oli tähdännyt senaattoreiden vangitsemiseen, mutta huhu oli levinnyt punaisten päämajasta liian aikaisin, eikä lopulta yhtään senaattoria saatu kiinni. Tapahtuma oli kuitenkin synnyttänyt senaattoreissa vahvan turvattomuuden tunteen ja epäluottamuksen omaa kansaa kohtaan.¹⁰⁸ J.K. Paasikiveä tutkinut Tuomo Polvinen kirjoittaa, että maan alla piileskellyt porvaristo pohti jo sodan aikana, miten valtion olot olisi tulevaisuudessa järjestettävä, jolloin ajatus lujasta järjestysvallasta ja saksalaisesta monarkista olisi

¹⁰³ Aho 1918, 5.

¹⁰⁴ Aho 1918, 5.

¹⁰⁵ Aho 1920, 13.

¹⁰⁶ Vares 1998, 61.

¹⁰⁷ Häkkinen & Vares 2001, 334–335.

¹⁰⁸ Kuisma 2010, 72.

herännyt.¹⁰⁹ Helsingissä piileskellyt Paasikivi kuvaskin sisällissotaa ”surkea ajaksi, jota en olisi pitänyt mahdollisena”.¹¹⁰ E.N. Setälä oli muita enemmän pakomatalla ja piileskeli eri puolella Etelä-Suomea, mikä selittää tutkimuskirjallisuuden mielestä myös saksalaisten ihailun, sillä saksalainen armeija palautti yhteiskuntarauhan kauhukokemusten jälkeen.¹¹¹

Paasikiven ja Setälän lisäksi muutkin monarkistit pakenivat tai piileskelivät sisällissodan aikana; esimerkiksi Svinhufvud, Louhivuori ja Arthur Castrén asuivat Louhivuoren yhtiön tiloissa ja ystäviensä luona.¹¹² Tilanteen poikkeuksellisuudesta kertoo, että Svinhufvud yritti pakoonsiksi lentokoneella insinööriksi tekeytyen, ja pääsi myöhemmin lähtemään höyrylaivalla.¹¹³ Piilossa oleminen, pakenemiset ja ahdistavan tilanteen purkautuminen vaikuttivat epäilemättä mielipiteiden ja asenteiden koventumiseen. Vares on esimerkiksi esittänyt, että suomalaisten saksalaismielisyyttä tulee tarkastella nimenomaan kevään 1918 valossa: vapauden tuojaan kohdistuu ”vaistomainen ja lähtemätön sympatia”. Lähteistä paistava ihailu ja hurmos ei kuitenkaan kerro kattavasti näkemyksistä Saksaa kohtaan, vaan ennen kaikkea kuvaavat sitä mielialaa, kun muistellaan uhkaavasta hengenvaarasta vapautumista.¹¹⁴

Myös aikalaiset selittävät porvariston saksalaisystävällisyyttä ja monarkismia luonnollisena vastareaktiona sisällissodan tapahtumille. Ernst Nevanlinnan kirjoittaman muistion *Kuningasajatuksen voittokulku* mukaan tasavaltalaisuutta kannatetaan sellaisilla alueilla, jotka eivät sisällissodassa kärsineet ”punaisten hirmuvallasta”. Vastaavasti siellä, missä elettiin punaisen vallan alaisuudessa, ollaan nyt ”kauttaaltaan kuningasmielisiä”.¹¹⁵ Aikalaisetkin siis näkivät kuningashankkeella selvät yhteydet sisällissodan tapahtumiin – kauhukokemusten jälkeen kaivattiin lujaa hallitsijaa ja vakaampia yhteiskunnallisia oloja. Historia on esittänyt sisällissodan loppuratkaisun valkoisten joukkojen ylivoimaisuudella, mutta aikalaisille tilanne ei ollut yhtä selvä. Esimerkiksi 1918 Suomen ensimmäiseksi ulkoministeriksi nimitetty Otto Stenroth muistelee vuoteen 1918 liittyvää epävarmuutta toteamalla, ettei ollut ”mitään varmuutta siitä, että rauha oli lopullinen”, sillä pelättiin, että Venäjälle paenneet punakaartin jäsenet pyrkisivät bolševikkien tuella uudelleen valloittamaan Suomen.¹¹⁶

Mielestäni sisällissodan osalta voi hyvin soveltaa avaintapahtuman ja avainkokemuksen käsitteitä. Avaintapahtuma on iso yhteiskunnallinen murros tietylle sukupolvelle ja sen maailmalle. Sen sijaan kokemukset tästä avaintapahtumasta voivat vaihdella sukupolven sisällä, jossa samalla

¹⁰⁹ Polvinen 1989, 345.

¹¹⁰ Polvinen 1989, 339.

¹¹¹ Vares 1992, 156; Häkkinen & Vares 2001, 340.

¹¹² Häikiö 2017, 251, 254.

¹¹³ Häikiö 2017, 267, 276.

¹¹⁴ Vares 2018, 47–48.

¹¹⁵ ”Kuningasajatuksen voittokulku”, Ernst ja Ines Nevanlinnan kokoelma, kansio 12, KA.

¹¹⁶ Stenroth 1931, s. 30–31.

sukupolvella voi siis olla avaintapahtuman johdosta erilaisia avainkokemuksia.¹¹⁷ Tietyn sukupolven sisällä toimii siis useita fraktioita, joille oman sukupolven avainkokemus toimii poliittisena herättäjänä ja asettaa tavoitteet tämän fraktion poliittiselle toiminnalle. Kun poliittinen fraktio on aktivoinut, se voi toiminnallaan alkaa tavoitella laajempaa kannatusta kuin osaa omasta sukupolvestaan.¹¹⁸

Monarkististeille sisällissota sukupolven avaintapahtumana tuotti uuden avainkokemuksen. Tämä avainkokemus oli keväällä 1918 koettu pelko ja epävarmuus yhteiskunnallisten olojen jatkuvuudesta, ja näkemys siitä, että paras turva yhteiskunnalliselle vakaudelle löytyi perustuslaillisesta monarkiasta ja keisarilliseen Saksaan sitoutumisesta. Vaikka avaintapahtuma oli ollut yhteinen koko sukupolvelle, ei avainkokemus yhdistänyt suinkaan kaikkia. On siis ymmärrettävää, ettei kaikista 1860- ja 1870-luvulla syntyneistä ja yliopiston käyneistä sivistyneistöön kuuluneista suomalaisista tullut monarkisteja. Tämän työn kannalta mielekästä on tutkia sitä joukkoa, joka jakoi saman käsityksen siitä, mitä keväällä 1918 oli tapahtunut ja mikä sen merkitys oli.

Monarkistien avainkokemuksella on merkitystä, sillä monarkistit käyttivät merkittävää poliittista valtaa keväällä 1918. Eduskunta kokoontui sisällissodan jälkeen ensimmäisen kerran 15. toukokuuta. Tässä vajaalukuisessa tynkäeduskunnassa tehtiin poliittinen päätös olla määräämättä uusia vaaleja, vaan ryhdyttiin suoraan tekemään politiikkaa, sillä sisällissodan jälkeinen kriittinen tilanne oli ratkaistava.¹¹⁹ Samana päivänä senaatin puheenjohtaja, P.E. Svinhufvud nimitettiin valtiohoitajaksi, ja eduskunnan valitsevat ministerit katsoivat, että valtiohoitajalla oli oikeus nimittää itselleen uudet ministerit. Pääministerin asemaan Svinhufvud nimitti Kansallis-Osake-Pankin pääjohtajan J.K. Paasikiven. Svinhufvud itsekin perusteli Paasikiven valintaa sillä, että hän tunsikin Paasikiven jo entuudestaan, ja yhteistyö hänen kanssaan tulisi sen vuoksi sujumaan.¹²⁰

Tynkäeduskunnassa oli muitakin P.E. Svinhufvudin vanhoja ystäviä. Perustuslakivaliokunnassa istuivat esimerkiksi R.A. Wrede, Ernst Estlander, Onni Talas ja Tekla Hultin.¹²¹ R.A. Wrede ja Ernst Estlander olivat Svinhufvudin tapaan edustaneet aateliala säätyvaltiopäivillä, ja molemmat olivat työskennelleet Keisarikunnan Aleksanterin yliopiston oikeustieteen professoreina.¹²² Onni Talas oli niin ikään oikeustieteilijä, joka tunnetusti ihaili suuresti Svinhufvudia. Talas tunsikin myös Paasikiven yhteisen akateemisen taustan vuoksi, sillä Paasikivi oli ollut vastaväittäjänä hänen väitöskirjassaan.¹²³ Hultin oli puolestaan Svinhufvudin tapaan toiminut venäläistämiskaudella kagaalissa¹²⁴, joten Hultin

¹¹⁷ Virtanen 2002, 34.

¹¹⁸ Virtanen 2002, 30.

¹¹⁹ Häikiö 2017, 321.

¹²⁰ Häikiö 2017, 333.

¹²¹ Eduskunnan kalenteri varsinaisilla valtiopäivillä 1918, perustuslakivaliokunnan jäsenet.

¹²² Wredestä Modéen, Tore (14.6.2002) 'R. A Wrede'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. ja Ernst Estlander.

¹²³ Vares, Vesa (6.9.2001, päivitetty 1.2.2016) 'Onni Talas'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

¹²⁴ Sainio, Venla (22.5.2000, päivitetty 20.4.2016) 'Tekla Hultin'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

ja Svinhufvud tunsivat todennäköisesti toisensa yhteisen aktivistitaustan myötä. Ei voida mielestäni pitää sattumana, että perustuslakivaliokunta toi nämä monarkistit yhteen, sillä perustuslakivaliokuntaan on perinteisesti valittu oikeusoppineita, ja valtaosalla monarkisteista oli tutkinto oikeustieteestä.

Eduskunnassa vaikuttaneita monarkisteja voidaankin käsitellä ydinryhmän käsitteen kautta. Laajemman yhteiskunnallisen mobilisaation taustalla on yleensä tiiviimpi saman ikäisten ydinryhmä, joka luo ryhmälle vetovoimaiset ideat ja määrittelee tavoitteet.¹²⁵ Tavoitteiden määrittely tapahtui nopeasti ja yhteisymmärryksessä keväällä 1918. Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty, että merkittävät, yllättävät, harvinaiset ja vahingolliset tapahtumat muuttavat yleensä poliittista agendaa. Nämä yllättävät ja kehitykselle haitalliset tapahtumat luovat uusia ryhmittymiä, jotka haluavat ryhtyä toimiin tapahtuman seurauksena. Erityisen tehokas valta määritellä uusia tavoitteita (*agenda-setting power*) on silloin, kun poliittiset yhteisöt ovat valmiiksi organisoituneita, eli niiltä löytyvät selkeät poliittiset toimijat ja prosessit.¹²⁶ Tämä pätee suomalaisten monarkistien kohdalla; sisällissota oli sellainen yllättävä ja vaarallinen tapahtuma, joka oli järkyttänyt yhteiskuntaa, ja synnyttänyt tarpeen toimia sen seurauksena. Poliittiseen agendaan oli mahdollista vaikuttaa, kun tiivis ydinryhmä istui eduskunnassa ja pystyi konkreettisesti vaikuttamaan valtiopäivillä käytävään keskusteluun ja uusiin lainsäädäntöhankkeisiin.

Poliittiselle agendalle nostettiin tynkäeduskunnassa siis kokonaan uusi poliittinen tavoite, monarkistinen perustuslaki. Organisoituneissa poliittisissa yhteisöissä yllättävät tapahtumat johtavat politiikan tekemisen aktivoitumiseen (*policy-making activity*), jolloin uusia poliittisia hankkeita perustellaan tapahtumien luomalla välttämättömyydellä.¹²⁷ Monarkistien välttämättömyyden retoriikka näkyy esimerkiksi *Herätkää vihdo!* -pakinassa, jonka mukaan nyt eletään kohtalon hetkiä, kun on tehtävä valinta monarkian ja tasavallan välillä, eli valittava ”pysymmekö itsenäisenä valtakuntana vai kaadummeko”.¹²⁸

Vasemmistolaisen opposition puuttuminen eduskunnasta vuonna 1918 vahvisti poliittista vallankäyttöä, kun koalitio muodostettiin oikeistopuolueiden kesken. Pääministeripuolueen asemaa koalitiossa parantaa koalitiopuolueiden keskinäinen yhtenäisyys sekä pääministerin muodolliset valtaoikeudet, kuten mahdollisuus erottaa eduskunta.¹²⁹ Todellisuudessa tynkäeduskunta ei ollut yksimielinen, eikä Paasikiven tavoittelemaa täyttä kannatusta uudelle hallitusmuodolle saatu. Tällöin pääministerin asemassa toiminut Paasikivi harkitsi omaa eroaan, mutta totesi sen johtavan ”suureen

¹²⁵ Virtanen 2002, 366.

¹²⁶ Birkland 1997, 22, 36.

¹²⁷ Birkland 1997, 36–37.

¹²⁸ Tuntemattoman lehden leike ”Herätkää vihdo! Kohtalon hetki on tullut!”, J. J. Mikkola, UST, kotelo 3, EA.

¹²⁹ Green-Pedersen ym. 2018, 744.

sekaannukseen”.¹³⁰ Vaikka kuninkaanvaalia ei saatu suoritetuksi yhtä helposti kuin monarkistit olivat kuvitelleet, kertoo mielestäni hallitusmuotokiistan kiivaus ainakin monarkistisen ryhmän todellisesta vallasta määritellä uusia tavoitteita – mikäli tämä valta olisi ollut heikompaa, ei valtiopäivillä olisi keskusteltu niin monisanaisesti juuri monarkistisesta agendasta.

Konservatiivinen hanke oli pienen piirin tiivis ja yhteinen projekti, joka laajeni eduskunnasta myös kansalaisyhteiskuntaan. Eliitille oli luontevaa tehdä politiikkaa myös kulisien takana. Eliittiä tutkinut Jaana Gluschkoff esittää väitöskirjassaan, että eliitti kokoontui usein julkisuuden lisäksi rajatummissa, yksityisissä toimintaympäristöissä. Tällaisia olivat esimerkiksi sama asuinpaikka, huvilayhteisöt, erilaiset järjestöt sekä seurapiiri- ja kulttuuritapahtumat.¹³¹ Monarkisteille muita tällaisia yksityisiä ympäristöjä olivat etenkin intressiryhmä Uuden Suomen Turvaamiskomitea sekä yksittäiset seurapiiritapahtumat. Tekla Hultin kuvailee esimerkiksi päiväkirjassaan sotaministeri Thesleffin luona järjestettyjä teekutsuja, joille oli kutsuttu myös tasavaltalaisina tunnettuja maalaisliittolaisia. Maalaisliittolaiset olivat ihmetelleet kutsua, mutta Hultin oli perustellut sitä kansanedustajakollegoilleen esittämällä, että Thesleff halusi tutustuttaa heidät saksalaiseen kenraaliin. Illanvietolla oli kuitenkin myös selvä poliittinen päämäärä – kun von der Goltz johdatteli puheen hallitusmuotoasiaan ja pohdiskeli, miksi tasavaltalaisilla alueilla saksalaisia joukkoja oli kohdeltu ”kylmäkiskoisesti”, kiirehtivät tasavaltalaiset korostamaan olevansa yhtä saksalaismielisiä kuin muutkin.¹³² Esimerkiksi maalaisliiton kansanedustaja Santeri Alkio kirjoitti päiväkirjassaan, että keskustelun päätteeksi huudettiin yhdessä eläköötä Saksalle.¹³³

Teekutsut ovat mielestäni malliesimerkki siitä, että monarkistit toimivat sekä yksityisessä että julkisessa sfäärissä. Poliitiikan painomiste oli silti luonnollisesti eduskunnassa, jossa tavoitteena oli uuden hallitusmuodon säätäminen. Eduskunta ei ollut kuitenkaan ainoa vaikuttamisen areena, vaan tärkeitä keskusteluja käytiin myös yksityisesti, mikä sopii hyvin Gluschkoffin esittämään eliitin toimintamalliin. Yksityisillä keskusteluilla pystyttiin myös merkittävästi vaikuttamaan politiikan suuntaan, sillä eduskunnan löyhillä kaaderipuolueilla ei ollut käytössään ryhmäkuria, jolloin yksittäisten edustajien kantoihin oli syytäkin pyrkiä vaikuttamaan. Heikoilla puolueilla ei myöskään ollut tehokasta vaikutusorganisaatiota, joten monarkistien kannattikin toimia puoluerajat ylittävästi keskenään valtiopäivillä ja lisäksi yksityisessä sfäärissä laajoja verkostojaan hyödyntäen.

¹³⁰ ”1918 v tapaukset”, J.K. Paasikiven arkisto, kotelo II:5. KA.

¹³¹ Gluschkoff 2008, 378.

¹³² Hultin päiväkirjassaan 4.7.1918, Tekla Hultinin arkisto, KA.

¹³³ Hokkanen 2012, 60.

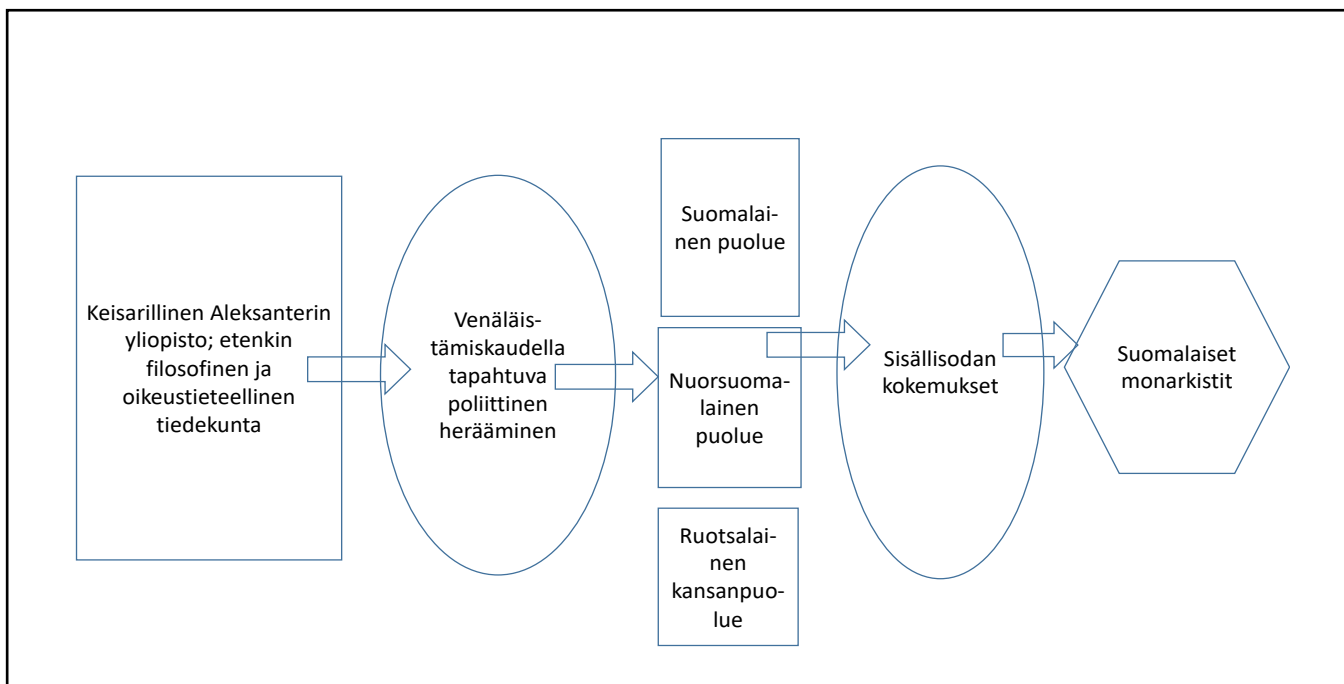
Monarkistien verkosto pyrki laajentumaan ennen kaikkea valtiopäivillä, jotta saataisiin riittävä enemmistö kuningashankkeen taakse. Verkosto myös tunnusti toimintansa haasteet; monarkistit välttelivät kesällä 1918 uusien vaalien järjestämistä, sillä tiedostivat, että uudet vaalit toisivat eduskuntaan ainoastaan lisää maalaisliittolaisia, jotka suhtautuisivat ”koventuneesti” kuningashankkeeseen ja voisivat näin ollen estää sen läpimenon.¹³⁴ J.K. Paasikivikin muistelee jälkikäteen päiväkirjassaan, että realistista oli tavoitella kuningaskysymyksen taakse porvariston enemmistöä tynkäeduskunnassa, sillä kansan enemmistön tuen hankkiminen olisi hankalampaa. Paasikiven ajatuksen mukaan laajempi kannatus saavutettaisiin siis myöhemmin, kun kuningas saapuisi valtakuntaansa ja persoonallaan nostaisi kannatustaan.¹³⁵

Monarkisteille sisällissota oli siis voimakas avainkokemus, sillä se asetti politiikalle aivan uuden tavoitteen; valtionpäämieheksi oli saatava saksalainen prinssi. Tämä avainkokemus yhdisti myös sellaisia henkilöitä, jotka olivat aikaisemmin olleet eri mieltä esimerkiksi venäläistämiskauden politiikasta. Keväällä 1918 tynkäeduskunnassa reagoitiin voimakkaasti sisällissodan tapahtumiin ja tavoiteltiin sen seurauksena muutosta yhteiskuntaan. Yllättävät ja merkittävät tapahtumat voivat myös paljastaa tulevia uhkia, joihin poliitikot haluavat reagoida etukäteen.¹³⁶ Sisällissota oli paljastanut tälle ryhmittymälle, että rauhallisena ja vakaana pidetty topeliaaninen kansa oli ollut valmis veritekoihin, että yhteiskunta oli voimakkaasti kahtiajakautunut. Avainkokemuksella oli merkitystä juuri sen vuoksi, että monarkistit olivat keväällä 1918 jo vallankahvassa tynkäeduskunnassa – jaetulla kokemuksella ei olisi ollut merkitystä, jos monarkisteilla ei olisi ollut poliittista valtaa ja vahvaa asemaa valtiopäivien johdossa. Aseman edullisuus myös tunnistettiin, eli uusi hallitusmuoto haluttiin ajaa nopeasti läpi, kun valta oli vielä heidän käsissään.

¹³⁴ Muistiinpano 12.7.1918, kansio 2, P.E. Svinhufvudin muistosäätö, KA.

¹³⁵ J.K. Paasikiven arkisto, ”1918 v tapaukset”, kotelo II:5, KA.

¹³⁶ Birkland 1997, 22.

Kuva 1. Monarkistien verkoston rakentuminen

2.3. Monarkistit Uuden Suomen Turvaamiskomiteassa

Vaikka monarkistien tärkein verkosto kokoontui valtiopäivillä, oli monarkisteille tärkeää toimia myös kansalaisyhteiskunnassa ja muokata mielipiteitä kuningasmielisiksi. Tätä tehtävää varten perustettiin toukokuussa 1918 Uuden Suomen Turvaamiskomitea. Tässä alaluvussa kuvaan komitean toimintaa sekä käsittelen tutkimuskirjallisuudessa siitä tehtyjä tulkintoja. Turvaamiskomitean aineisto kuvaa myös kiinnostavalla tavalla sitä, ettei voimakkaankaan eliitin ollut aivan helppo vaikuttaa valtakunnallisesti mielipiteisiin. Tarkastelen Turvaamiskomiteaa myös erilaisten vaikutusvallan mittareiden valossa rakentaakseni täsmällisempää kuvaa siitä, millainen vaikutusvalta komitealla loppujen lopuksi oli.

Eduskunnan arkistosta löytyvässä Uuden Suomen Turvaamiskomitean arkistossa kuvaillaan melko hajanaisesti komitean perustamista. Päiväämättömässä *Ilmoituksia*-muistossa kerrotaan, että Helsinkiin on perustettu Turvaamiskomitean konttori, jossa päivystävät sihteeri ja kanslisti.¹³⁷ Komitean toiminta puolestaan määritellään *Selonteossa kanslian toiminnasta* (14.6.1918), jossa määritellään, että komitean tärkein tehtävä on kansalaiskokousten järjestäminen ja puhujien värväminen niihin. Tulevaisuudessa on tarkoitus perustaa paikallisorganisaatioita vaalipiireittäin ja hallinnoida niitä.¹³⁸ Päällimmäisenä pyrkimyksenä oli siis vaikuttaminen yleiseen mielipiteeseen, jotta se kallistuisi kuningashankkeen puolelle.

¹³⁷ Ilmoituksia, UST, Kotelo 3, EA.

¹³⁸ ”Selonteko kanslian toiminnasta”, 14.6.1918, UST, Kotelo 3, EA.

Tässä Uuden Suomen Turvaamiskomitea eroaa siis monarkistien senaatissa vaikuttaneesta ydinryhmästä. Senaatissa monarkistien tärkein tehtävä oli määritellä monarkian sisältö ja tavoitteet sekä rakentaa uusi perustuslaki. Uuden Suomen Turvaamiskomitean puolestaan toimi kansalaisyhteiskunta, joten vaikuttaminen ei kohdistunut kansanedustajiin vaan ennen kaikkea laajemmin kansaan. Se voima, jolla mobilisaatio lähtee liikkeelle, on yleensä suoraan verrannollinen sen ongelman suuruuteen, johon mobilisaatio vastaa.¹³⁹ Voimakas mobilisaatio pääkaupungin ulkopuolella kertoo siitä, että paikallisorganisaatiot pitivät ydinryhmän ratkaisua, eli monarkiaa, vastauksena kansallisiin ongelmiin. Turvaamiskomitean aineistosta löytyy runsaasti saapuneita kirjeitä ja sähkösanomia, joissa pyydetään paikallisiin kokouksiin puhujia, mikä kertoo aktiivisesta ”kenttätöystä” ja koetusta merkityksellisyydestä, eli paikallistason monarkistit kokivat, että valtakunnallisestikin ajettiin heille tärkeitä asioita.¹⁴⁰

Poliittisia fraktioita tutkinut Matti Virtanen esittää väitöskirjassaan *Fennomanian perilliset: poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka* (2002), että riittävän vahva yksilö tai tehokas ydinryhmä voi kasvattaa vaikutusvaltaansa yhteiskunnassa, jos ryhmän sanoma saa vastakaikua kannattajakunnan piileviltä toiveita tai tavoitteilta. Virtasen keskeinen käsite on resonanssi, eli valtaapitävien esittämien toiveiden ja tavoitteiden tulee herättää keskinäistä yhteenkuuluvuuden tunnetta kannattajakunnassa.¹⁴¹ Resonanssi oli myös monarkistien tavoitteena, sillä vaikka tärkeintä oli saavuttaa valtiopäivillä enemmistö hankkeen taakse, tunnistettiin myös kansalaisyhteiskunnan merkitys hankkeen tukijana. Niinpä oli tärkeää näkyä pääkaupungin porvarillisten piirien lisäksi maakuntien kyläkokouksessa, perustaa paikallisosastoja ja osoittaa, että kysymykseen maan tulevaisuudesta voitiin osallistua myös maakunnista käsin.

Uuden Suomen Turvaamiskomitea on siis klassinen esimerkki intressiryhmästä. Intressiryhmä on organisoitunut järjestö, joka pyrkii parlamentin ulkopuolelta vaikuttamaan siellä tehtäviin päätöksiin. Ero puolueisiin on selkeä; intressiryhmät eivät tavoittele valtaa parlamentissa, ja keskittyvät yleensä yhteen kapeaan alaan tai kysymykseen yhteiskunnassa enemmän kuin poliittiseen ideologiaan.¹⁴² Intressiryhmien taustalla on yhteinen identiteetti, jonka muodostavat selkeästi määritellyt yhteiset tavoitteet sekä ajatus siitä, että ryhmän jäsenet eroavat jollakin tapaa ”muista” eli ryhmään kuulumattomista. Identiteetti voi syntyä monella tapaa, mutta yleensä siihen vaikuttavat merkittävästi arvovaltaiset johtajat sekä ulkopuoliset tahot.¹⁴³ Uuden Suomen Turvaamiskomitean identiteettiä määrittää sen selkeä tarkoitus eli monarkismin suosion kasvattaminen. Sisältö ja argumentit ovat niin

¹³⁹ Virtanen 2002, 363.

¹⁴⁰ UST:n saamat kirjeet ja sähkösanomat löytyvät UST:n arkistosta, Kotelo 3, EA.

¹⁴¹ Virtanen 2002, 50.

¹⁴² Heywood 2013, 272.

¹⁴³ Halpin 2014, 45–46.

yhteneväisiä valtiopäivillä esitettyjen perustelujen kanssa, että voidaan mielestäni osoittaa, että komitean toimijat käyttivät monarkististen kansanedustajien perusteluja työnsä pohjana. Monarkistiset kansanedustajat ja komitean jäsenet siis jakoivat yhteisen identiteetin, joka oli täsmällinen ja tarkkarajainen.

Hannu Salokorpi on kuvaillut Uuden Suomen Turvaamiskomitean luonnetta puolue-
maiseksi, koska toiminta oli niin suunnitelmallista ja sitä toteutettiin tiiviissä ryhmässä. Suunnitelmat hiottiin tarkasti keskusorganisaatiossa, ja sanomalehtiä kohtaan laadittiin yksityiskohtaisia painostus-
suunnitelmia.¹⁴⁴ Mielestäni kuitenkin kyse on ennen kaikkea intressiryhmästä, sillä tavoitteena ei ollut poliittisen ideologian levittäminen tai vallan tavoittelu parlamentissa, vaan yksittäiseen poliittiseen kysymykseen vaikuttaminen. Salokorpi esittää, että Turvaamiskomitean tehokkaan ja laajan toiminnan taustalla oli vakaalla pohjalla oleva rahoitus – liike-elämältä ja yksityisiltä taholta saatujen varojen lisäksi sekä ruotsalaista pääomaa edustava Privatbanken että suomalainen Kansallis-Osake-Pankki (KOP) rahoittivat myös komiteaa avokätisesti.¹⁴⁵

Markku Kuisma on selittänyt ”suomalaisen rahamaailman” tiiviitä yhteyksiä Turvaamiskomiteaan niiden luonnollisilla yhteisillä intresseillä, sillä monarkia toisi mukanaan vakaat poliittiset olot, jotka puolestaan turvaisivat liike-elämän ja teollisuuden edut politiikassa. Liike-elämällä oli luottoa siihen, että senaatti puolustaisi sen etuja; senaatissa istui KOP:n pääjohtajan lisäksi muita pankkimiehiä, vakuutusjohtajia ja taloustieteilijöitä.¹⁴⁶ Uuden Suomen Turvaamiskomitea oli siis ennen kaikkea linkki vahvassa kolmiyhteydessä, jossa konservatiiviset poliitikot ja vakaata yhteiskuntaa tarvitseva liike-elämä ajoivat yhteisiä tavoitteita niin eduskunnassa kuin kansalaisyhteiskunnassakin.

Turvaamiskomitea määritteli siis itse itsensä ”komiteaksi”, joka vaikutti erilaisin keinoin kansalaisyhteiskunnassa. Tasavaltalaisten näkökulma tilanteeseen oli kuitenkin hyvin erilainen. Esimerkiksi *Työn valta* –nimisessä lehdessä julkaistiin raflaavasti nimetty *Monarkistien maanalainen myyräntyö* –niminen artikkeli, jossa moititaan ”Surmaamiskomiteaa” siitä, että se pyrkii rahalla ostamaan puolelleen sekä henkilöitä että sanomalehtiä sekä vaikuttamaan salakavalasti maalaisliiton edustajiin.¹⁴⁷ Vastapuoli näki siis Turvaamiskomitean uhkaavana ja salakähmäisenä toimijana, joka pyrki vaikuttamaan epäreiluilla keinoilla yleiseen mielipiteeseen. Epäilemättä tasavaltalaiset liittyivät Turvaamiskomiteaan salaliittolaismaisia piirteitä, eikä vaikutelmaa vähentänyt sen liike-elämältä tuleva varallisuus, joka vaikuttaisi 1918 olleen yleisesti tiedossa.

¹⁴⁴ Salokorpi 1988, 219.

¹⁴⁵ Salokorpi 1988, 220.

¹⁴⁶ Kuisma 2010, s. 92–93.

¹⁴⁷ ”Monarkistien maanalainen myyräntyö”, *Työn valta* 22.10.1918, 1.

Tärkeää vaikuttamistyötä tehtiin myös lehdistössä. Esimerkiksi Turvaamiskomitean arkistosta löytyvästä muistiosta *Kuningasajatuksen voittokulku* käy ilmi, miten tarkasti sanomalehtien kantaa seurattiin; kirjaa pidettiin siitä, mitkä lehdet kannattivat monarkiaa, mitkä tasavaltaa ja mitkä olivat ”välinpitämättömiä”.¹⁴⁸ Tärkein monarkistinen äänenkannattaja oli Uusi Suometar, jossa julkaistiin monarkistisia kirjoituksia käytännössä päivittäin kesän 1918 aikana. Samoja kirjoituksia myös kierrätettiin useissa monarkistissa lehdissä: esimerkiksi J.J. Mikkolan lehtikirjoitus *Herätkää vihdoin! Kohtalon hetki on tullut!* julkaistiin kesäkuussa *Kokkolassa* ja *Satakunnan kansassa* ja useiden monarkistien allekirjoittama vetoamus *Suomen kansalaisille* julkaistiin toukokuussa 1918 esimerkiksi Hämettären, Savottaren, Turun Sanomien ja Uuden Auran etusivuilla.¹⁴⁹ Mahdollisuus julkaista sama teksti usean sanomalehden etusivulla kertoo mielestäni myös siitä, että monarkisteilla oli verkostoja lehtien toimituksiin sekä resursseja hankkia palstatilaa.

Lehdistössä vaikuttaminen oli luonnollinen ilmiö 1910-luvulla, sillä venäläistämiskauden lehdistösensuuri oli purkautunut, ja laajentuva sanomalehdistö tarjosi valtavasti vaikutusmahdollisuuksia. Kaikki poliittiset puolueet pyrkivät kasvattamaan kannatustaan lehtiä perustamalla, ja onkin laskettu, että 1906–1917 ilmestyneistä lehdistä yli 70 % kuului puoluelehdistöön.¹⁵⁰ Erityisen vahva poliittisen lehdistön perinne oli suomalaisella ja nuorsuomalaisella puolueella¹⁵¹. Tämä heijastuu mielestäni myös Turvaamiskomitean toimintaan, sillä aktiiviset monarkian puolesta kirjoittavat henkilöt tulivat yleensä juuri suomalaisesta ja nuorsuomalaisesta puolueesta. Monarkisteille lehdistössä vaikuttaminen oli luontevaa myös sen vuoksi, että monella oli toimittajan taustaa jo opiskelua ajoilta, kuten J.K. Paasikivellä, E.N. Setälällä ja Tekla Hultinilla. Sanomalehdistön kautta vaikuttaminen oli siis tuttu ja tehokas tapa vaikuttaa julkiseen keskusteluun.

Päivälehdien arkistoa tarkastelemalla käy ilmi, että hallitusmuodosta käytiin aktiivista julkista keskustelua myös monarkististen sanomalehtien ulkopuolella. Eero Erkon johtama Helsingin Sanomat oli 1918 ottanut selkeästi tasavaltalaisen linjan.¹⁵² Osa lukijoista oli linjaan tyytyväisiä, ja esimerkiksi pohjalaiset talonpojat lähettivät päätoimittajalle oman kannanottonsa tasavaltalaisuuden puolesta.¹⁵³ Toisaalta heinäkuussa Erkolle on saapunut myös monarkian puolesta puhuva kansalaiskirje sekä useiden lukijoiden yhteinen kirje, jossa moititaan hallitusmuodosta käytävää keskustelua

¹⁴⁸ ”Kuningasajatuksen voittokulku”, UST, kotelo 3, EA.

¹⁴⁹ Mikkolan Kokkola 11.6.1918, 4 ja Satakunnan Kansa 16.6.1918, 2. Monarkistien vetoamus esim. Hämetär 14.5.1918, 1, Savotar 15.5.1918, 1, Turun sanomat 15.5.1918, 1 sekä Uusi Aura 16.5.1918, 1.

¹⁵⁰ Nygård 1987, s. 20.

¹⁵¹ Nygård 1987, 57, 74.

¹⁵² Zetterberg 2001, 508–509.

¹⁵³ ”Eräs joukosta” -nimimerkin lähettämä päiväamätkön kirje. Eero Erkon Helsingin Sanomiin liittyvä arkisto B:1. Päivälehdien arkisto.

niin huonotasoiseksi, että epäillään brittien lahjoneen koko lehden.¹⁵⁴ Laajalevikkiselle Helsingin Sanomille lähetetyt lukijoiden kirjeet kertovat siitä, että kansalaisyhteiskunnassa kysymys kiinnosti, ja siitä myös käytiin julkista debattia.

Sanomalehdistä käy ilmi, että Turvaamiskomitean toiminta oli vilkasta myös maakunnissa, eli paikallisorganisaatioiden perustaminen tapahtui melko ripeästi. Elokuussa monarkistit kutsuivat kokouksen koolle Keski-Savossa¹⁵⁵, ja Kotkan osastoa mainostettiin innokkaasti monessa numerossa.¹⁵⁶ Elokuussa uutisoitiin Mikkelin osaston perustamisesta ja lueteltiin sen jäseniä; mukana on lehtori, toimittaja, pankinkomisario, maisteri ja kaksi maanviljelijää.¹⁵⁷ Lehden lukijoille nämä nimeltä mainitut henkilöt olivat epäilemättä tuttuja, ja heidän nimensä mainitseminen toi arvovaltaa ja auktoriteettia Turvaamiskomitealle. Strategiana näyttää siis olleen myös profiloituminen tunnettujen henkilöiden kautta, minkä toivottiin houkuttelevan lisää kannatusta myös monarkialle sosiaalisista syistä. Keskuskomiteassa seurattiin tarkasti maakuntien kuulumisia ja mielialoja eri vaalipiireissä – Ernst Nevanlinnan arkistosta löytyy pino Turvaamiskomitealle lähetettyjä sähkösanomia esimerkiksi Savonlinnasta, Sortavalasta, Kemistä, Kotkasta, Nurmekselta ja Viipurista.¹⁵⁸ Sähkösanomien sisältö on huvittavalla tavalla identtistä, sillä kaikissa vakuutellaan yleisen mielialan olevan monarkian puolella, ja tasavaltalaiset esitetään selkeänä vähemmistönä.

Todellisuudessa monarkian puolesta puhuminen maakunnissa oli haastavaa. Monarkialla oli ”herrasliikkeen imago”, ja kaupunkien porvaristoon purevilla argumenteilla, kuten saksalaisen kulttuurin ihailulla ja historiallisilla perusteluilla, oli vaikea voittaa puolelleen nationalistinen, arjen asioihin keskittyvä vähemmän koulutettu joukko.¹⁵⁹ Tärkeä avain suosion kasvattamiselle oli kansanomainen sanoma ja vankka rahoitus, jolloin tuo alkoi hitaasti kantaa hedelmää.¹⁶⁰ Suosiota ei ole koskaan kuitenkaan todellisuudessa mitattu, ja sähkösanomat ovat lähdekriittisesti ongelmallista aineistoa, sillä niissä paikalliset toimijat pyrkivät usein korostamaan oman roolinsa tärkeyttä ja saavutettuja tuloksia.

Turvaamiskomitean ehdoton valttikortti oli mielestäni sen hyvät suhteet yhteiskunnallisesti tunnettuihin ja vaikutusvaltaisiin henkilöihin. Esimerkiksi komitean muistiinpanoista käy ilmi,

¹⁵⁴ Johannes Weikkolan lähettämä kirje 14.7.1918 sekä ”Joukko lehtenne lukijoita” lähettämä päiväämätön kirje. Eero Erkon Helsingin Sanomiin liittyvä arkisto A:11 sekä B:1. Päivälehdien arkisto.

¹⁵⁵ Keski-Savo 10.8.1918, 2.

¹⁵⁶ Etelä-Suomi 17.8.1918, 3 ja 24.8.1918, 3.

¹⁵⁷ Uusi Aura 20.8.1918, 5.

¹⁵⁸ Sähkösanomia Uuden Suomen Turvaamiskomitealle, Ernst ja Ines Nevanlinnan arkisto, kansio 12, KA.

¹⁵⁹ Vares 1998, 184.

¹⁶⁰ Vares 1998, 185, 197.

että kansankokoukseen on pyydetty puhumaan senaattori Setälää ja professori Danielson-Kalmari.¹⁶¹ Heinäkuussa 1918 Karjala-lehti uutisoikin, että Uuden Suomen Turvaamiskomitea on järjestänyt Viipurissa keskustelutilaisuuden, jossa ovat olleet läsnä valtionhoitaja Svinhufvud sekä edellä mainitut Setälä ja Danielson-Kalmari. Keskustelutilaisuuden jälkeen on pidetty ”tärkeille ihmisille” päivälliset.¹⁶² Tämä oli osa Turvaamiskomitean strategiaa, jossa ensin toimintaan sulautettiin valmiiksi monarkiaan myötämielisesti suhtautuvat, ja myöhemmin kokouksiin kutsuttiin myös epävarmoja ja monarkiaa vastustavia henkilöitä.¹⁶³

”Tärkeitä ihmisiä” käytettiin tehokkaasti monarkistisessa argumentaatiotyössä. 15.1918 julkaistiin Uudessa Suomettaressa J. K. Paasikiven kirjoittama artikkeli ”Mietteitä nykyhetken suuresta kysymyksestä”, jossa korostettiin Suomen hankalaa ulkopoliittista asemaa ja saksalaisen monarkin mukanaan tuomia etuja.¹⁶⁴ Useissa suomalaisissa sanomalehdissä julkaistiin 14.5.1918 Ernst Nevanlinnan kirjoittama julistus ”Suomen kansalaisille”, jossa esiteltiin kokonaisen sivun verran monarkian hyötyjä. Lista julistuksen allekirjoittajista on komea, sillä mukana on professoreita, senaattoreita, pankinjohtajia, toimittajia, ja liikeyritysten johtajia.¹⁶⁵ Tarkoituksena oli siis yhteiskunnallisten auktoriteettien avulla vahvistaa monarkiahankkeen painoarvoa ja kertoa, miten pätevät ihmiset sen puolesta puhuvat.

Lehdistön ja kansankokousten lisäksi tärkeä vaikuttamiskeino oli kirjallisuuden ynnä muun propagandan jakaminen. Elokuussa *Karjala* mainosti, että Uuden Suomen Turvaamiskomitean haarakonttorista voi tulla hakemaan ilmaiseksi saksankielistä kirjallisuutta.¹⁶⁶ Turvaamiskomitean arkistosta löytyy puolestaan eduskunnan nykytilaa kritisoiva ja monarkian puolesta puhuva *Presidentinvaali Suomalassa* –pakina, joka päätettiin eräässä kokouksessa painaa jaettavaksi lentolehtiseksi.¹⁶⁷ Lehtileikkeeseen on tehty muutamia korjauksia ja muutoksia, selkeästi nimenomaan lentolehtisen painamista varten. Kirjallisuutta ja erilaisia tekstejä vaikuttamiskeinoina on analysoinut muun muassa Juha Siltala, jonka mukaan tekstin vaikutuskeinot ovat kaksisuuntaisia: kirjoitettu teksti vaikuttaa sekä lukijoihinsa että on tekijänsä väline itsensä määrittelyyn.¹⁶⁸ Voidaankin ajatella, että monarkistisen lehtikirjoittelun tavoitteena oli sekä laajempi mielipiteen muodostus että oman kannan täsmentäminen ja oikeuttaminen myös ”omille”.

¹⁶¹ ”Muistiinpanoja irtolehtinä”, UST, kotelo 3, EA.

¹⁶² Karjala 9.7.1918, 1.

¹⁶³ Vares 1998, 192,

¹⁶⁴ ”Mietteitä nykyhetken suuresta kysymyksestä”, Uusi Suometar 14.5.1918, kotelo 3,8, 3.

¹⁶⁵ ”Suomen kansalaisille”, Uusi Suometar 14.5.1918, 1.

¹⁶⁶ Karjala 6.8.1918, 2.

¹⁶⁷ ”Asioita kokouksessa 28.5.1918”, esityslista, UST, kotelo 3, EA.

¹⁶⁸ Siltala 2009, 22.

Verkostoanalyysin näkökulmasta suomalaiset monarkistit toimivat jäsenyysverkostossa (*affiliation network*). Tällaisessa verkostossa yhtenäinen toimijajoukko osallistuu erilaisiin tapahtumiin, ja tässä yhteydessä tapahtumilla katetaan kaikki osallistumisen muodot epävirallisista erilaisiin organisaatiojäsenyyksiin.¹⁶⁹ Suomalaiset monarkistit ovat jäsenyysverkostosta hyvä esimerkki, sillä toiminta jakautui sekä eduskuntaan että kansalaisyhteiskuntaan, ja toimijat olivat osittain samoja. Tärkein vaikuttamisen areena oli luonnollisesti eduskunta, jossa päätös hallitusmuodosta ja myöhemmin kuninkaanvaali toteutettiin. Toinen merkittävä areena oli kuitenkin kansalaisyhteiskunta, sillä monarkistit käyttivät paljon voimavarojaan siellä tehtävään vaikutustyöhön – kansalaiskokouksilla, lehtikirjoittelulla ja muulla propagandalla oli paljon painoarvoa, sillä monarkistit pyrkivät saamaan laajasti koko yhteiskunnan hankkeensa taakse.

Andreas Dür on laatinut kolmiosaisen mallin siitä, miten intressiryhmän vaikutusvaltaa politiikassa voidaan mitata. Vaikka Dürin artikkelin pohjana on Euroopan unionissa tehty verkostotutkimus, soveltuu se mielestäni hyvin myös kansallisten poliittisten prosessien tarkasteluun sata vuotta sitten. Artikkelissaan *Measuring Interest Group Influence in the EU: A Note on Methodology* (2008) Dür listaa kolme keinoa intressiryhmän vaikutusvallan mittaamiseen: prosessin jäljittäminen, preferenssien saavuttaminen ja mielletty vaikutusvalta. Prosessien jäljittämisellä selvitetään, miten hyvin poliittiset päätökset sopivat yhteen intressiryhmän tavoitteiden kanssa.¹⁷⁰ Tältä osin voidaan todeta, että Uuden Suomen Turvaamiskomitealla todella oli vaikutusvaltaa; tavoite oli selkeä, monarkia, ja se saavutettiin sellaisenaan eduskunnassa.

Preferenssien saavuttamisella vertaillaan saavutettua politiikkaa ja intressiryhmän tavoittelemaa lopputulosta. Tässä haastavaa on siis intressiryhmän osuuden määrittely: saavutettiinko haluttu lopputulos intressiryhmän tehokkaan lobbaamisen ansiosta vai jonkun muun syyn vuoksi?¹⁷¹ Tältä osin voidaan ajatella, ettei monarkistien lobbaus ollut niin onnistunutta kuin mihin pyrittiin, sillä tynkäeduskunnassakaan hallitusmuotoesityksen taakse ei saatu riittävää määränemmistöä, vaan poliittinen päätös kuninkaasta ajettiin lopulta läpin vuoden 1772 hallitusmuotoon vedoten.¹⁷² Tämä ei ollut selkeästi monarkistien ensisijaisesti suosima toimintamuoto, sillä monarkistinen ryhmittymä oli tarjonnut valtiopäiville käsiteltäväksi jopa kaksi esitystä uudesta perustuslaista.

Dürin mallin kolmas vaihe on tutkimusaiheeni näkökulmasta kaikista mielenkiintoisin. Merkittävää on myös mielletty vaikutusvalta, eli miten intressiryhmä ja muut toimijat mieltävät ryhmän vaikutusvallan.¹⁷³ Dürin metodi on tämän tutkimuksen kannalta ongelmallinen, sillä toimijoilta

¹⁶⁹ Johansson ym. 1995, 30.

¹⁷⁰ Dür 2008, 562.

¹⁷¹ Dür 2008, 566, 568.

¹⁷² Vares 1998, 201.

¹⁷³ Dür 2008, 565.

ei voi enää kysyä, miltä Uuden Suomen Turvaamiskomitean rooli vaikutti keväällä ja kesällä 1918. Toisaalta esimerkiksi tasavaltalaisessa aineistossa UST maalataan usein todella vaikutusvaltaiseksi ja varakkaaksi järjestöksi, joka esimerkiksi rahalla osti sanomalehtiä puolelleen. Nämä tasavaltalaisen puolen näkemykset tuskin ovat objektiivinen totuus, mutta argumentit kertovat kuitenkin siitä, että UST nähtiin merkittävänä toimijana yhteiskunnassa.

Uuden Suomen Turvaamiskomitea oli siis monarkistisen politiikan jatke kansalaisyhteiskunnassa. Kyse oli intressiryhmästä, eli organisoituneesta järjestöstä, joka pyrki vaikuttamaan valtakunnanpolitiikkaan. Komitea oli osa jäsenyysverkostoa (*affiliation network*), jossa osa monarkisteista ajoi aatetta valtiopäivillä ja osa pyrki vaikuttamaan vallitsevaan mielipiteeseen kansalaisyhteiskunnassa. Erityisen vaikutusvaltaiseksi Turvaamiskomitean teki se seikka, että komitean toiminnassa oli mukana tunnettuja kansalaista ja se sai rahoitusmaailmasta taloudellista tukea. Toisaalta epäselväksi jää, vaikuttiko komitean olemassaolo ratkaisevasti kuninkaanvaalin lopputulokseen.

Uuden Suomen Turvaamiskomitean lopullista merkitystä suomalaiselle politiikalle on siis vaikea arvioida lähdeaineiston valossa. Lähdeaineistosta rakentuva kuva Uuden Suomen Turvaamiskomiteasta toki osoittaa, että vaikuttamistyötä tehtiin keskuskomiteassa ja paikallisorganisaatioissa, ja tärkeitä vaikuttamiskanavia olivat kansankokoukset, sanomalehtikirjoittelu ja kirjallisuuden jakaminen. Viestinnässä hyödynnettiin myös yhteiskunnallisesti tunnettuja ja merkittävissä asemassa olevia henkilöitä. Toisaalta todisteita siitä, että mielipiteitä olisi todella muutettu maakunnissa, tai että muuttuneet mielipiteet olisivat vaikuttaneet valtiopäivien toimintaan, ei löydy. Tämä ongelma ei tosin koske ainoastaan Uuden Suomen Turvaamiskomiteaa – intressiryhmien vaikutusta politiikkaan on ylipäättään haastavaa arvioida, sillä vaikuttamista tapahtuu monikanavaisesti niin henkilökohtaisissa verkostoissa kuin institutionalisoituneissa prosesseissa. Vaikutusvallan käytöstä jää harvoin sellaista todistusaineistoa, jota voitaisiin myöhemmin käyttää poliittisen päätöksenteon analysoinnissa.¹⁷⁴

Mielestäni Uuden Suomen Turvaamiskomitean rooli on ratkaiseva sen vuoksi, millaisen kuvan se piirtää monarkistien verkostosta. Jäsenyysverkostossa on tärkeää toimia erilaisilla areenoilla ja tehdä verkoston tavoitteita tunnetuksi. Eliittiin kuuluneet poliitikot pitivät siis tärkeänä omien ajatustensa levittämistä kansalle sekä laajojen kansanryhmien kannatuksen saavuttamisen. Se, että Uuden Suomen Turvaamiskomiteaa rahoitettiin pankkimaailmasta, kertoo myös siitä, että talouselämän tuki oli hankkeen takana.

¹⁷⁴ Fellman & Shanahan 2018, s. 640–642.

Tässä pääluvussa kuvailin suomalaisten monarkistien ryhmää. Suomalaiset monarkistit muodostavat yhtenäisen joukon, jonka muodostuminen oli alkanut jo 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä fennomaanisissa oppikouluissa sekä Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa. Monarkistien melko samanaikainen poliittinen aktivoituminen oli alkanut jo venäläistämiskaudella, kun sortotoimina pidetyt poliittiset toimet olivat herätelleet oppilaita vastarintaan. Vielä suurempi yhtenäistävä tekijä oli kokemus sisällissodasta ja sen luomasta välttämättömyydestä hankkia Suomelle kuningas. Sisällissodan jälkeen monarkistien ydinryhmä istuikin valtiopäivillä ja alkoi voimakkaasti ajaa monarkistista perustuslakia Suomelle. Tavoitteen laajamittaisuudesta kertoo se, ettei politiikan tekeminen jäänyt ainoastaan valtiopäiville, vaan monarkistit tavoittelivat laajempaa kannatuspohjaa hankkeelleen niin omissa epämuodollisissa verkostoissaan kuin laajemminkin kansalaisyhteiskunnassa Uuden Suomen Turvaamiskomitean kautta.

3. Kuningaskuntaa rakentamassa

3.1. Irti interregnumista

Kevästä 1918 lähtien monarkistien selkein tavoite oli uuden perustuslain säätäminen, jotta monarkia voitaisiin vakiinnuttaa Suomen hallitusmuodoksi. Monarkisteilla oli merkittävästi valtaa valtiopäivillä määrittellä poliittista agenda, joten kesäkuusta 1918 lähtien hallitusmuodosta keskusteltiin kiihkaasti ja monipolvisesti. Uusi perustuslaki oli välttämätön, koska ajan poliitikot ja oikeusoppineet olivat eri mieltä siitä, mikä oli voimassa oleva hallitusmuoto kesällä 1918. Epävarmuudesta haluttiin eroon, ja varmimpana ratkaisuna pidettiin sellaisen perustuslain säätämistä, jossa monarkilla olisi vahva rooli. Samalla se oli keino määrittellä uuden valtion rakennetta ja luoda ne raamit, jossa valtion tulevaisuutta voitaisiin toden teolla alkaa rakentaa. Tässä alaluvussa käsitellään niitä monarkistien toimia, joilla pyrittiin päättämään interregnum eli poikkeustila, jossa vallitsevasta valtiosäännöstä ei ollut varmuutta.

Hallitusmuotokamppailu alkoi virallisesti 21.5.1918, kun monarkistit esittivät perustuslakivaltiokunnassa ruotsalaisen kansanpuolueen aloitteesta, että ulkopoliittikan vaikean tilanteen vuoksi perustuslaillinen monarkia olisi paras turva Suomelle, ja eduskunnan asemaa korkeimman vallan käyttäjänä tulisi rajoittaa.¹⁷⁵ Perustuslakivaliokunta päätti niukan enemmistön turvin tiedustella senaatilta, olisiko sillä työn alla uusi, monarkistinen hallitusmuotoesitys. Asiaa käsiteltiin kolmesti eduskunnan täysistunnossa: ensimmäisen kerran 12.-13.6., jolloin tiukka vastakkainasettelu kävi selväksi monarkistien ja tasavaltalaisten välillä. Asia oli uudelleen pöydällä kuukauden päästä, jolloin monarkisteilla oli tukenaan myös perustuslakivaliokunnan mietintö. Tämä mietintö esitti, että joulukuun 1917 itsenäisyysjulistus oli pitänyt voimassa vuodelta 1772 periytyvän monarkistisen hallitusmuodon. Viimeinen käsittely alkoi 7.8.1918, jolloin vaihtoehtoja oli kolme: monarkistinen hallitusmuotoesitys oli äänestettävä kiireellisenä läpi näillä valtiopäivillä, hyväksyttävä lepäämään yli uusien vaalien tai toteuttaa kuningasvaali vuoden 1772 hallitusmuodon nojalla. Monarkisteille epämieluisin vaihtoehto luonnollisesti oli, että asia kaatuisi tai lykkääntyisi edelleen.¹⁷⁶

Hallitusmuotokamppailun osapuolet olivat rajusti eri mieltä siitä, mikä oli nykyinen, voimassa oleva hallitusmuoto. Erimielisyyksiä oli myös monarkistisen verkoston sisällä. Suomalaisen puolueen vanha valtioneuvos, tärkeä auktoriteetti professori Danielson-Kalmari piti esimerkiksi itsestään selvänä, että voimassa oli vuoden 1772 hallitusmuoto ja sen 38 §, jonka mukaan vanhan

¹⁷⁵ Majander ym. 2006, 110.

¹⁷⁶ Majander ym. 2006, 112, 115, 119.

kuningassuvun sammuttua valtiopäivien tuli valita maalle uusi kuningas.¹⁷⁷ Käsitys siitä, että monarkia oli vallitseva hallitusmuoto keväällä 1918 käy ilmi myös Paasikiven päiväkirjasta, sillä hänen mukaansa Suomessa oli tapahtunut niin paljon suuria valtiollisia muutoksia, että oli parempi pysytellä ”vuosisatojen aikana” vakiintuneella tolalla, eli perustuslaillisessa monarkiassa.¹⁷⁸ Samaa mieltä on Setälä, jonka mukaan joulukuun 6. päivän jälkeenkin Suomen valtiosäännön muodostavat vuoden 1772 hallitusmuoto sekä 1789 annettu yhdistys- ja vakuuskirja sekä 1906 valtiopäiväjärjestys.¹⁷⁹ Vastakkaisen näkemyksen esittää päiväkirjassaan Tekla Hultin, jonka mukaan olisi vastenmielistä toteuttaa kuninkaanvaali vuoden 1772 hallitusmuodon nojalla, jos uuden hallitusmuodon asettamiseen ei saada riittävää enemmistöä.¹⁸⁰ Tästä päiväkirjasta käy siis mielestäni selväksi, että Hultinin näkökulmasta vuoden 1772 hallitusmuodon soveltamisessa oli siis jotain ongelmallista, ellei peräti laitonta.

Kiinnostavimman näkökulman hallitusmuototilanteesta antaa Svinhufvudin päiväämätön selvitys tilanteesta. Vuoden 1917 puolella annettu esitys uudesta hallitusmuodosta oli tasavaltalainen, koska Venäjä oli oman vallankumouksensa jälkeen julistautunut tasavallaksi, ja rauhallisin tie irti Venäjästä kansojen itsemääräämisoikeuteen vedoten tapahtuisi helpoiten tasavaltalaiselle Suomelle. Lisäksi tasavaltalaiseen esitykseen vaikutti se, että eduskunnassa istui yli 90 sosiaalidemokraattia, joita ei olisi saanut monarkistisen esityksen taakse. Monarkistinen esitys olisi myös siinä mielessä ollut heikko, ettei Saksasta olisi vielä tuolloin saatu hallitsijaa – eihän Saksa ollut vielä tunnustanutkaan Suomea.¹⁸¹ Svinhufvudin näkemys tilanteesta oli siis reaalipoliittinen, ja uusi hallitusmuoto on rakennettava uuden poliittisen tilanteen pohjalta.

Ulkoisesti monarkistit argumentoivat kuitenkin yhtenä rintamana sen puolesta, että vuoden 1772 hallitusmuodon soveltaminen oli oikein ja laillista. Tasavaltalaisen näkemyksen mukaan yleinen mielipide oli ollut tasavallan puolella talvella 1917, ja 6.12.1917 suoritettu ”valtioteko” oli itsessään niin tärkeä ja merkittävä, että riitti luomaan Suomesta tasavallan. Tässä oli myös tasavaltalaisen perustelun heikkous: kyseessä oli yksinkertaisella enemmistöllä tehty julistus, joka ei muodollisesti noudattanut niitä vaatimuksia, joita perustuslain muuttaminen edellytti.¹⁸² Monarkistien vahvuutena oli siis yhtenäinen tiivis rintama, joka esitti sanomalehdissä ja valtiopäivillä näkemyksensä voimassa olevasta hallitusmuodosta juridisin perustein, kun taas tasavaltalaiset vetosivat ainoastaan itsenäisyyspäivänä tapahtuneeseen ”valtiotekoon”. Kiista Suomen juridisesta tilanteesta nosti legalis-

¹⁷⁷ Danielson-Kalmarin toteamus Uusi Suometar 24.5.1918, HM 1772, 38 §.

¹⁷⁸ ”1918 v. tapaukset”, jotka kirjoitettu nähtävästi vuoden 1922 alussa. J. K. Paasikiven päiväkirja, Paasikiven arkisto, kotelo II:5, KA.

¹⁷⁹ Setälä 1918, 29.

¹⁸⁰ Hultin päiväkirjassaan 6.8.1918, Tekla Hultinin arkisto, KA.

¹⁸¹ Svinhufvudin päiväämätön muistio, P.E. Svinhufvudin muistosäätio, toinen kansio, KA.

¹⁸² Vares 1998, s. 80.

min tärkeäksi piirteeksi valtiopäivätyössä. Tällaisessa tilanteessa olivatkin vahvoilla sellaiset monarkistit kuin P.E. Svinhufvud ja R.A. Wrede, jolla oli taustallaan oikeustieteellinen tutkinto sekä sortovuosina harjoiteltu legalistinen argumentaatiotapa, jossa keskityttiin vetoamaan oikeudellisiin seikoihin.

Moderni tutkimuskirjallisuus kiistelee myös siitä, mikä hallitusmuoto Suomessa oli voimassa keväällä 1918. Vareksen mukaan on ”kiistatonta”, että Suomi oli 6.12.1917 alkaen tasavalta.¹⁸³ Vastaavasti esimerkiksi Osto Jussilan mukaan Suomi oli monarkia kesällä 1917 Venäjän tapahtumista huolimatta, eikä tilanne muuttunut 15.11.1917, kun eduskunta julistautui korkeimman vallan käyttäjäksi. Marraskuun julistuksen oikeudellisenä pohjana oli vuoden 1772 hallitusmuoto, mikä kertoo, että sitä pidettiin silloin eduskunnassa voimassa olevana hallitusmuotona. 6.12. annettu julistus puolestaan oli pelkkä ”periaate” hallitusmuodon pohjaksi, mutta uutta hallitusmuotoa ei säädetty ennen kuin 1919.¹⁸⁴ Jussilan näkökulmasta 1918 elettiin siis vielä monarkistisessa Suomessa. Valtiosääntöoikeuden näkökulmasta tilannetta kuvaavat Antero Jyränki ja Jaakko Husa, joiden mukaan 1917–1919 Suomessa vallitsi ”yhteiskunnallisen, valtiollisen ja ideologisen hämmennyksen kausi, interregnum”. Aikakaudella harjoitettiin monella tapaa poikkeuksellista politiikkaa, jonka tekijätkään eivät olleet täysin selvillä vallitsevasta valtiosäännöstä. Tämä poikkeustila päättyi, kuten Jussilakin näkee, vasta uuteen hallitusmuotoon 1919.¹⁸⁵

Interregnumin käsitettä täsmentää edelleen Rune Møller Stahl tuoreessa artikkelissaan *Ruling the Interregnum: Politics and Ideology in Nonhegemonic Times* (2019). Interregnum ei siis ole varsinainen epäjärjestyksen aikaa, vaan osittain järjestäytyneen järjestelmän (*semiordered system*) aikaa, jolloin valtaa käyttävä luokka on menettänyt ideologisen ja poliittisen legitimitetin suhteessa hallittuihin. Eliitin hegemonia on siis murtunut.¹⁸⁶ Tällainen tilanne oli selkeästi käsillä myös sisällissodan jälkeisessä Suomessa, jossa valtiolliset instituutiot, kuten eduskunta, jatkoivat toimintaansa, mutta selvää oli, ettei vajaalukuisella eduskunnalla ollut koko kansan, varsinkaan vasemmiston, tukea takanaan.

Møller Stahlin mukaan interregnumin käsite on hyvä työkalu sen tarkasteluun, miten koettu kriisi muovaa yhteiskuntaa. Kriisejä pidetään yleensä historian käännekohtina, joiden jälkeen tapahtuu jokin nopea suunnanmuutos kohti uudenlaista yhteiskuntaa.¹⁸⁷ Näin ollen interregnumin käsitteeseen liittyvä teoria soveltuu hyvin myös suomalaiseen hallitusmuotokiistaan, sillä sisällissota muutti ratkaisevasti voittajaksi selviytyneen oikeiston poliittista linjaa ja määritteli uusiksi poliittiset

¹⁸³ Vares 1998, s. 79.

¹⁸⁴ Jussila 1992, s. 198–200.

¹⁸⁵ Jyränki & Husa 2012, s. 34–37.

¹⁸⁶ Møller Stahl 2019, 6, 8.

¹⁸⁷ Møller Stahl 2019, 3.

tavoitteet, kun kansanvallan sijaan ryhdyttiin korostamaan rauhaa ja vakautta. Interregnum tarjoaa myös välineen käsitellä eliitin sisäistä dynamiikkaa: hallitsevan blokin sisälle syntyy erilaisia, keskenään kilpailevia ryhmiä ja verkostoja, joiden näkemykset yhteiskunnan uudesta suunnasta eroavat. Kehityksen pysähdymisen syynä on siis myös eliitin keskeisen konsensuksen puute.¹⁸⁸ Tämä näkyi valtiopäivillä hallitusmuotokiistan kiivautena; vaikka eduskunnan voimasuhteet olivat monarkisteille edulliset, ei valtiopäiville kerääntynyt eliitti ollut yksimielinen.

Kevään 1918 valtiopäivät edustavatkin Møller Stahlin mainitsemaa historian käännekohtaa, jossa tehdään nopea suunnanmuutos. Muutosta lähdettiin tekemään vajaalukuisessa eduskunnassa: 15.5.1918 valtiopäivien avajaisissa käsi ilmi, että poissa oli 46 edustajaa sekä 56 sellaista edustajaa, jotka odottivat valtiorikosoikeuden tuomiota.¹⁸⁹ ”Tynkäeduskunnan” kokoonpanoa eli selkeää vajaalukuisuutta ei pidetty legitimitietin kannalta mitenkään ongelmallisena, koska sisällissodan voittajat eivät pitäneet mahdollisena tehdä yhteistyötä punaisten kanssa, jotka joiden näkökulmastaan olivat syyllisiä yhteiskuntarauhan rikkoutumiseen. Esimerkiksi monarkistinen senaattori Louhivuori totesi valtiopäivillä, että ”punakaarti ja heidän valitsijansa ovat tällä kertaa menettäneet oikeutensa päättää siitä, millä lailla kapinan jäljet on korjattava ja tämän maan tulevaisuudelle pysyväinen perustus rakennettava”.¹⁹⁰ Samaa mieltä on senaattori E.N. Setälä teoksessaan *Suomen nykyinen laillinen hallitusmuoto* (1918) perustellessaan tynkäeduskunnan kokoonpanoa:

Mitä tulee niihin, jotka ovat syytteenalaisia valtiopetoksesta ja maanpetoksesta, niin on luonnollisesta, että heidän täytyy pysyä maan eduskunnasta poissa, kunnes heidän ansa on tutkittu. Nekin, jotka itse suorastaan kapinaan osaa ottamatta, kuitenkin ovat miltei äänettöminä sallineet asian tähän suuntaan kehittyä, ovat menettäneet oikeutensa tällä hetkellä Suomen kohtaloista määrätä. Ja heidän valitsijansa ovat täten luottamusmiestensä rikosten vuoksi oikeutensa menettäneet.¹⁹¹

Sisällissota oli koventanut merkittävästi eliitin asenteita työväenluokkaa ja sosiaalidemokraattista puoluetta kohtaan. Esimerkiksi vielä loppuvuodesta 1917 Onni Talas korosti erikseen valtiopäivillä sitä, että hän oli yrittänyt tehdä sosiaalidemokraattien kanssa yhteistyötä, mutta he olivat kääntäneet selkänsä porvaristolle, kun oli pitänyt tehdä päätös valtionhoitajakunnan kokoonpanosta. Talaan puheenvuorosta käy korostetusti ilmi näkemys, jonka mukaan porvaristo olisi ollut valmis yhteistyöhön,

¹⁸⁸ Møller Stahl 2019, 9, 10.

¹⁸⁹ VP 15.5.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

¹⁹⁰ Oskar Vilhelm Louhivuori vp 13.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

¹⁹¹ Setälä 1918, 29.

mutta sosiaalidemokraatit kieltäytyivät pikkumaisesti.¹⁹² Nyt argumentoinnin tyyli oli siis päinvastainen, eli porvariston poliittisessa keskustelussa ei ollut enää tilaa kompromisseille.

Edellä esitetyissä Louhivuoren ja Setälän argumenteissa korostuu ajatus siitä, että laittomuuksiin ryhtyneet sosiaalidemokraatit eivät ole enää kelpollisia päättämään valtion asioista, ja valta kuuluisi oikeutetusti sodan voittajille. Samaa mieltä on Svinhufvud, jonka mukaan sosiaalidemokraatit olivat kavaltaneet yhteisen, isänmaallisen asian, ja liittyneet ”ikivanhoihin vihollisiimme ja sortajiimme”. Petoksen vuoksi se osa eduskuntaa, joka oli pysynyt lailliselle yhteiskuntajärjestykselle uskollisena, oli nyt saanut tehtäväkseen luoda tarpeeksi vanhan pohjan uudelle, vapaalle Suomelle.¹⁹³ Monarkistinen eliitti halusi siis tehdä päätöksen Suomen tulevaisuudesta oman ryhmänsä kesken, eikä tavoitellutkaan laajemmin koko kansan mobilisaatiota, koska koko kansaa ei haluttu ottaa mukaan päätöksentekoon.

Nämä argumentit eivät jääneet pelkäksi sanahelinäksi. Senaatti julkaisi 6.5.1918 virallisen tiedotteen, joka tuomitsi punaisen ”kapinaliikkeen” yhteiskuntarauhan rikkojana, ja julisti Vaasan senaatin olleen laillinen korkeimman vallan käyttäjä keväällä 1918. Tämän asetuksen ovat allekirjoittaneet P.E. Svinhufvud, E.N. Setälä, Onni Talas, O.V. Louhivuori, Heikki Renvall, sekä muutama muu kansanedustaja.¹⁹⁴ Sekä asetuksesta, että Setälän ja Louhivuoren lausunnoista käy ilmi käsitys siitä, että senaatti piti itseään vajaan lukuisenakin legitiiminä vallankäyttäjinä eikä aseisiin tarttuneilla punaisilla ollut enää sijaa valtakunnanpolitiikassa.

Monarkistien ratkaisu tuomita ankarasti sisällissotaan ryhtyneet ja keskittää poliittista valtaa itselleen ei ole mitenkään poikkeuksellista kansainvälisesti tarkasteluna. Sisällissodan voittajat pyrkivät yleensä pian sodan päättymisen jälkeen rakentamaan uuden valtion, jossa häviäjille jää hyvin vähän yhteiskunnallista tilaa. Esimerkiksi Espanjan sisällissodan jälkeen voittajat armahdettiin valtion tasolla pikaisesti ja häviäjiin kohdistuu erilaisia ”puhdistuksia”. Oikeuslaitos värvättiin tuomitsemaan sotarikollisia, ja lakia sovellettiin mielivaltaisesti ja epäloogisesti, jotta häviäjille voitiin antaa ankaria rangaistuksia.¹⁹⁵

Nämä koventuneet asenteet ja käsitykset oman vallankäytön legitiimiydestä näkyvät selkeästi hallitusmuotoesityksessä. Sisällissodan jälkeen laaditun hallitusmuodon alkusanoissa todetaan, että:

¹⁹² Edustaja Onni Talas vp 10.11.1917, TVL 1917 Pöytäkirjat I, 1918.

¹⁹³ Päiväämätön selvitys, P.E. Svinhufvudin muistosäätiö, kansio 2, KA.

¹⁹⁴ Häikiö 2017, 316.

¹⁹⁵ Richards 2013, 72, 76–77.

samalla kuin äskettäin kukistettu kapina säälimättömästi paljasti sen hajanaisuuden, kurittomuuden ja valtiotietoisuuden puutteen, joka kansamme eräissä kerroksissa on ollut vallalla, samalla sen terveitten aineisten suuremmoinen voimainponnistus ja lopullinen voitto ovat todistuksena siitä, että Suomen kansa – todella on pystyvä luomaan voimakkaan ja tarkoituksistaan tietoisien valtiovallojen sekä vaikeissakin oloissa sitä puolittamaan.¹⁹⁶

Perustuslaki oli tärkeä työkalu interregnumin päättämiseksi. Perustuslailla säädetään yhteiskunnallisten suhteiden järjestämisestä. Mahdollisuus säätää perustuslaki edellyttää Møller Stahlia lainaten osittain järjestäytyneen järjestelmän olemassaoloa, sillä lain säätäminen on yhteisöllistä ja tavoitteellista toimintaa.¹⁹⁷ Lainsäädäntöä luodaan aina tiettyä ihmisten yhteisöä varten, jolloin sääntely koskee sekä lain säätäjiä että laajempaa yhteisöä. Ihmisyyteen kuuluu tarve toimia yhdessä muiden kanssa ja luoda yhteinen viitekehys yhdessä elämiseksi.¹⁹⁸ Perustuslaki oli monarkisteille työkalu vakiinnuttaa yhdessä määritelty tavoite, monarkia, koko omalle yhteisölle eli vasta perustetulle Suomelle. Käsitys siitä, että perustuslaki määritteli myös tulevaisuuden sukupolvien elämää, näkyy esimerkiksi J.K. Paasikiven puheenvuorossa valtiopäivällä, jonka mukaan perustuslain säätäminen olisi tehtävä riva-
kasti ja monarkian nojautuen,

... jottei historia syyttäisi meitä siitä, ettemme ole näinä meidän kohtalollemme ratkaisevina hetkinä, jotka kenties eivät koskaan palaa, kyenneet Suomen kansan tulevaisuutta ja tehtävää ymmärtämään.¹⁹⁹

Yhteiskunnallisten suhteiden järjestäminen näkyy siinä, että perustuslaissa määritellään poliittisen vallan jakautuminen. Uuden hallitusmuodon ensimmäisessä pykälässä Suomi määriteltiin täysivaltaiseksi, perustuslailliseksi kuningaskunnaksi.²⁰⁰ Perustuslaillisella monarkialla tarkoitetaan hallitusmuotoa, jossa perustuslaki määrittelee hallitsijalle tarkasti rajatun valtapiirin ja hallitsijan poliittista valtaa on yleensä merkittävästi rajoitettu.²⁰¹ Perustuslaillisen monarkian kehittäjänä pidetyn Benjamin Constantin näkökulmasta poliittisen vallan rajaaminen oli perusteltua, sillä valtiossa tarvittiin neutraali valta pitämään huolen siitä, ettei mikään kolmesta valtaryhmittymästä, eli hallituksesta,

¹⁹⁶ Hallituksen esitys Suomen eduskunnalle Suomen Hallitusmuodoksi, 3–4. TVP 1917, Painetut asiakirjat, 1918.

¹⁹⁷ Tala 2005, 221.

¹⁹⁸ Tala 2005, 223.

¹⁹⁹ J.K. Paasikivi 12.6.1918 TVP 1917, Pöytäkirjat II, 1918.

²⁰⁰ 1 §. Hallituksen esitys N:o 1 Suomen Eduskunnalle Suomen Hallitusmuodoksi. YVP 1918.

²⁰¹ Bogdanor 1995, 1.

edustuslaitoksesta tai oikeuslaitoksesta, syrjäyttäisi muita ja nousisi niiden yläpuolelle. Perustuslainen monarkki toimisi siis valtiossa sovittelija ja vallan kolmijako-opin turvaajana, ja tätä tehtävää varten hän tarvitsisi hyvinkin laajat valtaoikeudet.²⁰²

Uuden hallitusmuodon nojalla kuninkaalle annettiin merkittävästi valtaoikeuksia. Hallitusmuodossa hallitsijalle oli määritelty toimeenpanovalta, jonka käytössä avusti valtioneuvosto. Lainsäädäntövaltaa kuningas käytti puolestaan yhdessä eduskunnan kanssa.²⁰³ Kuningas myös hyväksyisi viime kädessä lait, ja mikäli kuningas kieltäytyisi ehdotuksen hyväksymisestä, menisi lakiehdotus lepäämään seuraavien vaalien yli ja vaatisi uusilla valtiopäivillä määränemmistön taakseen.²⁰⁴ Lisäksi hallitsijalla olisi laaja oma asetuksenantovaltansa.²⁰⁵ Nämä laajat valtaoikeudet rajoittivat siis merkittävästi eduskunnan valtaa, kun kuningas määräsi hyväksytyjen lakien toimeenpanosta ja saattoi lykätä toisten lakien voimaan astumista pitkälle seuraavalle eduskunnalle.

Kaksinkertainen toimeenpanovalta, jossa sekä kuningas että hallitus käyttivät toimeenpanovaltaa, oli jäänne autonomian ajalta. Perinteisiin tapoihin nojautuminen ja parlamentin vaikutusvallan rajoittaminen oli suoraa jatkoa Suomen suuriruhtinaskunnan ajoilta.²⁰⁶ Myrskyisät vuodet 1917 ja 1918 olivat osoittaneet, että kansanvallassa oli omat pelonaiheensa, ja uudessa hallitusmuodossa tukeuduttiin totuttuihin toimintatapoihin.

Perustuslaissa kuninkaalle määriteltiin muitakin keisarilla olleita oikeuksia. Valtiopäivät määrättiin kokoontuvaksi vuosittain, mutta kuninkaalle annettiin oikeus pidentää tai lyhentää valtiopäiviä, sekä tarvittaessa hajottaa eduskunta ja määrätä pidettäväksi uudet vaalit.²⁰⁷ Samaa tapaa noudatti esimerkiksi 1906 valtiopäiväjärjestys, jonka mukaan valtiopäivät alkavat keisarin kutsusta ja päättyvät 90 päivän kuluessa tai silloin kuin keisari päättää ne lopettaa.²⁰⁸ Keisari oli käyttänyt runsaasti näitä valtaoikeuksia – eduskunta hajotettiin tämän jälkeen vuosina 1908–1911, 1913 ja 1916.²⁰⁹ Eduskunnan toiminta oli siis riippuvaista hallitsijan tahdosta. Tätä perinnettä jatkoi myös monarkistinen hallitusmuoto, joka selkeästi tunnusti tarpeen sille, että hallitsija saattoi tarvittaessa hajottaa valtiopäivät ja siten rajoittaa demokraattisesti valitun eduskunnan toimintaa.

Monarkisteille kuningas oli looginen vastaus tasavallan ongelmiin, sillä monarkin rooliin kuului keskeisesti ajatus siitä, että hätätilanteessa tai poliittisen epävakauden aikana monarkki

²⁰² Jyränki 2009, 53–54.

²⁰³ Hallituksen esitys N:o 1 Suomen Eduskunnalle Suomen Hallitusmuodoksi, 2–3. YVP 1918.

²⁰⁴ Hallitusmuodon 38 §. Hallituksen esitys Suomen eduskunnalle Suomen hallitusmuodoksi. TVP 1917, Painetut asiakirjat, 1918.

²⁰⁵ Hallitusmuodon 41 §. Hallituksen esitys Suomen eduskunnalle Suomen hallitusmuodoksi. TVP 1917, Painetut asiakirjat, 1918.

²⁰⁶ Jyränki 2007, 288.

²⁰⁷ Hallituksen esitys N:o 1 Suomen Eduskunnalle Suomen Hallitusmuodoksi, 10. YVP 1918.

²⁰⁸ Mylly 2006, 154.

²⁰⁹ Jussila ym. 2006, 90.

saattoi ylittää hänelle perustuslailla määritellyt valtaoikeudet. Esimerkiksi Englannissa kuningas Yrjö V ja kuningatar Victoria olivat aikaisemmin ottaneet voimakkaasti kantaa Irlannin kirkon ja Irlannin kysymykseen, kun parlamentti ei ollut kyennyt yhteistyöhön. Ajatuksena siis oli, että monarkki turvaa viime kädessä parlamentaarisen yhteistyön onnistumisen.²¹⁰ Tällaisella ajatusmallille oli varmasti tilausta myös Suomessa, sillä lähihistoriasta löytyi useita osoituksia parlamentaarisen yhteistyökyvyn katoamisesta.

Lainvalmistelussa ja valmiissa hallitusmuodossa nojattiin voimakkaasti pohjoismaisiin esimerkkeihin. Kuninkaan sisäpoliittinen rooli Suomessa oli siis rakennettu hyvin samalla tapaa kuin muissa perustuslaillisissa monarkioissa; Ruotsissa ja Norjassa kuningas käytti niin ikään toimeenpanovaltaa yhdessä neuvostonsa kanssa ja lainsäädäntövaltaa yhdessä kansanedustuslaitoksen kanssa.²¹¹ Sekä Ruotsissa että Norjassa kuningas sai vapaasti valita oman maan kansalaisista neuvostonsa jäsenet.²¹² Kuninkaan tehtävänä oli myös kutsua koolle ja päättää valtiopäivät.²¹³ Norjalainen monarkia oli kuitenkin siinä suomalaista modernimpi, että vallanperimysjärjestyksen myötä hallitsijaksi saattoi nousta kuninkaan tavoin myös kuningatar, jolle kuuluu tällöin samat valtaoikeudet kuin kuninkaalle.²¹⁴ Ruotsalaiseen monarkiaan tukeuduttiin myös silloin, kun tuli ajankohtaiseksi päättää hovin taloudenhoidosta: niukoissa oloissa kaikenlaista loisteliaisuutta vieroksuttiin ja oli tarpeen argumentoida, että ruotsalainen tapa oli käytännöllinen ja säästäväinen.²¹⁵

Norja oli erityisen hyvä esimerkki monarkisteille, sillä Norjassa oli niin ikään valittu perustuslaillinen monarkia vähän yli vuosikymmen aikaisemmin. Norja oli siis mallitapaus, jota käytettiin valtiopäivillä esimerkkinä, kun monarkistit pyrkivät osoittamaan, että vasta itsenäistyneille maille monarkia oli luonnollinen ratkaisu, eikä vieraan hallitsijan kutsuminen valtaistuimelle aiheuttaisi ongelmia.²¹⁶ Norjan esimerkki vakuutti suomalaisia myös aidosti, sillä esimerkiksi Tekla Hultin kirjoitti päiväkirjaansa ajatuksena siitä, että norjalaiset eivät ole koskaan katuneet monarkiaa.²¹⁷ Norjalainen monarkia oli siis sekä hyvä lähde lainsäätäjälle, että argumentaatiokeino ja vakuutus hallitusmuodon toimivuudesta. Aikalaiset rinnastivat Suomen mielellään Norjaan, jonka itsenäistyminen oli tapahtunut rauhallisemmissa oloissa kuin Suomen – kyse oli ollut rauhanomaisesta irtautumisesta personaaliunionista, ja kansanäänestys oli keskeisessä roolissa prosessissa.²¹⁸ Rauha ja yhtenäisyys

²¹⁰ Bogdanor 1995, 77–78.

²¹¹ Arneson 1949, s. 36–37, 45.

²¹² Norjan perustuslain artikla 12. Ruotsin perustuslain artikla 87.

²¹³ Ruotsin perustuslain artikla 51. Norjan perustuslain artikkelit 68 ja 69.

²¹⁴ Norjan perustuslain artikla 3.

²¹⁵ Otsikoimaton dokumentti kuninkaallisten rahavarojen järjestämisestä 27.9.1918. ryhmä 3, osasto A, asia 1e. UMA.

²¹⁶ A.H. Virkkunen VP 13.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

²¹⁷ Hultin päiväkirjassaan 13.6.1918, Tekla Hultinin arkisto, KA.

²¹⁸ Vares & Vares 2019, 57.

olivatkin asioita, joihin monarkistit pyrkivät uudella hallitusmuodolla, vaikka Suomen itsenäistymisprosessi olikin ollut myrskyisämpi kuin Norjassa.

Kuninkaan ja parlamentin välisen suhteen määrittelyssä inspiraatiota ja tukea haettiin siis tunnetuista pohjoismaalaisista monarkioista. Tämä oli luonteva ratkaisu uuden hallitusmuodon luonnostelijoille, joilla valtaosa oli oikeustieteellistä taustaa; ulkomaisiin vastineisiin perehtyminen on looginen lähestymistapa uuden lainsäädännön valmisteluun. Lainvalmistelussa kansainvälinen vertailu ja muiden valtioiden oikeuskäytäntöön perehtyminen on hyödyllistä, sillä lainvalmistelu nähdään rationaalisena toimintana, jossa arvioidaan tiettyä yhteiskunnallista ongelmaa ja pyritään ratkaisemaan se uuden lainsäädännön avulla. Lainvalmistelun ja valmiin sääntelyn rationaalisuus edellyttää, että valmisteluvaiheessa punnitaan erilaisia vaihtoehtoja sekä niiden tuottamia hyötyjä ja kustannuksia. Näistä punnitsemalla valitaan se vaihtoehto, joka parhaiten ratkaisee käsillä olevan ongelman. Oikeustieteellinen tutkimus kuitenkin tiedostaa, että täydellinen rationaalinen malli toteutuu harvoin käytännössä, sillä myös poliittiset ideologiat ja tavoitteet vaikuttavat lainvalmisteluun voimakkaasti.²¹⁹

Monarkistisen politiikan ydintavoitteena oli siis uuden perustuslain säätäminen ja valitsevan välitilan päättäminen. Perustuslain säätämistä vajaalukuisessa eduskunnassa ei pidetty ongelmallisena, sillä sosiaalidemokraattien katsottiin menettäneen poliittiset oikeutensa sisällissodan myötä. Perustuslailla pyrittiin takaamaan hallitsijalle niin vakaa asema, ettei tarvitsisi enää pelätä uutta sisällissotaa. Hallitusmuotoesitykseen otettiin paljon viitteitä keisarin roolista, jotta monarkin asema olisi riittävän vahva torjumaan yhteiskunnallisia kriisitilanteita. Toisaalta tukea haettiin myös tutuista perustuslaillisista monarkioista, kuten Ruotsista ja Norjasta. Tämä ydintavoite ei kuitenkaan onnistunut, vaan hallitusmuotoesitys äänestettiin kumoon eduskunnassa 7.8.1918.²²⁰ Kuninkaanvaali toteutettiin lopulta vuoden 1772 hallitusmuotoon vedoten, mihin sisältyi silloin ja edelleenkin suurta epävarmuutta siitä, toimittiinko tapauksessa lainmukaisesti.

3.2. Voittajien valtakunta

Perustuslain lisäksi monarkisteilla oli paljon muutakin tehtävää vuonna 1918. Perustuslailla lujitettu hallitusmuoto oli toki tärkein yksittäinen keino yhteiskunnan uudelleenjärjestämiseksi, mutta monarkistit pyrkivät muillakin keinoilla vahvistamaan omaa asemaansa uudessa valtiossa. Kansainvälisesti tarkasteltuna vaikuttaa luontevalta, että sisällissodan voittajat pyrkivät sinetöimään asemansa yhteis-

²¹⁹ Keinänen & Vuorela 2015, 171-172, 175.

²²⁰ VP 7.8.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918

kunnassa sekä varmistamaan, ettei vallanjaosta taisteltaisi asein enää uudelleen. Tässä alaluvussa käsittelemme niitä poliittisia toimia, joita monarkistit käyttivät oman vaikutusvaltansa vakiinnuttamiseksi ja kasvattamiseksi.

Perinteisesti sisällissodan jälkeen voittajat pitivät omana itseoikeutettuna tehtävänäään määritellä sodan jälkeinen yhteiskunta ja osoittaa sotaan syylliset. Michael Richardsin mukaan Espanjan sisällissodan jälkeen voittajat korostivat sotaa edeltäneen tasavallan ongelmia, jotka voitiin esittää väistämättömänä syynä konfliktille. Epäonnistuneiden instituutioiden kritiikki mahdollisti sen, ettei voittajien tarvinnut analysoida esimerkiksi politiikan epäonnistumista tai kansalaisyhteiskunnassa tapahtunutta pirstaloitumista.²²¹ Väkivaltaan osallistuneet tai ainakin sen hyväksyneet tahot siirsivät siis vastuun itseltään laajoille instituutioille, mikä mahdollisti demokratian rajoittamisen ja oman vallan kartuttamisen.

Samoin tekivät siis suomalaiset monarkistit, jotka osoittivat heti, että itselleen epämieluisat instituutiot olivat olleet tapahtumien syynä. Suomen valkoiset yhdistivät sisällissodan tapahtumat luontevasti tasavallan epäonnistumiseen. Hallitusmuodon alkusanoissa korostetaan sitä, että ”yhteiskunnallisten siteiden höllentyminen” on johtanut konfliktiin, ja nyt tarvitaan uutta järjestystä.²²² Vastaavasi Uuden Suomen Turvaamiskomitea esittää sisällissodan syyksi liiallista demokratiaa ja myrkyllistä politikointia.²²³ Sisällissota oli siis syntynyt valtatyhjiössä, jota toimimaton kansanvalta oli ruokkinut.²²⁴ Nyt tämä valtatyhjiö haluttiin täyttää, ja toimimattomalta eduskunnalta siirtää valtaa monarkille sekä päteville yksilöille eli monarkisteille itselleen.

Monarkistien ydinryhmän mielestä sisällissota oli siis osoittanut, että vuonna 1906 oli otettu liian suuri harppaus kohti demokratiaa, ja nyt tuli ottaa jämäkkä askel taaksepäin. 1906 ongelmana oli ollut se, että valtaa oli todella annettu kaikille; suomalaisen puolueen edustajan A.H. Virkkusen mukaan yhteiskunnallinen vaara oli syntynyt, kun ne maan kansalaiset, joille oli annettu sekä valtiolliset ja yhteiskunnalliset oikeudet, ”ryhtyivät ilmisotaan – ja maan kulttuuria hävittämään saadakseen lisäksi rosvon oikeudet”.²²⁵ Lisäksi Virkkusen mukaan kapina oli paljastanut ”meidän syvässä kansankerroksissamme olevaa siveellisten käsitteiden hämmennystä, yhteiskunnallisen tajun puutetta ja ennen kaikkea taipumusta antautua kaikenlaisten syrjästä tulevien houkutusten alaiseksi”.²²⁶ Kapinaan osallistuneilta puuttui siis valtiollista tajua, eikä heidän poliittista osallistu-

²²¹ Richards 2013, 34–35.

²²² Hallituksen esitys Suomen eduskunnalle Suomen Hallitusmuodoksi, 2–3. TVP 1917, Painetut asiakirjat, 1918.

²²³ Tuntemattoman lehden leike ”Presidentin vaali Suomalassa”, Sissi-pakinoitsija, UST, kotelo 3, EA

²²⁴ Kuisma 2010, 90.

²²⁵ A.H. Virkkunen VP 13.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

²²⁶ A.H. Virkkunen VP 13.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

mistaan pidetty suotavana. Senaattori Louhivuoren mukaan punakaartin osallistujat olivat menettäneet oikeutensa vaikuttaa siihen, miten ”heidän aikaansaamansa kapinan jäljet on korjattava ja tämän maan tulevaisuudelle pysyväinen perustus rakennettava”.²²⁷ Samoilla linjoilla on myös valtionhoitaja Svinhufvud, joka useita huutomerkkejä käyttäen kuvaa, kuinka sosialistit ”kavalsivat yhteisen asian”, ja heille on ”mahdotonta suoda enää sananvaltaa”.²²⁸

Suomessa eliitin asenteisiin vaikutti epäilemättä koettu sisällissota, mutta epäluottamus parlamentarismiin oli ensimmäisen maailmansodan jälkeen laajempi yleiseurooppalainen ilmiö, jossa vanha eliitti oli menettämässä asemaansa keskiluokalle, joka puolestaan kävi valtakamppailua nousevaa teollisuusväestöä vastaan.²²⁹ Suomessa vanha eliitti kieltäytyi kuitenkin luovuttamasta valtaansa ainakaan parlamentaariselle eduskunnalle. Senaattori Onni Talaan mukaan syksyllä 1917 tehdyn tasavaltalaisen esityksen jälkeen ”on maamme kohtalossa tapahtunut niin ratkaiseva käänne”, ja oli uudelleen harkittava vastasiko tasavaltalaisuus vallitsevan tilanteen tarpeita.²³⁰ Paasikiven omien merkintöjen mukaan käsillä oleva hallitusmuodon ratkaisu oli haastava kysymys, ja sen voisi tarvittaessa antaa talonpoikaisarmeijan ratkaistavaksi.²³¹ E.N. Setälä vastusti kansanäänestyksen järjestämistä hallitusmuotokysymyksestä, sillä kansalla ei ollut riittävää oppineisuutta valtiollisten ratkaisujen tekemiseen.²³² Yleisesti eliitti oli siis halutonta luovuttamaan poliittista päätösvaltaa koko väestölle sisällissodan synnyttämän epäluottamuksen vuoksi.

Epäluottamus eduskuntaa kohtaan johti siihen, että monarkistien oli siis keksittävä uusia tapoja tehdä politiikkaa. Keskiöön nousivatkin meritokraattiset²³³ argumentit siitä, että poliittiset päätökset tulisi keskittää pätevälle eliitille. Hallitusmuodossa meritokratia oli läsnä siten, että monarkille oli määritelty oikeus koota valtioneuvosto tuekseen ”rehellisistä ja taitavaista tunnettuja syntyperäisiä Suomen kansalaisia”.²³⁴ Valtioneuvoston jäsenten ei siis tarvinnut olla vaaleilla valittuja kansanedustajia, mikä korostaa meritokraattista ajatusta siitä, ettei vallankäyttö edellyttänyt edustuksellisen demokratian tapaan sitä, että kansalaiset valitsisivat edustajansa, vaan tärkeämpänä pidettiin edustajien älykkyyttä ja pätevyyttä, jonka tunnistaisi kuningas.

Tätä ajatusmallia kuvasi esimerkiksi oikeusoppinut R.A. Wrede, jonka *Valvoja*-lehteen kirjoittaman artikkelin mukaan monarkian etuna oli nimenomaan se, että kuningas saattoi valita val-

²²⁷ Senaattori Oskar Wilhelm Louhivuori VP 13.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

²²⁸ Päiväämätön selvitys, kansio 2, P.E. Svinhufvudin muistosäätiö, KA.

²²⁹ Tikka 2006, 17.

²³⁰ Onni Talas VP 12.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

²³¹ Päiväämätön merkintä keväältä 1918, mappi II:5, J.K. Paasikiven arkisto, KA.

²³² Setälä 1918, 8.

²³³ Heywood määrittelee teoksessaan *Politics* meritokratian lahjakkaiden hallinnoksi, jossa valtaa jaetaan kyvykkyyden perusteella. Heywood 2019, s. 30.

²³⁴ Hallituksen esitys N:o 1 Suomen hallitusmuodosta, TVP 1917 Asiakirjat, 1918

tioneuvostoon ja virkamiehiksi taitavia ja tehtävään soveltuvia henkilöitä, jotka voisivat sitten puolueettomasti ajaa kansan parasta. Vastaavasti puolueiden edustajat kilpailivat vain rajatuista resursseista eivätkä voineet näin ollen edistää kansakunnan kokonaisuutta.²³⁵ Samoilla linjoilla oli Uuden Suomen Turvaamiskomitea, jonka mukaan tasavallan ongelmana oli se, ettei sen antanut tilaa ”todella eteville miehille”.²³⁶

Sotien välisen kauden eliitti uskoi, että poliittiset oikeudet oli sidottu ”korkeampaan älyllisyyteen”, ja että vasta tieteelliset meriitit toivat oikeuden osallistua poliittiseen päätöksentekoon. Massoilla ei ollut yhtä lailla kykyä nähdä tulevaa kuin oppineella eliitillä. Tällainen ajattelu oli jo 1900-luvun taitteessa iskostunut suomalaiseen valtiomieskäsitykseen, jonka mukaan poliittinen pätevyys oli osoitettava yhteiskunnallisella ja tieteellisellä uralla, ja meritoituneilla henkilöillä oli suoranainen velvollisuus tarjota asiantuntemustaan politiikkaan.²³⁷ Toisaalta hallitusmuotoon ei sisällynyt varsinaista ylähuonetta tai Yrjö Ruudun luonnostelemaa korporativistista mallia, jossa eduskunnan yhteyteen perustettaisiin hallituslautakunta, joka valvoisi elinkeinoelämän intressejä lainsäädännössä.²³⁸ Tämän taustalla vaikutti niin ikään koettu sisällissota – kaksikamarisen eduskunnan luominen voisi synnyttää uuden kapinan työväenluokan keskuudessa.²³⁹ Se, ettei meritokratia saanut enempää tilaa kansanvallan kustannuksella, kertoo mielestäni demokratian avainkokemuksesta myös monarkisteille – venäläistämiskaudella aikaansaatu eduskuntauudistus oli käänteentekevä sukupolvikokemus, josta ei haluttu todellisuudessa luopua, vaikka sitä oltiin valmiita rajoittamaan. Monarkistit tunnustivat siis kansanvallan tärkeyden kansakunnalle.

Valtaapitävä eliitti pyrki varmistamaan omaan valtapiiriinsä muitakin yhteiskunnallisesti tärkeitä instituutioita. Risto Alapuro on esittänyt, että merkittävän porvarillisen ylivallan merkki olivat suojeluskunnat, joista muodostettiin sodan jälkeen valtakunnallinen aseellinen järjestö ja armeijan pohja.²⁴⁰ Hallitusmuotoesityksessä sotaväki sidottiin vielä hallitsijan alaisuuteen esittämällä, että valtiossa vallitsi asevelvollisuus ”isänmaan ja valtaistuimen puolesta”, ja että hallitsijalla oli sotavoimien ylin päällikkyys sekä valta päättää sotavoimien liikekannallepanosta.²⁴¹ Tasavaltalaisessa hallitusmuotoesityksessä määriteltiin puolestaan, että ”isänmaan puolustusta varten on jokainen Suomen mies asevelvollinen”.²⁴² Monarkistista politiikkaa ei siis ollut yleinen asevelvollisuus sinällään,

²³⁵ Valvoja 1.9.1918, 6.

²³⁶ Tuntemattoman lehden leike ”Herätkää vihdoinkin! Kohtalon hetki on tullut!”, J.J. Mikkola, UST, kotelo 3, EA.

²³⁷ Heikkinen & Vares 2001, 13.

²³⁸ Ruuth 1918, 27.

²³⁹ Majander ym. 2006, 98.

²⁴⁰ Alapuro 2017, s. 231.

²⁴¹ Hallitusmuodon 20 §, 71 § ja 72 §. Hallituksen esitys N:o 1 Suomen hallitusmuodosta, TVP 1917 Asiakirjat, 1918.

²⁴² Hallitusmuodon 73 §. Hallituksen esitys N:o 19 Suomen hallitusmuodosta, VP 1919 Asiakirjat, 1919.

vaan asevelvollisuuden liittäminen hallitsijan puolesta taisteluun. Samalla tavalla armeijan ylin päällikkyys oli Ruotsin ja Norjan hallitsijoilla.²⁴³

Kysymys väkivallan monopolista oli keskeinen, sillä maailmansodan jälkeiset levottomuudet olivat synnyttäneet Eurooppaan uusia, puolisotilaallisia ryhmiä, jollaiseksi myös suomalaiset suojeluskunnat voidaan mieltää. Nämä järjestöt edustivat vastavallankumouksellisuutta, kaipuuta menneeseen ja vaatimusta sosiaalisen järjestyksen ja sotilaallisen kurin lisäämistä yhteiskuntaan. Kyse oli myös sodan trauman käsittelystä, jossa poikkeusaikana käytetyistä toimintatavoista oli vaikeaa palata rauhan aikaisiin ratkaisuihin kuten parlamentaariseen päätöksentekoon.²⁴⁴ Samanlaisia joukkoja perustettiin esimerkiksi Saksan miehitetyille itäalueille turvaamaan armeijan vetäytymistä.²⁴⁵ Sisällissota oli vielä liian tuoreessa muistissa, jotta armeija voitiin nähdä muuna kuin oman aseman turvaajana yhteiskunnassa. Näin oli myös monarkistien laita, sillä suojeluskunnille annettiin vahva asema myös sisällissodan päätyttyä.

Eliitin näkemys oman roolinsa tärkeydestä näkyi sisäpolitiikan lisäksi myös ulkopoliitikassa, joka haluttiin pitää omissa ja hallitsijan käsissä. Hallitusmuodon mukaan kuningas määräisi Suomen suhteesta ulkovaltoihin, joskaan sodasta ja rauhasta ei saanut päättää ilman eduskunnan suostumusta.²⁴⁶ Toisaalta sama määritelmä löytyi myös vuoden 1919 perustuslaista, jossa kuninkaan tilalle oli vain vaihdettu presidentti, ja eduskunnan kanssa neuvoteltaviin asioihin sisältyivät myös kansainväliset sopimukset.²⁴⁷ Vahvan valtiopäämiehen rooli kertoo tarpeesta rauhoittaa sodanjälkeistä yhteiskuntaa. Valtiosääntöoikeuteen erikoistunut emeritusprofessori Antero Jyränki on esittänyt, että 1919 perustuslain vahva presidentin asema oli tasavaltalaisten myönnytys monarkisteille, mutta kertoo myös yhteisestä tarpeesta vakauttaa yhteiskuntaa nojaamalla keisarinvallan aikaiseen traditioon, jossa kaksinkertainen täytäntöönpanovalta (*dual executive*) oli sekä keisarilla että kansanedustuslaitoksella.²⁴⁸

Malli hallitsijavetoisesta ulkopoliitikasta noudatteli myös yleiseurooppalaista, 1900-luvun alussa vallinnutta linjaa. Ensimmäisen maailmansodan syttyessä Euroopassa oli pääosin monarkieja, joilla oli personastaan riippuen melko paljonkin vaikutusvaltaa. Saksassa Vilhelm II oli hallin-

²⁴³ Norjan perustuslain artikla 25. Ruotsin perustuslain artikla 7.

²⁴⁴ Tikka 2006, 21, 23.

²⁴⁵ Roselius & Silvennoinen 2019, 107.

²⁴⁶ Hallitusmuodon 19 §. Hallituksen esitys N:o 1 Suomen hallitusmuodosta, TVP 1917 Painetut asiakirjat, 1918.

²⁴⁷ Hallitusmuodon 30 §. Hallituksen esitys N:o 19 Suomen hallitusmuodosta, VP 1919 Painetut asiakirjat, 1919.

²⁴⁸ Jyränki 2007, 287–288.

nut valitsemalla rinnalleen heikkoja kanslereita, ja Englannissa Yrjö V käytti vaikutusvaltaansa armeijan johtoon parlamentin ohitse.²⁴⁹ Kun kansainvälistä politiikkaa oli pitkään seurattu valtionpäämiesten näkökulmasta, oli monarkisteista varmasti luontevaa valita samanlainen linja myös Suomelle.

Eliitti näki ulkopolitiikan kiireellisenä, itselleen kuuluvana toimintakenttänä. Ulkopoliitikasta vastasi J.K. Paasikiven nimittämä ja lähinnä pankkimaailmassa kokemustaan kartuttanut Otto Stenroth (1861–1939). Stenroth kuului varmasti myös Paasikiven verkostoihin, sillä he olivat molemmat oikeustieteilijöitä ja molemmat olivat luoneet uraa Kansallis-Osake-Pankissa.²⁵⁰ Ulkopolitiikan sävy oli aluksi vahvan elitistinen; ulkopolitiikkaa ei nähty kansainvaltaisuuden sfääriin kuuluvana, vaan se oli osa hallituksen toimintapiiriä ja kuului vahvasti valtionpäämiesten henkilökohtaiseen alaan.²⁵¹ Stenrothin omat muistelmat tukevat tätä näkemystä: poikkeukselliset olot johtivat siihen, että ulkoministeri sai järjestää vapaasti koko hallinnonalan, palkata päteväksi katsoviaan miehiä ja esimerkiksi jäädä pois senaatin istunnoista. Neuvoa ei haettu eduskunnalta vaan länsinaapurista: Stenroth lähetti virkamiehen Tukholmaan perehtymään siihen, miten Ruotsin ulkoasianministeriö oli järjestetty.²⁵²

Toimintatapa, jossa eduskunta siirrettiin syrjään omatoimisesti johdetusta ulkopolitiikasta ei kuitenkaan ole poikkeuksellinen. Sotienvälisen ajan ulkopolitiikalle oli yleistä, että taitavien yksilöiden katsottiin parhaiten pyörittävän ulkopolitiikkaa laajoilla toimivaltuuksilla. Vastaava malli oli käytössä myös anglosaksisissa maissa.²⁵³ Eliittivetoisissa kansainvälisissä suhteissa korostui myös epävirallisen eliitin rooli (*track-II diplomacy*), jossa valtioiden välisissä suhteissa vaikuttavat myös sellaiset toimijat kuin akateemikot, eläköityneet poliitikot ja toimittajat.²⁵⁴ Suomessa tähän epäviralliseen eliittiin kuuluivat esimerkiksi Berliiniin lähetetty diplomaatiksi lähetetty kemian professori Edvard Hjelt ja Frankfurtissa toiminut Antti Tulenheimo, joista kumpikaan ei kuulunut senaattiin 1918.²⁵⁵ Eduskunnan sijaan ulkopolitiikka haluttiin siis pitää pienen, monarkistisen ydinryhmän käsissä.

Tutkimuskirjallisuudessa on tunnustettu aristokraattien rooli diplomatiassa. Historiallisesti valtioiden on kannattanut nimittää ulkomaanedustustoihin korkean statuksen omaavia henkilöitä, sillä se avasi yleensä pääsyn tärkeisiin piireihin kohdemaassa ja lisäsi täten valtioiden välistä

²⁴⁹ Becker 2014, 9, 11, 17.

²⁵⁰ Pihkala, Erkki (11.10.2000) 'Otto Stenroth'. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

²⁵¹ Nousiainen 2008, 35.

²⁵² Stenroth 1931, 12–14.

²⁵³ Parmar 2002, 57.

²⁵⁴ Handelman & Chowdhury 2017, 470.

²⁵⁵ Hjeltistä Yrjänä, Jouni (13.10.2004) 'Edvard Hjelt; Tulenheimosta Vares, Vesa (23.6.2000, päivitetty 21.5.2013) 'Antti Tulenheimo'. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

vuorovaikutusta. Näin ollen diplomatia ja kosmopoliittisuus liitettiin aristokratiaan.²⁵⁶ Diplomaattien palkat eivät myöskään vastanneet toiminnasta aiheutuvia kuluja, joten ulkomaiset edustustot houkutelivat siis lähtökohtaisesti varakasta aristokratiaa, mikä vahvisti entisestään diplomatiaa eliitin toimintakenttänä.²⁵⁷ Suomalaisten monarkistien tapa ei siis ollut mitenkään poikkeava, vaan sitä voitiin pitää eurooppalaisena ominaisuutena: yhtä lailla yksityisten suhteiden painoarvo näkyi kesällä 1918, kun Mannerheim erosi yllättäen ylipäällikön virasta: pysyvien instituutioiden puuttuessa Mannerheim oli pyörittänyt politiikkaa paljolti henkilökohtaisen verkostonsa avulla.²⁵⁸ Suomalaisille monarkisteille eliittivetoisuus oli lisäksi erityisen sopivaa, sillä se tarkoitti myös oman aseman vahvistamista ja omien verkostojen tehokasta hyödyntämistä.

Monarkistit pönkittivät omaa kansallista asemaansa myös ulkomaisten liittolaisten avulla. Paras ja ainoa liittolainen löytyi keisarillisesta Saksasta, joka oli tullut suomalaisten aktivistien avuksi 1914, kun etsittiin mahdollisuutta kouluttaa suomalaisia sotajoukkoja salaa Venäjältä. Alun perin luonnollinen liittolainen olisi ollut myös Ruotsi, mutta tämän sitoutuessa maailmansodassa tiukasti puolueettomuuteensa jäi Saksa ainoaksi todelliseksi vaihtoehdoksi.²⁵⁹

Liittolaisuutta puoltavat monarkistien argumentit edustavat sekä reaalipoliittisia näkemyksiä että ihannoivaa suhtautumista vahvana pidettyyn suurvaltaan. J.K. Paasikivi kirjoitti *Uuteen Suomettareen* vapunpäivänä 1918 arvionsa Suomen ulkopolitiikan suunnasta: Saksaan oli ”nojauduttava”, koska pienet valtiot eivät pärjää ilman liittolaisia.²⁶⁰ Kesäkuussa Paasikivi täsmensi näkemystään valtiopäivillä esittämällä, että

maamme itsenäisyys on tulos Saksan ja sen liittolaisten voitokkaasta sodasta ja Saksan meille antamasta diplomaattisesta ja sotilaallisesta avustuksesta. Tästä avusta olemme Saksalle kiittoliset ja toivomme siltä ja sen liittolaisilta tulevaisuudessakin itsenäisyydellemme voimakkainta tukea niitä vaaroja vastaan, jotka sitä uhkaavat.²⁶¹

P.E. Svinhufvudin mielestä monarkia oli ainoa tae Suomen ja Saksan liittolaisuudelle, sillä vaihtuvien presidenttien ulkopolitiikka voisi olla häilyvämpää, jolloin liittolaisuus olisi Saksan näkökulmasta epävarmemmalla pohjalla.²⁶² Svinhufvudin muistiossa saksalaiset ovat osa pienen valtion selviyty-

²⁵⁶ Berridge 2010, 108.

²⁵⁷ Stevenson 2014, 68.

²⁵⁸ Nevakivi 1988, 23, 25.

²⁵⁹ Puntila 1982, 92.

²⁶⁰ Uusi Suometar 1.5.1918, 1.

²⁶¹ J. K. Paasikivi VP 12.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

²⁶² Päiväämätön selvitys, P.E. Svinhufvudin muistosäätiön arkisto, KA.

misstrategiaa; Saksan tuella Itä-Karjala voitiin liittää Suomeen, mikä on elinehto, jotta valtiota voidaan tulevaisuudessa puolustaa Venäjää vastaan. Svinhufvudin muistio on puhdasta reaalipolitiikkaa: yksityisesti Saksaa ei nähdä altruistisena vapauttajana, vaan Saksalle Suomi on ”vain yksi rengas sen Venäjän-politiikassa”.²⁶³

Svinhufvudin ja Paasikiven voi mielestäni nähdä tämän saksalaisen suuntauksen johtohahmoina, jotka määrittelivät yksityisissä muistioissaan ja julkisissa puheenvuoroissaan Suomen ja Saksan tulevaa suhdetta. Tähän voi soveltaa ydinryhmän käsitettä, jossa pieni ryhmittymä kehittää ideoita ja tunnuksia, jotka muut sitten omaksuvat.²⁶⁴ Samaa välttämätöntä liittolaisuutta korosti heidän jäljessään esimerkiksi Uuden Suomen Turvaamiskomitea, jonka arkistosta löytyvän lehtileikkeen mukaan Saksa oli ”tehnyt liiton lujan Suomen kanssa” yhteisen vihollisen uhatessa, mutta ei suinkaan tahtonut sekaantua Suomen sisäpolitiikkaan.²⁶⁵ Turvaamiskomitean teoksessa *Minkä tähden Suomesta on tuleva kuningaskunta?* (1918) monarkian eduksi nostetaan se seikka, että keisarillisessa Saksassa ”kansan pohjakerrosten” asema on huomattavasti parempi kuin vaikkapa tasavaltalaisessa Ranskassa, koska yhteiskunnassa on tehty niin paljon hyvää sosiaalipolitiikkaa.²⁶⁶ Kun ydinryhmä oli siis määritellyt suunnan politiikalle, sitä seuraavat toimijat pyrkivät keksimään erilaisia uusia argumentteja tukemaan tätä linjaa.

Tunteellisemmin asiaan suhtautui eduskunnan puhemies Johannes Lundson, joka avasi valtiopäivät 15.5.1918 korostamalla, kuinka suomalaiset nyt olivat kunniavelassa Saksalle, joka auttoi ”venäläis-suomalaisten hirmuvallan aaltoja” vastaan lähettämällä ”urhoolliset joukkonsa” ja osan ”uljaasta laivastostaan”, ja jota kohtaan Suomi tunsikin ihailua ja vilpittömiä kiitollisuuksia.²⁶⁷ Kun saksalaiset saapuivat huhtikuussa 1918 vapauttamaan punaisten miehittämän valkoisen Helsingin, oli vastassa kiitollinen porvaristo. Helsingin seurapiirit ottivat saksalaiset hyvillä mielin vastaan; ankea miehitysaika päättyi, ja saksalaisten kanssa oli paljon yhteistä. Saksan armeijan sotilaat solahtivat hyvin kaupungin seurapiireihin yhteisten kielen, kulttuurin ja tapojen kautta.²⁶⁸ Saksalaisessa kulttuurissa oli myös paljon sellaista, jota pienen ja levottoman valtion valtaapitävät ihailivat; saksalai-

²⁶³ Svinhufvudin päiväamäätön muistio, P.E. Svinhufvudin muistosäätiö, toinen mappi, KA.

²⁶⁴ Virtanen 2002, s. 366.

²⁶⁵ Tuntemattoman lehden leike ”Herätkää vihdoim! Kohtalon hetki on tullut!”, J.J. Mikkola, UST, kotelo 3, EA.

²⁶⁶ UST 1918, 3.

²⁶⁷ Lundson VP 15.5.1918, TVP 1917, Pöytäkirjat II, 1918.

²⁶⁸ Hentilä & Hentilä 2016, 205.

sesta koulutuksesta ja yhteiskuntajärjestystä otettiin paljon oppia, ja luonnollista liittolaisuutta vahvisti yhteinen vihollinen, Venäjä.²⁶⁹ Liittolaisuutta ja yhteenkuuluvuuden pyrittiin vahvistamaan seuraelämän keinoin, ja yhteyksiä lujitti esimerkiksi Suomalais-Saksalainen seura, jossa olivat mukana esimerkiksi senaattorit Talas, Setälä, Stenroth, J.K. Paasikivi, sekä sotaministeri Thesleff.²⁷⁰

Puheiden lisäksi monarkistit toimivat aktiivisesti Saksassa näiden suhteiden puolesta. Itsenäisen Suomen ensimmäinen diplomaatti Saksassa oli monarkisti, entinen Helsingin yliopiston professori Edvard Hjelt.²⁷¹ Kun Suomi ja Saksa tekivät rauhansopimuksen maaliskuussa 1918, oli paikalla Hjeltin lisäksi toinen diplomaatti, niin ikään Helsingin yliopiston professorina toiminut Rafael Erich.²⁷² Fredrich Karlin kuninkaanvaaliin jälkeen virallista tietoa vaalin tuloksesta lähtivät toimittamaan Lauri Ingman ja Ernst Nevanlinna.²⁷³ Myös itse valtionhoitaja oli seikkaillut Berliinissä 1918 sisällissotaa paossa. Vierailu oli tärkeä linkki Suomen ja Saksan liittolaisuudessa: Svinhufvud vahvisti senaatin suostumuksen Hjeltin järjestämälle saksalaiselle ”apuretkikunnalle” ja tapasi Berliinissä ollessaan Saksan korkeimmat sotapäälliköt Paul von Hindenburgin ja Erich Ludendorffin sekä valtakunnankansleri Georg von Hertlingin.²⁷⁴ Se, että Svinhufvudille otettiin näin korkealla tasolla Berliinissä vastaan kertoo siitä, kuinka liittolaisuutta vahvistettiin Saksan puolelta aktiivisesti jo maaliskuussa 1918.

Suomen painoarvosta Saksalle kertoo myös se, että alun perin ministeriresidenssin tasoinen keisarikunnan Saksan edustus Suomessa kohotettiin pian lähetystön tasolle.²⁷⁵ Diplomatian teorian näkökulmasta lähetystön taseisia edustuksia perustetaan sellaisiin maihin, joihin lähettävävaltiolla on tärkeitä intressejä. Edustuston kautta on paremmin mahdollista hyödyntää paikallista osaamista ja hankkia paikallista näkökulmaa kansainvälisiin suhteisiin.²⁷⁶ Tämä kertoo siitä, että Saksa piti kahdenvälisiä suhteita Suomeen tärkeinä, ja niitä hoitaville tahoilla haluttiin antaa kyllin arvovaltainen asema.

Vahva liittolaisuus tarjosi Suomelle siis turvaa vasta itsenäistyneenä maana, mutta liittolaisuus mahdollisti myös valkoisen Suomen aseman pönkittämisen sisällissodan jälkeen. Kansainvälisissä suhteissa eduskunta jäi sivuun, kun Saksaa suhteita vahvistamaan lähetettiin yliopiston professoreita, ja ulkoministeri hoiti virkaansa hyvin omavaltaisesti. Kansainvälisten suhteiden avulla py-

²⁶⁹ Puntila 1982, 92.

²⁷⁰ Hentilä & Hentilä 2016, 208.

²⁷¹ Yrjänä, Jouni (13.10.2004) ’Edvard Hjelt’. Kansallisbiografia-verkkajulkaisu.

²⁷² Vares 1998, 107.

²⁷³ Vares 1998, 264.

²⁷⁴ Häikiö 2017, 283, 285.

²⁷⁵ Forsen 2014, 351.

²⁷⁶ Berridge 2010, 89.

rittiin siis vaikuttamaan myös kansallisiin voimasuhteisiin siten, että Suomi sidottaisiin mahdollisimman tiiviisti ja tehokkaasti Saksaan siten, etteivät myöhemmät heilahtelut esimerkiksi eduskunnan kokoonpanossa voisi enää vaikuttaa negatiivisesti jo valittuun linjaan.

Monarkistit olivat siis ulkopoliitikassa valmiita tekemään vaikeita ratkaisuja oman vaikutusvallan ja valitun suunnan sementoitumiseksi. Markku Kuisma on esittänyt, että vuonna 1918 Suomen sotilasavun saamiseksi tekemät sopimukset olivat antaneet Saksalle laajat valtaoikeudet ulkomaankaupan hallinnoimiseksi, ja Suomea saattoi näin ollen pitää ”Saksan vasallivaltiona”.²⁷⁷ Oletetut vasallit eivät kuitenkaan pyrkineet irrottautumaan tuosta otteesta, vaan pyrkivät saamaan selkeän paikan Saksan politiikassa - esimerkiksi Suomen lähettiläs Hjalmar Procope kirjoittaa valtionhoitaja Svinhufvudille kesällä 1918 siitä, miten tärkeää on solmia suhteita Saksaan ja levittää propagandaa, jotta Suomen kysymys näkyisi enemmän saksalaisessa julkisessa keskustelussa.²⁷⁸ Valittu linja herätti kotimaassa vastustusta, ja esimerkiksi Helsingin kauppakamari toimitti kesällä 1918 valtionhoitaja Svinhufvudille lausunnon liittyen Saksan kanssa tehtyyn kauppasopimukseen. Lausunnossa tiedostettiin kyllä Saksan tarjoama sotilaallinen apu, mutta vaadittiin uusien neuvotteluiden käynnistämistä, jotta voitaisiin muotoilla uusi, ”molemminpuoliseen yhdenarvoisuuteen perustuva kauppasopimus”.²⁷⁹ Monarkistit yrittivät myöhemmin tehokkaasti unohtaa, että liittolaisuus oli tehnyt Suomesta tosiasiaa riippuvaisen vieraan vallan tahdosta.²⁸⁰

Sisällissodan tapahtumat olivat johtaneet siihen, etteivät monarkistit enää luottaneet tasavaltaan ja demokraattisiin instituutioihin. Uusi yhteiskunnallinen vakaus haluttiin varmistaa keskittämällä valtaa monarkisteille itselleen, monarkille sekä tämän valitsemalla valtioneuvostolle eduskunnan kustannuksella. Toisaalta haluttiin vahvistaa myös valkoisen Suomen asemaa sisällissodan voittaneena osapuolena. Ulkopoliittiset toimijat haluttiin sitoa monarkin alaisuuteen, mutta vapauttaa vastuusta eduskunnalle. Meritokraattinen suuntaus oli niin ikään luonteva valinta monarkisteille, sillä se tarjosi vaihtoehdon suunnata vallankäyttöä vaarallisina pidettyjen parlamentaaristen elinten ulkopuolelle. Suomen ulkopoliittisen suunnan lopullinen määrittely Saksan liittolaiseksi palveli niin ikään monarkistien tavoitetta vahvistaa omaa asemaansa, sillä jos Suomi saisi voimakasta tukea Saksasta, ei tarvitsisi olla huolissaan Venäjän vaikutuksesta tai kotimaisten punaisten revanssipyrkimyksistä.

²⁷⁷ Kuisma 2009, 79–81.

²⁷⁸ Procope Svinhufvudille 14.7.1918. Ryhmä 3, osasto A, asia 3e, UMA.

²⁷⁹ Helsingin kauppakamarin lausunto P.E. Svinhufvudille 20.7.1918 liittyen saksalais-suomalaista kauppasopimusta tarkastamaan asetetusta komiteasta. P.E. Svinhufvudin muistosäätö, toinen kansio, KA.

²⁸⁰ Puntila 1982, 109.

3.3. Eheyttäminen ja kansakunnan jälleenrakennus

Kansallisen historiankirjoituksen usein toistellun narratiivin mukaan Suomi selvisi sisällissodasta ja ”kuningasseikkailusta” demokratian ja yhteiskunnallisen kehityksen tielle. Mielestäni tämä kerrontatapa on ongelmallinen, koska monarkistit pyrkivät myös omalla poliittisella toiminnallaan turvaamaan kansakunnan jälleenrakentamista ja parantamaan sisällissodan aiheuttamia haavoja. Vaikka edellisen alaluvun perusteella monarkistinen toiminta pyrki voittajien aseman vahvistamiseen, oli poliittisen toiminnan tavoitteena myös hajallaan olevan kansakunnan yhdistäminen ja ohjaaminen varovasti kohti uutta, yhteistä tulevaisuutta. Tässä alaluvussa keskityn niihin monarkistisen politiikan toimiin, joilla pyrittiin eheyttämään valtakuntaa ja pääsemään yli sisällissodasta.

Suomalaisten monarkistien argumentaatiosta käy ilmi, että monarkilla itsellään ajateltiin olevan kansakuntaa yhtenäistävä rooli. *Uuden Suomettaren* etusivulla 14.5.1918 julkaistussa *Suomen kansalaisille* –julistuksessa esitetään, että monarkki voisi puolueettomana toimijana nousta kansaa repivien ristiriitojen yläpuolelle ja ”olla kiinteänä piisteenä valtiossa ja yhteiskunnassa, jota meidänkin rikkinäinen julkinen elämämme niin kipeästi tarvitsisi”.²⁸¹ Samoilla linjoilla oli valtiopäivillä J.K. Paasikivi, jonka mukaan sisällissodan kauhukokemusten jälkeen monarkki herättäisi kansalaisissa jälleen luottamusta tulevaisuuteensa ja toisi yhteiskuntaan järjestystä ja levollisuutta. Paasikiven mukaan

.. vaativat sen vuoksi Suomen kansan todelliset ja pysyvät edut, että Suomen tulevaista valtiomuotoa ratkaistaessa ei luovuta monarkkisesta periaatteesta, joka aina tähän asti on ollut meillä voimassa ja joka vuosisatojen kuluessa on painanut leimansa meidän valtio- ja hallintolaitoksiimme. Luonnollista kuitenkin on, että hallitsijan valta tulisi entiseen verraten olemaan perustuslailla melkoisesti rajattu. Siinä kohden viitaan esillä olevan esityksen säännöksiin, jotka täysin turvaavat eduskunnan ja kansan oikeudet.²⁸²

Myöhemmin Paasikivi listasi monarkian eduiksi myös sen, että monarkian avulla pystytään suorittamaan suuret yhteiskunnalliset uudistukset sekä ehkäisemään ”luokkaväärinkäytöksiä”.²⁸³

Hallitsijan suhteen asetettiin toiveita myös hallitusmuodossa. Monarkin ajateltiin rauhoittavan yhteiskunnallisia oloja, tuomalla vakautta ja johdonmukaisuutta yhteiskuntaan.²⁸⁴ Kuninkaaksi tuli hallitusmuodon mukaan ”oikeutta ja totuutta vahvistaa, rakastaa ja edistää, mutta nurjuutta

²⁸¹ Uusi Suometar 14.5.1918, 1.

²⁸² J.K. Paasikivi VP 12.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

²⁸³ J. K. Paasikivi VP 7.8.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

²⁸⁴ Hallituksen esitys Suomen eduskunnalle Suomen Hallitusmuodoksi, 2–3. TVP 1917, Painetut asiakirjat, 1918.

ja vääryyttä estää ja kieltää”.²⁸⁵ Kuningas turvaisi myös alamaistensa oikeusturvaa, sillä kuningas nimittäisi valtakuntaan oikeuskanslerin, joka valvoisi sitä, että virkamiehet ja viranomaiset noudattavat lakia sekä täyttävät velvollisuutensa. Oikeuskansleri raportoi sitten havainnoistaan vuosittain kuninkaalle.²⁸⁶ Hallitusmuotoon sisältyy siis ajatus siitä, että kuningas ajaisi yhtä lailla kaikkien alamaistensa etuja ja pyrki varmistamaan, että virkakoneisto kohtelisi asianmukaisesti kaikkia kansalaisia.

Monarkian ja monarkin uskottiin myös edistävän demokratiaa ja yhteistä päätöksentekoa. Hallitusmuodon alkusanoissa korostettiin sitä, kuinka olennaisilta osin monarkistinen hallitusmuoto pitää yhtä edellisen tasavaltaisen hallitusmuodon kanssa sen suhteen, että eduskunta säilyttäisi otteensa vallasta. Demokratiasta ei oltu luopumassa, eikä ”hallitsijavallan puolelta – tarvitsisi pelätä perustuslakien ja muun oikeusjärjestyksen syrjäyttämistä.”²⁸⁷ Eduskunnan rooli säilytettiin vahvana taloudellisessa päätöksenteossa, kun eduskunta päätti esimerkiksi valtion lainoista sekä valtion tulo- ja menoarviosta.²⁸⁸ Tämä kertoo edelleen eliitin suhteesta kansaan; vaikka kansa oli ollut osittain vastustamassa eliitin hahmottelemaa valtiollista kehitystä, pidettiin sitä kuitenkin perusluonteeltaan hyvänä.²⁸⁹ Demokratian saavuttaminen kuului lisäksi kansallisiin avainkokemuksiin, eikä siitä kokonaan luopumista kuitenkaan pidetty mahdollisena tai edes suotavana.²⁹⁰

Monarkistien näkemys kansasta noudatteli siis perinteistä fennomaanista ajattelutapaa, jonka mukaan eliitin tuli ohjailla kansaa kohti korkeampaa sivistystä ja osallistumista kansallisvaltion toimintaan. Monarkistien vahvat siteet fennomanian aatteisiin selittyvät paitsi kansallismielisen koulutustaustalla, myös Mannheimin mobilisaatioteorian myötä. Kun uusi poliittinen sukupolvi mobilisoituu, on antaa uuden tulkinnan jollekin ajan hengelle vahvalle traditiolle.²⁹¹ Monarkistinen ryhmittymä yhdisti siis fennomanian nationalistisen reformismin ja monarkian, koska ne tarjosivat yhdessä mielekkään tulkinnan siitä, millainen oli suomalaisille otollinen tulevaisuus.

Hallitusmuodon sanamuodoista ja valtiopäivillä esitetyistä argumenteista käy ilmi, että monarkistit uskoivat kuninkaan toimivan valtakunnan parhaaksi ja siten helpottavan yhteiskunnan jakautuneisuutta. Eliitti siirsi siis omalle kuninkaalleen sen uskollisuuden, jotta oli vuosisatoja van-

²⁸⁵ Hallitusmuodon 6 §. Hallituksen esitys Suomen eduskunnalle Suomen Hallitusmuodoksi. TVP 1917, Painetut asiakirjat, 1918.

²⁸⁶ Hallitusmuodon 24 ja 26 §:t. Hallituksen esitys Suomen eduskunnalle Suomen Hallitusmuodoksi. TVP 1917, Painetut asiakirjat, 1918.

²⁸⁷ Hallituksen esitys Suomen eduskunnalle Suomen hallitusmuodoksi, 6. TVP 1917, Painetut asiakirjat, 1918.

²⁸⁸ Hallitusmuodon 60 ja 62 §:t. Hallituksen esitys Suomen eduskunnalle Suomen Hallitusmuodoksi. TVP 1917, Painetut asiakirjat, 1918.

²⁸⁹ Vares & Vares 2019, s. 88.

²⁹⁰ Majander ym. 2006, 99.

²⁹¹ Virtanen 2002, s. 28.

nottu ruotsalaisille kuninkaille ja venäläisille keisareille. Hallitsijan alaisuuteen tottuneelle poliittiselle eliitille lojaalisuuden ja toiveiden siirtäminen uudelle kruunupäälle oli siten luonteva ratkaisu. Poliittiseen kulttuuriin oli kuulunut jo 1800-luvulta vahva eliitin uskollisuus valtion keskusta kohtaan.²⁹² Hallitsijauskollisuus oli ollut hyvä strategia jo sata vuotta, sillä lojaalius ja erityissuhde keisariin oli suonut Suomelle laajemman autonomian kuin muille Venäjän hallitsemille alueille.²⁹³ Kyseessä oli siis siirtymä keisarin alaisuudesta oman kuninkaan alaisuuteen, mikä vastasi suurelta osin vastaavaa siirtymää hieman yli sata vuotta aikaisemmin.

Eliitti pyrki yhdistämään kansaa laatimalla omaa historiallista kertomustaan Suomesta, joka oli aina ollutkin kuningaskunta. Uutta tulevaisuutta rakennettiin siis historiallistamisella. Yaron Ezrahin määritelmän mukaan historiallistaminen (*historicization*) on yleisesti käytetty työkalu poliittisen yksikön legitimiteetin luomiseen. Historiallistamisen kautta voidaan kertoa harmoninen ja koherentti kehitystarina, jossa valtion nykytila kehystetään osaksi pitempää ketjua.²⁹⁴ Pienille ja nuorille kansallisvaltioille historiallistaminen oli myös toimiva keino oman olemassaolon perustelemiseksi. Historiallistamisen kautta voitiin osoittaa, että historia oli koko ajan ollut matkalla valtiolliseen itenäisyyteen ja vielä suurempaan tulevaisuuteen.²⁹⁵

Historiallistamista on suomalaisessa historiankirjoituksessa käytetty pitkään kuvaamaan Suomen pitkää tietä kohti tasavaltaisuutta. Esimerkiksi Heikki Ylikangas korostaa teoksessaan *Mennyt meissä. Suomalaisen kansanvallan historiallinen analyysi* (1990), kuinka vapaa kansa on aina päättänyt itse asioistaan, aluksi paikallishallinnon kautta ja myöhemmin lainsäädännön turvaamana.²⁹⁶ Vuonna 1918 monarkistien historiakäsitys oli aivan toinen: esimerkiksi Paasikivi esitti kestäkuussa valtiopäivillä, että monarkia oli jo vuosisatoja leimannut suomalaisten kansallista ja valtiollista kehitystä.²⁹⁷ Heinäkuussa Paasikivi mainitsi jo monarkian ”vuosituhansien kokemuksen”.²⁹⁸ Edustaja Kairamo muistutti niin ikään, että kuningasvalta oli Suomessa ”ikivanhaa”, eikä ”historiamme tiedä muusta kertoa”.²⁹⁹ Samaan tapaan Uuden Suomen Turvaamiskomitea muistutti propagandassaan siitä, kuinka ”kansamme ydin on oikeastaan aina ollut monarkistista”.³⁰⁰

Historiallistamisessa monarkia yhdistettiin toimivaan yhteiskuntaan; esimerkiksi hallitusmuodon alkusanoissa todetaan, että nykyisissä oloissa ”ei näytä olevan hyvin harkittua vaihtaa sitä

²⁹² Alapuro 2017 38.

²⁹³ Vares & Vares 2019, 60.

²⁹⁴ Ezrahi 2012, 73.

²⁹⁵ Vares & Vares 2019, 11.

²⁹⁶ Ylikangas 1990, 97, 118.

²⁹⁷ J.K. Paasikivi VP 12.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

²⁹⁸ J.K. Paasikivi vp 7.8.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

²⁹⁹ Edustaja Oswald Kairamo 7.8.1919, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

³⁰⁰ Muistio ”Kuningasajatuksen voittokulku. Yleinen mielipide”, UST, kotelo 3, EA.

monarkistista hallitusmuotoa, joka on vallinnut täällä aina siitä ajasta, kuin Suomeen järjestetty yhteiskuntalaitos ensinnä kotiutui.”³⁰¹ Tähän sopii esimerkiksi myös keisarillinen Venäjä, sillä esimerkiksi J.K. Paasikiven mukaan ”niin kauvan kun monarkia oli olemassa, pysyi Venäjän valtakunta koossa, mutta sinä hetkenä, kun monarkia kaatui, meni valtakunta hajalle”.³⁰²

Erilaisten symboleiden ja seremonioiden kautta tätä eliitin hallitsijamielisyyttä ja kertomusta voimakkaasta kuningaskunnasta pyrittiin iskostamaan myös kansalle. Kuninkaan saapumiseen uuteen valtakuntaansa oli suunniteltu tarkasti – Friedrich Karlin saapuessa laivalla Tallinnasta 101 kunnialaukausta juhlistaisivat tapahtumaa sekä Viaporissa että maissa. Maihinnousu tapahtuisi Hietalahden satamassa, jossa odottaisi kunniaportti. Suomalaisista ja saksalaisista sotilaista muodostettu kunniavartio kulkisi Bulevardia ja Esplanadia pitkin, joka olisi koristeltu ”soveliaalla tavalla”. Nikolainkirkossa seuraisi juhlahumalanpalvelus. Juhlahumuun sisältyi myös ulkomaisten lähetystöjen edustajien tapaamista, juhlapäivällisiä, senaatin jäsenten vastaanotto ja ylioppilaiden soihtukulkue.³⁰³

Juhlallisuuksilla on paljon yhtymäkohtia esimerkiksi Aleksanteri II:n Helsingin-vierailuun 1863 – vastassa olivat johtavat virkamiehet sekä yliopiston professorit ja ylioppilaat, jotka virallisen tervehdyksen lisäksi juhlistivat keisarin saapumista soihtukulkueella. Juhlamenoihin kuului myös jumalanpalvelus ja valtiopäivätanssiaiset.³⁰⁴ Matti Klingen mukaan näiden juhlallisuuksien tarkoituksena oli osoittaa lojaalisuutta hallitsijalle ja viestiä, että hallitsijauskollinen ajattelutapa oli päihittänyt separatistiset mielipiteet.³⁰⁵

Samoja tavoitteita voi mielestäni asettaa Hessenin prinssi Friedrich Karlin vastaanotolle, jossa tarkoituksena olisi osoittaa sekä uudelle monarkille että tappion kokeneille tasavaltaisille, että kuninkaalle uskolliset kansalaiset olivat enemmistönä sekä johtavassa asemassa yhteiskunnassa. Seremoniallisuus oli myös jatkoa perinteiselle alamaiskulttuurille - Suomessa oli koko pitkän 1800-luvun rakennettu hallitsijakulttia, jossa hallitsijan valtaa pönkitettiin luomalla tämän hahmon ympärille ihailtu ja myyttinen sädekehä.³⁰⁶ Tutkimuskirjallisuudesta löytyy tukea väitteelle, sillä monarkin roolin muuttuessa poliittisesta edustukselliseksi korostui symbolinen rooli.³⁰⁷ Seremoniat olivat osa tuttua ja turvallista symboliikkaa, johon vetoamalla laajemmin kansan olisi helpompi suhtautua itsenäisen kuningaskunnan tulevaisuuteen. Resonanssia laajemmista väestönosista haettiin siis rakentamalla menneiltä vuosikymmeniltä tuttua hallitsijakulttia. Epäilemättä sisällissodasta selvinneen Suomen kansan ajateltiin myös tarvitsevan hieman juhlahumua.

³⁰¹ Hallitusmuoto 62, s. 3. Toiset valtiopäivät 1917.

³⁰² J.K. Paasikivi vp 7.8.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

³⁰³ Muistio 24.8.1919 päivätty muistio. Ryhmä 3, osasto, osasto A, asia 1E, Ulkoministeriön arkisto.

³⁰⁴ Klinge 1997, 216–218.

³⁰⁵ Klinge 1997, 220.

³⁰⁶ Mylly 2006, 21.

³⁰⁷ Bogdanor 1995, 37.

Resonanssia tavoiteltiin myös nationalistisen symboliikan kautta. Hallitsijan lisäksi toinen tärkeä symboli oli lippu, josta päätettiin nopealla aikataululla heti toukokuussa 1918 valtiopäivien kokoonnuttua uudelleen koolle. Ristilippu loi yhteyksiä Skandinaviaan ja länsimaiseen sivistykseen, ja se päihitti näin ollen elitistisenä pidetyn leijonalipun. Sinivalkoiset värit syrjäyttivät perinteiset punakeltaiset, sillä ne viittasivat liiaksi toisaalta punakapinaan ja toisaalta ruotsinkieliseen kansanosaan.³⁰⁸ Perustuslakivaliokunnan mietinnöstä 23.5.1918 perustellaan sinivalkoisia värejä sillä, että ”valkoisen merkeissä on punainen hirmuvalta äsken kukistettu”. Alle viikon sisällä perustuslakivaliokunnan mietintöön yhtyivät suuri valiokunta ja eduskunnan täysistunto. Perustuslakivaliokunnan mietinnön allekirjoittajat, kuten K.J. Ståhlberg, Santeri Alkio, Tekla Hultin ja R.A. Wrede, edustavat hallitusmuotokamppailun vastapuolia, mutta lippukysymyksessä valkoinen oikeisto oli yhtä mieltä siitä, ettei punainen väri voi Suomea edustaa.³⁰⁹ Lippu yhdistikin perinteistä oikeistoa siinä missä hallitusmuotokysymys oli jakanut heidät eri leireihin.

Nationalismi oli toki vahvasti läsnä koko Euroopassa tähän aikaan, mutta monarkisteille fennomanian opinkappaleet olivat tärkeitä työkaluja kansan yhtenäistämiseksi³¹⁰; retoriikassa ja toiminnassa korostettiin moraalisesta uudelleensyntymää, jossa sisällissodan jälkeen Suomelle oli aukeamassa uusi tulevaisuus. Se, että monarkistit nostavat historiallisen tarinan subjektiksi ”kansan”, sopii hyvin yhteen skandinaavisen, saksalaisesta traditiosta kumpuavan nationalismin kanssa, jossa kansallistunne liitettiin ajatukseen kansasta vapaana ja rationaalisena poliittisena toimijana.³¹¹ Nationalismi oli eliittivetoinen hanke, jossa kansallinen eliitti johtaisi laajempia massoja kohti tarpeellista henkistä kypsyttämistä, jossa voitaisiin saavuttaa kansallinen tietoisuus.³¹² Toisaalta ensimmäisen maailmansodan jälkeen nationalismi oli se perusta, jolle valtioita luotiin ensimmäisen maailmansodan jälkimainingeissa.³¹³ Nationalismi oli siis sekä luonteva ideologinen lähtökohta monarkisteille että valtiollisen olemassaolon edellytys, joten nationalistiseen historiakertomukseen vetoaminen oli luonteva ratkaisu valtiollisen yhtenäisyyden rakentamiseksi, vaikka vuonna 1918 puhe yhtenäisestä kansasta lienee ollut vielä voimakkaasti toiveajattelua.

Ehdyttämispyrkimys näkyi siinä, miten vähän huomiota kiinnitettiin enää kesällä juuri päättyneeseen sisällissotaan, ja miten paljon enemmän huomiota kiinnitettiin uusiin uhkakuihin – kuitataanpa sisällissota valtiopäivillä jopa ”kuluneina surkeina talvikuukausina”.³¹⁴ Monarkistinen

³⁰⁸ Tepora 2011, 93–94. Ristilipusta länsimaisesta symboliikasta myös Roselius & Silvennoinen 2019, 189.

³⁰⁹ Perustuslakivaliokunnan mietintö N:o 9 Hallituksen esityksen johdosta, joka sisältää ehdotuksen laiksi Suomen lipusta. Suuren valiokunnan mietintö N:o 30 hallituksen esityksen johdosta, joka sisältää ehdotuksen laiksi Suomen lipusta. Suomen eduskunnan vastaus Hallituksen esitykseen laiksi Suomen lipusta. TVP 1917 Asiakirjat, 1918.

³¹⁰ Alapuro 2017, 232.

³¹¹ Hilson 2006, s. 208–209.

³¹² Vares & Vares 2019, 72.

³¹³ Vares & Vares 2019, 71.

³¹⁴ J.K. Paasikivi vp 7.8.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

hallinto ohjasi myös sanomalehtiä sen suhteen, ettei lehdissä julkaistaisi ”liian repiviä artikkeleita”, kun valtiollinen tulevaisuus ja hallitusmuoto oli vielä ratkaisematta.³¹⁵ Hallinto kritisoi lehdistöä myös ”häikäilemättömästä kiihotustyöstä” hallitusmuotoasiassa, mikä kertoo myös siitä, ettei lehdistönvapautta ollut täysin omaksuttu venäläistämiskauden sensuuriin tottuneiden virkamiesten parissa.³¹⁶ Sota-asiantoimituskunnan Thesleff moittii lehdistöä myös huonosta suhtautumisesta armeijaan, sillä lehdistön tehtävänä pitäisi enemmänkin olla kansallistunteen ja asevelvollisuusinnon kasvattaminen.³¹⁷ Valtionhallinnon sanomalehdille lähettämät kiertokirjeet kertovat siitä, että kansaa halutaan eheyttää myös lakaisemalla mielipiteitä jakavat kysymykset maton alle ja keskittymällä julkisessa keskustelussa neutraalimpina pidettyihin teemoihin.

Monarkistien itsenäiselle Suomelle muotoilemassa narratiivissa perustavanlaatuisen uhan uudelle valtiolle muodosti sisäisen hajanaisuuden sijaan entinen emämaa Venäjä. Esimerkiksi J.K. Paasikiven, Ernst Nevanlinnan ja J.R. Danielson-Kalmarin allekirjoittamassa *Suomen kansalle* – julistuksessa muistutettiin, että ”me emme saa hetkeksikään unhoittaa, että Suomen maantieteellisen asema aina on tietävä itsenäisyydellemme suurinta vaaraa”. Venäjä oli nyt kaaoksen tilassa, mutta pian valtio järjestäytyisi uudelleen ja uhkasi myös Suomen alueellista itsenäisyyttä.³¹⁸ Geopolitiikkaan liittyviä pelkoja käsiteltiin myös valtiopäivillä, jossa Paasikivi kielsi sulkemasta silmiä ”siltä tosiseikalta, että maamme ulkopoliittisessa suhteessa tulee olemaan vaikeassa ja uhatussa asemassa”.³¹⁹ Sekä A.H. Virkkunen että P.E. Svinhufvud puolestaan muistuttavat uhkaavasti ”idän anarkiasta”, ja Juho Snellmanin mukaan Venäjä ainoastaan odottaa tilaisuutta ”käydä uudelleen sortamaan Suomen oikeuksia”.³²⁰

Epäluulo Venäjää kohtaan kumpusi venäläistämiskausien sortokokemuksista, ja istui hyvin vapaussotaideologiaan, jonka mukaan venäläisten petollisesti levittämä bolševismi olisi johtanut suomalaisia sisällissodassa harhaan.³²¹ Monarkistit tulkitsivat tapahtunutta siis kansallisen, fenomaanisen ideologian lähtökohdista, joka mahdollisti myös sen, ettei sisällissodan syitä tarvinnut problematisoida, kun voitiin korostaa valtion ulkopuolisia tekijöitä konfliktin synnyttäjinä.³²² Tiukat

³¹⁵ Ulkoasiaintoimituskunnan sanomalehtiosaston kirje Eero Erkolle 20.8.1918. Eero Erkon Helsingin Sanomiin liittyvä arkisto A:10. Päivälehden arkisto.

³¹⁶ Sisäasiaintoimituskunnan kirje Eero Erkolle 21.8.1918. Eero Erkon Helsingin Sanomiin liittyvä arkisto A:9. Päivälehden arkisto.

³¹⁷ Sota-asiantoimituskunnan kirje Eero Erkolle 26.8.1918. Eero Erkon Helsingin Sanomiin liittyvä arkisto A:9. Päivälehden arkisto.

³¹⁸ Uusi Suometar 14.5.1918, 1.

³¹⁹ J.K. Paasikivi VP 12.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1918.

³²⁰ A.H. Virkkunen ja Juho Snellman VP 13.6.1918, TVP 1917 Pöytäkirjat II, 1919. P.E. Svinhufvud VP 8.11.1918, VP 1918 Pöytäkirjat I, 1919.

³²¹ Manninen 1992, 291.

³²² Alapuro 2017, 227.

asenteet haittasivat myöhemmin myös Tarton neuvotteluita, joissa Suomi kieltäytyi pitkään antamasta periksi Neuvostoliiton vaatimuksille ja esitti sen sijaan omia aluevaateitaan.³²³ Pienen valtion jyrkkä ja aggressiivinen neuvottelupolitiikka entistä emämaata kohtaan tuntuu hyvin erikoiselta, mutta tutkimuskirjallisuus avaa hyvin kyseistä ilmiötä. Barry Steinerin (2018) tekemän vertailevan tutkimuksen valossa heikompi valtio on yleensä konfliktitilanteessa haluttomampi käynnistämään neuvotteluja, koska sillä on syytä odottaa itselleen negatiivista neuvottelutulosta.³²⁴

Vihollisuuden ja oman uhatun aseman korostaminen sopi hyvin ajan militaristiseen eetoskeeseen. Sisällissota oli jakanut Suomessa kansalaiset kahteen leiriin, ja yhteiskunnan luottamussuhteet olivat dramaattisesti katkenneet.³²⁵ Espanjan sisällissodan 1936–1939 jälkeen yhteiskuntaa hallitsi väkivallan myytti, jonka kukaan kansakunnan elinvoima turvataan nimenomaan väkivallan tekojen kautta.³²⁶ Vastaavasti 1800- ja 1900-lukujen taitteen brittiläinen koulutus sisälsi merkittävän annoksen anglosaksista nationalismia ja oman oppilaitoksen alumnien sankarillisten sotakokemusten muistelua. Koulutuksen ytimessä oli ajatus siitä, että uhrautuminen brittiläisen imperiumin puolesta oli jokaisen velvollisuus.³²⁷ Samanlainen ajatusmalli oli mielestäni vallalla myös Suomessa, jossa korostettiin ulkoa tulevaa vaaraa ja sitä, että Suomen oli oltava valmis aseellisesti puolustamaan rajojaan.

Venäjää kohtaan tunnetut aggressiot sekä ajan militaristinen henki kulminoituivat Suur-Suomi –hankkeessa, jossa pyrkimyksenä oli Itä-Karjalan alueen liittäminen Suomeen. Hanke oli erityisesti suojeluskuntien mieleen, sillä sen ajateltiin vahvistavan Suomen muuten heikkoa itärajaa ja helpottavan sen puolustusta.³²⁸ Hanke kiinnosti myös sellaisia sisällissodan veteraaneja, jotka olivat päässeet taistelun makuun ja joille palaaminen yhteiskunnan normaaliin elämään oli vaikeaa.³²⁹ Aapo Roseliuksen näkökulmasta heimosodat sekä Virossa että Itä-Karjalassa olivat suoraa jatkoa sisällissodalle, jossa ei ollut ollut riittävästi seikkailua valkoisille sankareille, sillä aikakauden uhrieetos ja militaristinen yhteiskunta korostivat aseellisen yhteenoton merkitystä.³³⁰

Unelma Suur-Suomesta kiinnosti muitakin kuin sisällissodan veteraaneja. Markku Kuisma on esittänyt, että ajatus Suur-Suomesta toi yhteen liike-elämän johtavat piirit sekä talonpoikaisarmeijan, ja se toimi näin ollen yhteiskuntaa kokoavana ja eheyttävänä elementtinä. Itä-Karjala

³²³ Puntila 1982, 129–130.

³²⁴ Steiner 2018, 337.

³²⁵ Roselius & Silvennoinen 2019, 39.

³²⁶ Richards 2013, 52.

³²⁷ Parmar 2002, 61.

³²⁸ Jääskeläinen 1961, 58.

³²⁹ Silvennoinen & Roselius 2019, 39, 41.

³³⁰ Roselius 2013, 111–112.

houkutteli suomalaista metsäteollisuutta rikkaine luonnonvaroineen, mutta istui myös ”kansallisromanttiseen heimoideologiaan”, joka korosti ajatusta suomensukuisten heimojen yhdistämisestä yhteen valtioon. Liike-elämää odottivat Itä-Karjalassa kosket ja laajat peltoalat, kun taas valkoisen Suomen armeijaa miellytti sotaisia argumentaatio ja ajatus rajan takana olevansa heimokansasta, joka kaipasi suomalaista vapauttajaa.³³¹

Koska nationalistinen unelma Suur-Suomesta kangasteli näin laajan kansanosan mielessä, oli se myös monarkistien politiikassa sellainen toimi, jolla voitiin yhdistää ja eheyttää kansaa. Laajempaa tukea monarkialle ja kansallista yhtenäisyyttä tavoitettiin siis asettamalla uusia, yhteisiä tavoitteita valtiolle. J.J. Mikkolan kirjoittama ”*Herätkää vihdo! Kohtalon hetki on tullut!*” –lehtikirjoitus näki monarkin heimoaatteen toteuttajana, sillä ”kyvykäs prinssi ratkaisee Karjalan kysymyksen”.³³² Samaa mieltä on esimerkiksi J.K. Paasikivi, jonka mukaan suomalaisten ja karjalaisten heimojen yhdistämiseen kykenee ainoastaan ”monarkkinen hallitusvalta”.³³³ Selkeimmät perustelut hankkeelle esittää Herman Stenberg teoksessaan *Kaukokarjala suhteissaan Suomeen ja Venäjään* (1918), jota avustivat myös monarkistinen ydinryhmään kuuluneet Rafael Erich ja Tekla Hultin. Stenbergin mukaan Itä-Karjala kuuluu Suomen valtioon, kun tarkastellaan maantieteellisiä, geologisia, hydrografia, kansatieteellisiä, viljelyshistoriallisia, kansantaloudellisia, sotilaallisia, strategisia ja vielä valtiollisiakin tekijöitä.³³⁴

Monarkistien Suur-Suomi –argumentaatiota ei kuitenkaan voida pitää pelkkänä taktikointina laajemman kannatuksen saavuttamiseksi. Esimerkiksi P.E. Svinhufvudin arkistosta löytyy päiväämätön selvitys, jossa analysoidaan sitä, että Suomen nykyisen itärajan puolustaminen on vaikeaa ja kallista, ja Itä-Karjala helpottaisi tätä vähentämällä geopoliittista painetta.³³⁵ Samoilla linjoilla Svinhufvud on vielä maaliskuussa 1943 pitämässään juhlapuheessa, jossa hän muistuttaa, ettei Suur-Suomi –hankkeessa ole kysymys ”vieraitten maitten anastamisesta, vaan parin suomensukuisen heimon – oikeastaan niiden rippeiden – pelastamisesta ja näiden heimojen nostamisesta taas jalkeille”.³³⁶ Samaan tapaan maininta Suur-Suomesta ja ”Venäjän Karjalan” kysymys sisältyy Paasikiven muistinpäätösiin vuoden 1918 hallituksen tärkeistä tehtävistä.³³⁷ Se, että nämä tavoitteet on listattu sekä Paasikiven että Svinhufvudin yksityisissä muistinpäätöissä kertoo mielestäni siitä, että aluepyrkimykset olivat todellisia poliittisia pyrkimyksiä, eivät pelkkää retoriikkaa, jolla esimerkiksi armeijaa olisi houkuteltu hankkeen taakse. Se, että Svinhufvud palasi jatkosodan aikana Karjalan kysymykseen,

³³¹ Kuisma 2010, 96–97.

³³² Tuntemattoman lehden leike ”Herätkää vihdo! Kohtalon hetki on tullut!”. J. J. Mikkola. UST. Kotelo 3. EA.

³³³ Jääskeläinen 1961, 58.

³³⁴ Stenberg 1918, 38–39.

³³⁵ P.E. Svinhufvudin päiväämätön selvitys, P.E. Svinhufvudin muistosäätö, kansio 2, KA.

³³⁶ Svinhufvud 1944, 7.

³³⁷ Päiväämätön merkintä keväältä 1918. J.K. Paasikiven päiväkirja, kansio II:5, J.K. Paasikiven arkisto, KA.

kertoo siitä, että kysymys rajanvedosta Suomen ja Venäjän välillä on jälleen ajankohtainen, jolloin myös uusista alueista haaveilu on taas mahdollista.

Yksinkertaistetut tavoitteet siis määrittelivät kansakuntaa uudelleen, ja yhteisön sisällä vallitsevat ongelmat oli helpompi unohtaa korostamalla ulkoista pahaa ja sen edellyttämiä yhteisiä toimia. Tähänkin voisi mielestäni soveltaa resonanssin käsitettä, eli valtaapitävät hakivat tukea poliittiselle linjalle rinnastamalla siihen sellaisia poliittisia tavoitteita, joiden tiedettiin nauttivat suurempaa kansansuosiota.³³⁸ Monarkiaan rinnastettiin mahdollisuus säilyttää Suomen itsenäisyys ja vielä laajentaa omia rajoja, jotta monarkistit saisivat tuekseen laajemman kansanosan etenkin maalaisliitosta ja talonpoikaisarmeijasta.

Vaikka monarkistien toiminnassa oli havaittavissa elitistisiä piirteitä ja kielteistä suhtautumista kansanvallan instituutioita kohtaan, sisältyi toimintaan myös aito pyrkimys yhtenäistää kansaa ja suunnata kohti toiveikkaampaa tulevaisuutta. Monarkin symbolisen roolin varaan asetettiin paljon toiveita, ja historiallisilla esimerkeillä koetettiin vakuuttaa laajemmalle yleisölle, että monarkia olisi tie valtakunnan menestymiseen ja säilymiseen itsenäisenä. Kansaa koetettiin myös yhtenäistää välttelemällä sisällissodan käsittelyä sekä suuntamaalla katse kohti yhteistä vihollista Venäjää ja yhteistä tavoitetta Suur-Suomesta.

Monarkistisella politiikalla pyrittiin vakauteen ja jatkuvuuteen. Tämä tavoite voidaan jakaa mielestäni selkeästi kolmeen alatavoitteeseen. Ensimmäinen tavoite koski uuden perustuslain säätämistä, jotta hallitusmuoto saataisiin vakiinnutettua ja valtiosääntöinen poikkeustila päätettyä. Perustuslakia tarvittiin myös määrittelemään kuninkaan valtaoikeuksia, ja sen avulla Suomi pyrittiin liittämään osaksi Skandinavian kuningashuoneita. Toinen tavoite koski oman vaikutusvallan vakiinnuttamista, sillä sisällissodan jälkeen voittajat pyrkivät saamaan pysyvän otteen vallankahvasta. Tämän tavoitteen taustalla vaikutti myös epäluulo kansanvaltaa kohtaan ja sisällissodan synnyttämät tunteet. Voittanut osapuoli pyrki saamaan tärkeät instituutiot, kuten valtiopäivät ja armeijan haltuunsa, sekä määrittelemään pysyvästi ulkopoliitiikan suunnan. Kolmas tavoite oli kauaskantoisempi, sillä vallantavoittelun lisäksi monarkistit pyrkivät luomaan vakautta ja jatkuvuutta asettamalla valtiolle uusia yhteisiä tavoitteita sekä korostamalla monarkian historiallista jatkuvuutta ja tulevaisuuden kehitystä.

³³⁸ Virtanen 2002, 50.

4. Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa kartoitin sekä suomalaisia monarkisteja että heidän poliittista toimintaansa. Toimintaa ei voi erottaa tekijästään, eikä toisinpäin – monarkistinen politiikka muodostui konservatiiviseksi ja eliittikeskeiseksi, koska sen tekijät olivat eliittiin kuuluvia konservatiiveja. Verkoston tiivis mahdollisti nopean toiminnan, jonka myöhempi historiankirjoitus on mieltänyt jopa hätiköimiseksi. Mielestäni kyse oli nopeasta päätöksenteosta tilanteessa, jossa valtiolla oli perustavanlaatuisia kysymyksiä ratkaistavanaan. Monarkistisella hallitusmuodolla pyrittiin rauhoittamaan ja vakauttamaan yhteiskuntaa sekä järjestämään valtiolliset instituutiot uudelleen kuohuvan kauden jälkeen.

Suomalaisten monarkistien verkosto oli tiivis, ja ylsi vuonna 1918 jo vuosikymmenten taa. Monarkistit olivat tavanneet toisensa Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa ja jakoivat yhteisen akateemisen koulutustaustan. Monelle yliopisto tarjosi myöhemmin myös työpaikan, ja verkostot vahvistuivat myös yhteisissä yhdistyksissä, seuroissa ja melko löyhissä puolueorganisaatioissa. Keskeisimmät tulevat monarkistit vaikuttivat Helsingissä, ja pääkaupungin akateeminen eliitti oli jo itsessään tiivis ryhmä.

Monarkistien sukupolvi, pääsääntöisesti 1860-luvulla syntyneet, jakoi useita yhteisiä avainkokemuksia. Monarkisteja yhdisti pääosin fennomaaninen tausta, jossa korostui nationalismi sekä ajatus sivistyneistöstä kansan johdattelijana kohti parempaa tulevaisuutta. Merkittävä yhdistävä kokemus oli venäläistämiskausi, jolta periytyivät myöhempään elämään kriittinen suhtautuminen Venäjään sekä legalistinen argumentaatio, jossa lain mukaan toimiminen korostui. Sukupolven tärkein yhteinen avainkokemus oli kuitenkin sisällissota, joka särki idyllisen mielikuvan helposti ohjailtavasta kansasta. Sisällissota johti myös kritiikkiin poliittisia instituutioita, ennen kaikkea eduskuntalaitosta ja kansanvaltaa, kohtaan. Sisällissota muokkasi myös monarkistien käsitystä ulkopoliitikasta ja Suomen realistisesta suunnasta, sillä kaikkien katseet olivat kohdistuneet odottavina keisarilliseen Saksaan.

Ryhmäbiografian käsitteen mukaisesti tiiviit verkostot edistävät aatteiden ja ajatusten leviämistä, ja tiivis ryhmä pyrkii tekemään itselleen suotuisia päätöksiä sekä muokkaamaan toimintaympäristöään itselleen suotuisaksi. Monarkistien ryhmän tiiviyydestä kertoo se, että suhteet ylsivät opiskeluaikoihin, ja verkostot olivat usein päällekkäisiä – ydinryhmän jäsenet olivat sekä opiskelutovereita, kollegoita että puoluetovereita. Monarkistien ryhmän vaikuttavuudesta kertoo se, miten tehokkaasti monarkistit pystyivät muokkaamaan poliittista agenda keväällä 1918 mieleisekseen – ennen sisällissotaa monarkia ei ollut ollut juuri puhuttakaan valtiopäivillä, mutta kesällä se jo hallitsi

poliittista keskustelua. Verkoston vaikuttavuudesta kertoo myös kuningashankkeen tiivis tahti; hallitusmuotokysymyksen esilletulosta hallitusmuodosta äänestämiseen ja kuninkaanvaalin kului alle puoli vuotta, vaikka kyse oli merkittävästä lainsäädännöllisestä prosessista.

Hallitusmuotokysymys olikin monarkistisen politiikan kulmakivi. Monarkistien tausta oikeustieteilijöinä sekä legalismin perintö nostivat uuden perustuslain poliittisen toiminnan keskiöön – olihan perustuslaki keino määritellä pysyvästi uuden valtion yhteiskunnallisia instituutioita sekä päättää vallinnut valtiosäännön poikkeustila, jossa oltiin epävarmoja vallitsevasta hallitusmuodosta. Hallitusmuodossa ja siitä käydystä valtiopäiväkeskustelusta käy ilmi myös sisällissodan synnyttämä poliittinen epäluulo, sillä hallitusmuodolla pyrittiin myös varmistamaan, ettei laittomana kapinana pidetty tapahtuma voisi enää toistua.

Perustuslailla pyrittiin määrittelemään hallitsijan asema ja suhteet tärkeimpiin poliittisiin instituutioihin. Mallia haettiin sekä menneisyydestä että läheisistä kuningaskunnista. Keisarin vallan ajalta periytyi kaksinkertainen toimeenpanovalta, ja Ruotsia ja Norjaa seuraillen määriteltiin hallitsijan asema osana lainsäädäntö- ja toimeenpanoprosesseja. Uudessa valtiossa asetettiin paljon toiveita hallitsijalle, sillä tämän piti sekä vakiinnuttaa valtioelämää että yhdistää sisällissodan hajotamaa yhteiskuntaa. Hallitusmuotokiistassa erottuu selvänä se, miten tärkeä tekijä perustuslaki oli vasta syntymässä olevalle valtiolle. Valtaosalla monarkisteista oli takanaan oikeustieteen opintoja, mikä toi osaamista juridiseen debattiin ja lainsäädäntötyöhön. Poikkeusaikoina korostuukin vaatimus laadukkaasta perustuslaista poliittisen toiminnan reunaehtojen rakentajana; perustuslain suomat valtaoikeudet ja toisaalta rajoitukset ovat olleet esillä myös koronapandemian aikana.

Monarkistisella politiikalla pyrittiin vakiinnuttamaan myös valkoisen Suomen asema sisällissodan jälkeen. Tämä oli luontevaa, sillä monarkistit ja heidän kannattajansa lukeutuivat sisällissodan voittajiin. Häviäjien asema haluttiin järjestää siten, etteivät nämä enää uhkaisi yhteiskunta- rauhaa. Monarkistit rajasivat eduskunnan valtaa suhteessa hallitsijaan ja pitivät huolen siitä, että armeija säilyi valkoisen Suomen organisaationa. Toisaalta monarkistit ymmärsivät eheyttämisen tärkeiden jo kesällä 1918; vaikka sosiaalidemokraatit olivat juuri sillä hetkellä poissa valtiopäiviltä, ei heitä haluttu lopullisesti sulkea sieltä pois. Monarkistisen politiikan tavoitteena oli myös silotella sotaa edeltäneitä esimerkkejä ja kääntää katseet tulevaisuuteen menneisyyden sijaan. Meritokraattisista argumenteista huolimatta eduskunta säilytti asemansa, ja kansakuntaa pyrittiin yhdistämään erilaisilla seremonioilla uudelle hallitsijalle uskolliseksi. Kansakunnalle asetettiin myös uusia yhteisiä tavoitteita, joihin kuului vaarallisena pidetyltä Venäjältä suojautuminen sekä Suur-Suomen rakentaminen.

Tässä tutkielmassa huomioi oli monarkistisessa politiikassa ja sen tekijöissä. Tapahtumarikas vuosi 1918 tarjoaisi laajemminkin tutkittavaa poliittisista verkostoista ja vallankäytöstä. Olisi kiinnostavaa asettaa monarkistisen verkoston vastapainoksi tasavaltalainen verkosto, ja pohtia sen

rakentumista ja keskeisiä tavoitteita. Niin ikään aiheen ympäriltä voisi eritellä tarkemmin myös muodollisen ja epämuodollisen vallankäytön suhdetta.

Monarkistinen politiikka sijoittui Suomen historian myrskyisimpiin vuosiin, joita on kansallisessa historiankirjoituksessa tarkasteltu ennen kaikkea itsenäistymisen ja tasavaltaisen Suomen näkökulmasta. Siihen kertomukseen suomalainen kuningaskuntahanke sijoittuu kummallisena oikkuna ja epäloogisuutena. Kyse ei ole kuitenkaan ”kuningasseikkailusta” tai poliittisesta harha-askeleesta, vaan tietoisesti tehdystä politiikasta. Monarkistisen suunnan valinta oli äkillinen päätös poliitikoille tilanteessa, jossa juuri oli koettu maailmakuva järjestyttävä sisällissota sekä yllättäen saavutettu itsenäisyys. Nopean päätöksen taustalla olivat ajan vallitsevat asenteet, joissa monarkia näyttäytyi turvallisempana kuin tuntemattomampi tasavalta, sekä usko keisarilliselta Saksalta saata-vaan tukeen.

Monarkismia ovat tarkastelleet yleensä tutkijat, joille tasavalta näyttäytyy nyt itsestään-selvyytenä. Monarkistien maailmankuva oli kuitenkin myrskyisämpi; 1860-luvun sukupolvi oli ko-kenut venäläistämiskauden, suurlakon kuohunnan, suurena voittona saavutetun eduskuntauudistuk-sen, kiivaan valtalakikamppailun sekä itsenäistymisen. Kesällä 1918 tulevaisuutta oli vaikeampi nähdä eikä tasavaltalainen hallitusmuoto ollut Euroopassa vielä niin laajalle levinnyt kuin nykyään. Tämän vuoksi monarkistit liittoutuivat tavoittelemaan jotakin tuttua ja turvallista, konservatiivista hallitusmuotoa, jossa vahva hallitsija suojelisi valtakuntaansa tulevilta myrskyiltä.

Lähdeluettelo

Arkistolähteet

Eduskunnan arkisto (EA)

Uuden Suomen Turvaamiskomitean arkisto.

Kansallisarkisto (KA)

Ernst ja Ines Nevanlinnan arkisto

J.K. Paasikiven arkisto

P. E. Svinhufvudin muistosäätiön arkisto

Tekla Hultinin arkisto

Päivälehdien arkisto

Eero Erkon Helsingin Sanomiin liittyvä arkisto

Ulkoministeriön arkisto

Sanomalehdet

Etelä-Suomi

Hämetär

Karjala

Keski-Savo

Savotar

Uusi Aura

Uusi Suometar

Turun Sanomat

Työn valta

Painetut lähteet

Aho, Juhani: *Hajamietteitä kapinaviikoilta I. Ensimmäinen ja toinen viikko*. 1918. WSOY. Helsinki.

Aho, Juhani: *Muistatko?* 1920. WSOY. Helsinki.

Eduskunnan kalenteri varsinaisilla valtiopäivillä 1918. Helsinki 1817. Suomen senaatin kirjapaino.

Hotakainen, Kari (toim.): *Santeri Alkion päiväkirjat. Valtiomies 1918–1921*. 2012. Edita. Helsinki.

Paasikivi, J.K.: *Paasikiven muistelmia sortovuosilta*. 1957. WSOY. Helsinki.

Ruuth, Yrjö: *Vastaisen hallitusmuotomme perusteet*. 1918. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.

Setälä, E.N.: *Suomen nykyinen laillinen hallitusmuoto*. 1918. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.

Stenberg, Herman: *Kaukokarjala suhteissaan Suomeen ja Venäjään*. 1918. Ahjo. Helsinki.

Stenroth, Otto: *Puoli vuotta Suomen ensimmäisenä ulkoministerinä: tapahtumia ja muistelmia*. 1931. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki

Suomenmaan valtiokalenteri. 1899. Suomen keisariallinen Aleksanterin yliopisto. Helsinki.

Suomen valtiokalenteri 1917. Suomen Keisariallinen Aleksanterin yliopisto. Helsinki.

Svinhufvud, P.E.: *Testamentti kansalleni*. 1944. Tuntematon kustantaja.

Toiset valtiopäivät 1917. Painetut asiakirjat. 1918. Valtioneuvoston kirjapaino, Helsinki.

Toiset valtiopäivät 1917. Pöytäkirjat I. 1918. Valtioneuvoston kirjapaino. Helsinki.

Toiset valtiopäivät 1917. Pöytäkirjat II. 1918. Valtioneuvoston kirjapaino. Helsinki.

Uuden Suomen Turvaamiskomitea: *Minkä tähden Suomesta on tuleva kuningaskunta?* 1918. Uuden Suomen Turvaamiskomitea. Helsinki.

Valtiopäivät 1918. Asiakirjat. Neljäs ja viides osa. 1919. Valtioneuvoston kirjapaino. Helsinki.

Valtiopäivät 1918. Pöytäkirjat. 1919. Valtioneuvoston kirjapaino. Helsinki.

Tutkimuskirjallisuus

Aalto, Ilana; Boxberg, Laura; Ijäs, Ulla & Paalumäki, Heli (toim.): *Vallan teorian historiantutkimuksessa*. 2011. Turun historiallinen yhdistys ry. Turku.

Alapuro, Risto: *Valtio ja vallankumous Suomessa*. 2017. Vastapaino. Tampere.

Arneson, Ben A: *The Democratic monarchies of Scandinavia*. 1949. D. Van Nostrand. New York.

Berridge, Geoff: *Diplomacy: theory and practice*. 2010. Palgrave Macmillan. London.

Birkland, Thomas: *After disaster: agenda setting, public policy, and focusing events*. Georgetown University Press 1997.

Becker, Jean-Jacques: "Heads of state and government." Teoksessa *Cambridge History of The First World War. Volume II: The State*, toimittanut Jay Winter. 2014. Cambridge University Press. Cambridge.

Deslandes, Paul. R: *Oxbridge Men: British Masculinity and the Undergraduate Experience, 1850–1920*. 2005. Indiana University Press. Bloomington.

Duverger, Maurice: *Political parties*. 1967. University Paperbacks. London.

Dür, Andreas: "Measuring interest group influence in the EU: A note on methodology." *European Union Politics* 2008, vol. 9 (4) s. 559–576.

Eriksson, Kai: *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*. 2015. Gaudeamus. Helsinki.

Ezrahi, Yaron: *Imagined democracies: necessary political fictions*. 2012. Cambridge University Press. Cambridge.

Forsén, Anette. "Saksan keisarikunnan edustajat Suomessa 1871–1918." 2015. Teoksessa *Pro Finlandia = Finlands väg till självständighet: 2, Näkökulma: Saksa, Iso-Britannia, Itävalta ja Unkari = Synvinkel: Tyskland, Storbritannien, Österrike och Ungern*, toimittaneet Jussi Nuorteva ja Pertti Hakala, 428–435. Edita Oy. Helsinki.

Fellman, Susanna & Shanahan, Martin: "Sectoral Influence on Competition Legislation: Evidence from the Cartel Registers, 1920–2000." Julkaisussa *Business History Review* 92(4) 2018, p. 633–660.

Filippakou, Ourania & Williams, Gareth: "Higher education and UK elite formation in twentieth century. Julkaisussa *Higher Education* 59(1) 2010, p. 1–20.

Gluschkoff, Jaana: *Murtuva säätyvalta, kestävä eliitti: senaattori Lennart Gripenbergin sukupiiri ja sääty-yhteiskunnan muodonmuutos*. 2008. Suomalaisen kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Hallberg, Pekka: "Muistikuvia valtiosääntöuudistuksesta". Teoksessa *Puhuri käy: muuttuva suomalainen ja eurooppalainen valtiosääntömme*, toimittaneet Tarja Halonen, Pentti Arajärvi, Pekka Hallberg jne. 2009. Edita. Helsinki.

Halpin, Darren R: *The Organization of Political Interest Groups*. Designing advocacy. 2014. Routledge. London.

Handelman, Sapir & Chowdhury, Jyoti. "The limits of political-elite diplomacy: Leaders, people and social conflicts." Julkaisussa *Israel Affairs*, 23(3) (2017), pp. 468–495

- Hentilä, Marjaliisa & Hentilä, Seppo: *Saksalainen Suomi 1918*. 2016. Siltala. Helsinki.
- Heywood, Andrew: *Politics*. 2019. Palgrave Macmillan. London.
- Hilson, Mary: "Denmark, Norway and Sweden. Pan-Scandinavism and Nationalism." Teoksessa *What is a Nation*, toimittanut Timothy Baycroft ja Mark Hewitson. 2006. Oxford University Press, Oxford.
- Hokkanen, Kari: *Santeri Alkion päiväkirjat 1–3*. 2012. Edita. Helsinki.
- Hulden, Anders: *Kuningasseikkailu Suomessa 1918*. 1988. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Häikiö, Martti: *Suomen leijona: Svinhufvud itsenäisyysmiehenä*. 2017. Docendo. Jyväskylä.
- Häkkinen, Kaisa & Vares, Vesa: *Sanan valta: E.N. Setälän poliittinen, yhteiskunnallinen ja tieteellinen toiminta*. 2001. WSOY. Helsinki.
- Jensen-Eriksen, Niklas: "Business, Economic Nationalism and Finnish Foreign Trade during the 19th and 20th centuries". Julkaisussa *Revue française d'histoire économique* 2015 Vol. 3(1), s. 40–57.
- Johansson, Jan-Erik; Mattila, Mikko & Uusikylä, Petri: *Johdatus verkostanalyysiin*. 1995. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki.
- Jussila, Osmo: "Alamaisia vai kansalaisia". 1992. *Historiallinen aikakauskirja* 3/1992, s. 195–200. Suomen historiallinen seura. Helsinki.
- Jyränki, Antero: *Uusi perustuslakimme*. 2000. Iura Nova. Turku.
- Jyränki, Antero & Husa, Jaakko: *Valtiosääntöoikeus*. 2012. Lakimiesliiton kustannus. Hämeenlinna.
- Jyränki, Antero: "Presidential Elements in Government: Finland: Foreign Affairs as the Last Stronghold of the Presidency". *European Constitutional Law Review* vol. 3(2) (2007), pp. 285–306.
- Jyränki, Antero: "Presidentti-instituutio aikamme Euroopassa." 2009 Teoksessa *Oikeustiede. Jurisprudentia*. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja. Gummerus. Jyväskylä.
- Jääskeläinen, Mauno: *Itä-Karjalan kysymys: kansallisen laajennusohjelman synty ja sen toteuttamisyritykset Suomen ulkopoliitikassa vuosina 1918–1920*. 1961. WSOY. Helsinki.
- Kares, Pekka: *E.N. Setälän poliittinen toiminta vuosina 1917–1918*. 1992. Kansallinen sivistysliitto. Helsinki.
- Katajisto, Kati: *Sodasta sovintoon*. 2018. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.

- Kaufmann, Walter, *Monarchism in the Weimar Republic*. 1953. Bookman Associates, New York.
- Keinänen, Anssi & Vuorela Miikka: ”Toteutuvatko lainvalmistelun ihanteet käytännössä?” *Lakimies* 2 (2015): 170-195.
- Klinge, Matti: *Ylioppilaskunnan historia: 3, 1872-1917*. 1968. WSOY. Helsinki.
- Klinge, Matti: ”Teachers”. Kappale teoksessa *Universities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries (1845–1945)*, toimittanut Walter Rüegg. 2004. Cambridge University Press. Cambridge.
- Kuisma, Markku: *Sodasta syntynyt. Itsenäisen Suomen synty Sarajevon laukauksista Tarton rauhaan 1914–1920*. 2010. WSOY. Helsinki.
- Kuisma, Markku: *Suomen poliittinen taloushistoria 1000–2000*. 2009. Siltala. Helsinki.
- Kähönen, A.M. ”State-building and foreign policy: The case of East Karelia and the role of Finland in Soviet Union foreign policy in 1921–22. *Альманах североевропейских и балтийских исследований*, vol. 3 (2018): 380-395.
- Majander, Mikko; Uola, Mikko; Vares, Vesa: *Suomen eduskunta 100 vuotta. 3, Kansanvalta koetuksella*. 2006. Edita. Helsinki.
- Manninen, Ohto: *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920. Osa 1. Irti Venäjästä*. 1992. VAPK-kustannus. Helsinki.
- Mickelsson, Rauli: *Suomen puolueet: vapauden ajasta maailmantuskaan*. 2015. Vastapaino. Tampere.
- Mylly, Juhani: *Suomen eduskunta 100 vuotta: 1, Edustuksellisen kansanvallan läpimurto*. 2006. Edita. Helsinki.
- Määttä, Tapio: *Oikeudellisen ajattelun perusteita*. 2018. University of Eastern Finland. Joensuu.
- Nevakivi, Jukka. *Ulkoasianhallinnon historia: 1, 1918–1956*. Helsinki: Ulkoasianministeriö 1988.
- Niemi, Mari K. & Pernaa, Ville: *Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen historia*. 2005. Edita. Helsinki.
- Nousiainen, Jaakko. ”Kolmenlaista parlamentarismia”. 2008. Teoksessa *Suomen eduskunta 100: 12, Suomen ja kansainvallan haasteet*, toimittaneet Seppo Tiitinen ja Juhani Mylly. Edita. Helsinki.
- Nygård, Toivo: Poliittisten vastakohtaisuuksien jyrkentyminen sanomalehdistössä. Teoksessa *Suomen lehdistön historia 2. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan*, toimittanut Päiviö Tommila. 1987. Kustannuskiila Oy. Kuopio.

Parmar, I. "Anglo-American Elites in the Interwar Years: Idealism and Power in the Intellectual Roots of Chatham House and the Council on Foreign Relations." Julkaisussa *International Relations*, 16(1) (2002), pp. 53-75.

Polvinen, Tuomo: *J.K. Paasikivi: valtiomiehen elämäntyö. 1, 1870-1918*. 1989. WSOY. Helsinki.

Puntila, L.A: *Suomen poliittinen historia*. 1982. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.

Rasilainen, Aki: Valtiomuototaistelu 1918 oikeudellisessa viitekehyksessään. 1999. *Historiallinen aikakauskirja* 3/1999, s. 230–231. Suomen historiallinen seura. Helsinki.

Richards, Michael: *After the civil war. Making memory and re-making Spain since 1936*. 2013. Cambridge University Press. Cambridge.

Roselius, Aapo: *Isänmaallinen kevät: vapaussotamyytin alkulähteillä*. 2013. Tammi. Helsinki.

Ruostetsaari, Ilkka: Nordic Elites in Comparative Perspective. 2007. *Comparative Sociology* 6/2007, s. 158–189.

Salokorpi, Hannu: *Pietarin tie. Suomalainen puolue ja suomettarelainen politiikka helmikuun manifestista 1899 Tarton rauhaan 1920*. 1988. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.

Stahl, Rune Moller: "Ruling the Interregnum: Politics and Ideology in Nonhegemonic Times. 2019. *Politics & Society* 2019, Vol. 47(3), s. 333–360.

Siltala, Juha: *Sisällissodan psykohistoria*. 2009. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.

Silvennoinen, Oula & Roselius, Aapo: *Villi itä. Suomen heimosodat ja Itä-Euroopan murros 1918–1921*. 2019. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Steiner, Barry H. "Bargaining in asymmetric crisis." Julkaisussa *International Relations* 32 (3) (2018), pp. 321–342.

Stevenson, David: "Diplomats." Teoksessa *Cambridge History of The First World War. Volume II: The State*, toimittanut Jay Winter. 2014. Cambridge University Press. Cambridge.

Suvanto, Pekka: *Konservatismi Ranskan vallankumouksesta 1990-luvulle*. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.

Tepora, Tuomas: *Sinun puolestas elää ja kuolla: Suomen liput, nationalismi ja veriuhri*. 2011. WSOY. Helsinki.

Tala, Jyrki: Lain tavoitteenasettelu oikeustieteen kannalta. Teoksessa *Oikeus – kulttuuria ja teoriaa: Juhlakirja Hannu Tolonen*. 2005. Turun yliopisto. Turku.

Vares, Mari & Vares, Vesa, *Valmis valtioksi. Suomi ja eurooppalainen itsenäistymisaalto*. 2019. Docendo. Jyväskylä.

Vares, Vesa: *Kuninkaan tekijät. Suomalainen monarkia 1917-1919. Myytti ja todellisuus*. 1998. WSOY. Helsinki.

Vares, Vesa: *Varpuset ja pääskyset: nuorsuomalaisuus ja Nuorsuomalainen puolue 1870-luvulta vuoteen 1918*. 2000. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Vares, Vesa: *Viileää veljeyttä*. 2018. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.

Virtanen, Matti: *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. 2002. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Ylikangas, Heikki: *Mennyt meissä. Suomalaisen kansanvallan historiallinen analyysi*. 1990. WSOY. Helsinki.

Zetterberg, Seppo: *Eero Erkko*. 2001. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.

Zetterberg, Seppo: *Viron historia*. 2007. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Internetlähteet

Kansallisbiografia

Rafael Erich

Ernst Estlander

Tekla Hultin

Edvard Hjelt

J.J. Mikkola

Ernst Nevanlinna

J.K. Paasikivi

E.N. Setälä

Otto Stenroth

Eino Suolahti

P.E. Svinhufvud

Heikki Renvall

Onni Talas

R. A. Wrede

Historiallinen yhdistys

Nurmiainen, Jouko: *Vastavuoroisuus ja yhteinen et. Lähtökohtia historialliselle verkostoanalyysille.* (http://historiallinenyhdistys.fi/muinaiset_sivut/julk/verkko00/nurmiain.html) Katsottu 30.10.2019.

Stortinget

Norjan perustuslaki eli The Constitution, as laid down on 17 May 1814 by the Constituent Assembly at Eidsvoll and subsequently amended, most recently in May 2018. (<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/english/constitutionenglish.pdf>) Katsottu 11.8.2020.

Oxford dictionary

Consevatism (<https://www.lexico.com/en/definition/conservatism>) Katsottu 30.10.2019

Elite (<https://www.lexico.com/en/definition/elite>) Katsottu 30.10.2019

Ruotsin 1809 perustuslaki (https://sv.wikisource.org/wiki/Regeringsform_1809) Katsottu 11.8.2020.

Tieteen termipankki

Legalismin määritelmä (<https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:legalismi>) katsottu 22.5.2020.

Liite 1. Monarkistien ydinryhmä

Rafael Erich (1879–1946)

Oikeustiedettä opiskellut Rafael Erich sai jo nuorella iällä valtio-oikeuden ja kansainvälisen oikeuden professuurin, ja nousi nopeasti valtiosääntöoikeudellisesti auktoriteetiksi. Hänen lähestymistapansa politiikkaan olikin enemmän valtiosääntöoikeudellinen kuin esimerkiksi puoluepoliittinen. Erich oli mukana nuorsuomalaisessa puolueessa, ja hän oli mukana neuvottelemassa Ervard Hjeltin kanssa apua Saksasta Suomelle 1918. Monarkismia Erich kannatti sen vuoksi, että olisi pitänyt parempana toimeenpanovallan keskittämistä kuninkaalle. Monarkismi ei ollut kuitenkaan este myöhemmälle poliittiselle uralle, sillä Erichistä tuli pääministeri 1920 ja 1928 Tukholman suurlähettiläs. Kansainväliset suhteet kiinnostivat Erichiä, ja uransa loppupuolella hän toimi myös kansainvälisen tuomioistuimen tuomarina.³³⁹

Ernst Estlander (1870– 949)

Oikeustiedettä opiskelleelle Ernst Estlanderille Keisarillinen Aleksanterin yliopisto tarjosi professuuria 1908. Estlander vaikutti myös Nylands Nation –osakunnassa opiskeluvuosinaan ja toimi myös osakunnan kuraattorina. Opiskeluaikoihin sijoittunut venäläistämiskausi oli muovannut Estlanderista tiukan perustuslaillisuuden kannattajan, ja vaikuttaminen kagaalissa johti myös karkotukseen 1900-luvun alussa. Poliittisesti aktiivinen Estlander ehti toimia aatellissädyn edustajana säätyvaltiopäivillä sekä Ruotsalaisen kansanpuolueen edustajana yksikamarisessa eduskunnassa. Poliittisesti konservatiivinen Estlander kannatti 1918 monarkiaa vastapainoksi kansanvallalle, ja oli myös toisen kamarin ja intressiedustuksen kannalla kuuluen RKP:n kaikista oikeistolaisimpaan siipeen.³⁴⁰

Edvard Hjelt (1855–1921)

Edvard Hjeltin kemian opinnot etenivät menestyksekkäästi ja hän sai professuurin Keisarillisesta Aleksanterin yliopistosta ennen kuin ehti täyttää kolmekymmentä vuotta. Yliopiston rehtorin pestistä Hjelt siirtyi myöhemmin senaattiin, mutta palasi tämän jälkeen vielä virkauralle yliopistoon. 1918 Hjelt toimi Suomen edustajana Saksassa, ja oli

³³⁹ Vares, Vesa (7.3.1998) 'Rafael Erich'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

³⁴⁰ Vares, Vesa (7.2.1998) 'Ernst Estlander'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

tärkeä linkki Suomen ja Saksan välisessä rauhansopimuksessa ja kauppasopimuksessa. Hjelt sai myös arvokkaan tehtävän Saksan-lähettiläänä tarjota kuninkuutta Friedrich Karlille.³⁴¹

Tekla Hultin

Tekla Hultin oli poikkeuksellinen hahmo Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa, sillä filosofian maisterin tutkinnon jälkeen hän väitteli vielä tohtoriksi vuonna 1896 ensimmäisenä naisena Suomessa. Opiskeluajoista alkaen Hultin toimi myös aktiivisesti sanomalehdistössä ja nuorsuomalaisessa puolueessa. Hultin kuului niin Päivälehden piiriin kuin Leo Mechelinin sisimpään verkostoon, mikä avasi tien myös naiselle poliittisten verkostojen keskiöön. Eduskunnassa Hultin käytti aktiivisesti puheenvuoroja, ja 1910-luvulta lähtien hän kuului Svinhufvudin lähipiiriin. Uransa Hultin teki Nuorsuomalaisen puolueen kansanedustajana, Päivälehden toimittajana sekä Tilastollisen päätoimiston toisena aktuaarina.³⁴²

J.J. Mikkola (1866–1946)

Jooseppi Julius Mikkola opiskeli E.N. Setälän tavoin kielitiedettä, ja avusti tätä väitöskirjan teossa. Vuonna 1895 Mikkolasta tuli slaavilaisen filologian dosentti. Myöhemmin Mikkola julkaisikin tutkimuksiaan Leipzigissa ja Pietarissa. Aikakauden sivistyneistön tapaan Mikkola oli nationalistinen ja kiinnostunut tekemään Suomea tunnetuksi ulkomailla. Suomen ulkopoliittisiin suhteisiin Mikkola vaikutti olemalla suomen hallituksen edustaja komentaja Rüdiger von der Goltzin luona 1918. Mikkola oli myös osakuntavaikuttaja ja kuului useisiin tieteellisiin seuroihin.³⁴³

Ernst Nevanlinna (1873–1932)

Yliopisto-opinnoissaan kansantaloustieteeseen erikoistunut Ernst Nevanlinna vaikutti nuorena merkittävältä poliittikolupaukselta, sillä hän pääsi senaattoriksi jo kolmekymmppisenä 1905. Hänen poliittinen uransa alkoi Suomalaisesta puolueesta, jonka puheenjohtajana hän ehti toimia seitsemän vuotta. Lisäksi hän toimi puoluetta lähellä ole-

³⁴¹ Yrjänä, Jouni (13.10.2004) 'Edvard Hjelt'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

³⁴² Sainio, Venla (22.5.2000, päivitetty 20.4.2016) 'Tekla Hultin'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

³⁴³ Kemiläinen, Aira (11.10.2005, päivitetty 27.6.2016) 'Jooseppi Julius Mikkola'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

vien lehtien *Uuden Suomettaren* ja *Uuden Suomen* päätoimittajana. Poliittinen ura päättyi kuitenkin jo 1920-luvulla, minkä jälkeen Nevanlinna toimi professorina Turun ja Helsingin yliopistoissa sekä aktiivisesti erilaisissa järjestöissä, kuten Wiipurilaisen osakunnan inspektorina sekä Suomalaisen Nuijan puheenjohtajana.³⁴⁴

J.K. Paasikivi (1870–1956)

Talonpoikaisesta taustasta ponnistava Paasikivi opiskeli historiaa, venäjää sekä oikeustiedettä keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa. Opiskeluaikana Paasikivi tutustui myös *Uuden Suomettaren* ympärillä vaikuttavaan Suomalaiseen puolueeseen, jonka ajatuksista Paasikivi omaksui esimerkiksi laajan kiinnostuksen yhteiskunnallisiin reformeihin. Suomalaisen puolueen edustajana Paasikivi oli mukana laatimissa ensimmäistä hallitusmuotoa, ja Svinhufvudin senaatissa 1918 Paasikivi istui pääministerinä. Paasikivi oli voimakkaan saksalaissuuntauksen edustajan, ja kaavaili Svinhufvudin tapaan saksalaista prinssiä Suomen valtaistuimelle. Paasikivi toimi vuoden 1918 jälkeen tärkeissä ulkopoliittisissa tehtävissä, kuten diplomaattina Ruotsissa ja neuvottelijana Tarton rauhanneuvotteluissa. Talvisodan aikaan Paasikivi palasi ministeriksi ja rauhan teon jälkeen lähettilääksi Moskovaan. Paasikivi valittiin Mannerheimin jälkeen presidentiksi 1946, ja vielä jatkokaudelle 1956. Paasikiven presidenttikautta leimasivat reaalioliittinen näkemys ulkopoliitikasta sekä pyrkimys leventää Suomen toimivaltaa liittymällä kansainvälisiin organisaatioihin.³⁴⁵

E.N. Setälä (1864–1935)

Kielitiedettä opiskellut Emil Nestor Setälä oli jo nuorena lapsineron maineessa menestyksekkään koulupolkunsa ansiosta. Vuonna 1886 kielitieteestä tohtoriksi väitellyt E.N. Setälä sai suomen kielen ja kirjallisuuden professuurin 1893. Nopeasti akateemisella uralla edennyt Setälä on saanut myöhemmin kritiikkiä tutkimuskeinoistaan, joita nykyään pidettäisiin arveluttavina. Setälä oli akateemisesti sekä yhteiskunnallisesti verkostoitunut, ja vaikutti etenkin aikakauslehti *Valvojassa*. Valtiopäivillä Setälä oli ensimmäisen kerran 1905, ja myöhemmin yksikamarisessa eduskunnassa hän vaikutti etenkin perustuslakivaliokunnassa. 1918 hän oli mukana laatimassa monarkistista hallitusmuotoa, ja aloitteen sanamuotoja pidetään Setälän kynästä lähteneinä. Myöhemmin Setälä

³⁴⁴ Vares, Vesa (4.5.2001), 'Ernst Nevanlinna'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

³⁴⁵ Polvinen, Tuomo (16.9.1997) 'J.K. Paasikivi. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

vaikutti kokoomuspuolueessa, suurlähettiläänä Budapestissa sekä yliopistossa kansleerina ja eri osakuntien inspektorina. Setälä oli aktiivisesti mukana myös erilaisissa kulttuuriyhdistyksissä.³⁴⁶

Eino Suolahti (1879–1951)

Lääketiedettä opiskellut Eino Suolahti vaikutti opiskeluaikanaan Hämäläisessä osakunnassa sekä myöhemmin sen inspektorina. Venäläistämiskausi vei Suolahden politiikkaan, ja hän vaikutti niin jääkäriiliikkeen kuin *Uusi Päivä* –sanomalehden takana. Kaupunginvaltuustossa pääosin vaikuttanut Suolahti oli monarkian innokas kannattaja ja myöhemmin kokoomuspuolueen aktiivi.³⁴⁷

P.E. Svinhufvud (1862–1944)

Historian ja molempien oikeuksien yliopistotutkinnon suorittanut Svinhufvud astui kansalliseen politiikkaan jo vuonna 1894. Säätyvaltiopäivillä hän edusti aatelissäätyä sukusäätyä päämiehenä. Venäläistämiskausi vuosisadan vaihteessa löi leimansa Svinhufvudin poliittiselle uralle, jossa korostuivat vaatimukset laillisuudesta ja jyrkästä perustuslaillisuudesta. Jyrkät kannat vaikeuttivat tuomarin urassa toimimista ja karkottivat Svinhufvudin Siperiaan 1914. Itsenäisyysseminaarin puheenjohtajana Svinhufvud antoi 1917 itsenäisyysjulistuksen eduskunnalle. Sisällissodan päätyttyä P.E. Svinhufvud valittiin valtionhoitajaksi, ja uuden senaattinsa kanssa hän ajoi ”saksalaissuuntausta”, jossa saksalainen prinssi yritettiin saada Suomen kuninkaaksi. Kun hanke epäonnistui, Svinhufvud luopui valtionhoitajan tehtävästä ja palasi tuomarin virkaansa. Paluu politiikkaan tapahtui 1930, kun presidentti Relander pyysi Svinhufvudia pääministeriksi, ja seuraavana vuonna Svinhufvud valittiin kokoomuksen ja Maalaisliiton tuella presidentiksi.³⁴⁸

Onni Talas (1877–1958)

Onni Talas opiskeli oikeustiedettä Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa, ja valmistui molempien oikeuksien tohtoriksi 1905. Vastaväittäjänä väitöstilaisuudessa oli J.K. Paasikivi. Tohtoriksi valmistumisen jälkeen Talas toimi yliopistossa hallinto-oikeudel-

³⁴⁶ Autio, Veli-Matti (5.1.1988), 'Emil Nestor Setälä'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

³⁴⁷ Vares, Vesa & Leikola, Anto (4.5.2001, päivitetty 16.12.2014) 'Eino Suolahti'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

³⁴⁸ Häikiö, Martti (16.9.1997) 'P.E. Svinhufvud'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

lisena apulaisena ja sai oman professuurin 1925. Akateemisen uran ohella Talas vaikutti Nuorsuomalaisessa puolueessa ja kuului vuodesta 1917 samaan aktivistisiipeen esimerkiksi P.E. Svinhufvidin kanssa. Talas oli itsenäisyysliikkeen johtohahmoja ja kuului myös Svinhufvidin itsenäisyssenaattiin. 1918 Talaksen oikeistokonservatiivinen linja jyrkkeni, ja hän kannatti voimakkaasti monarkiaa ja punaisten rankaisemista sisällissodan tapahtumista. Vuoden 1918 jälkeen Talas siirtyi sisäpolitiikasta lähettilääksi, eikä koskaan luopunut ehdottomasta monarkismistaan.³⁴⁹

R.A. Wrede (1851–1938)

Rabbe Axel Wrede suoritti Keisarillisessa Aleksanterin yliopistossa oikeustieteen tutkinnon, ja vuonna 1898 hänestä tuli siviiliprosessioikeuden, roomalaisen oikeuden ja lainopin ensyklopedian professori. Vuonna 1905 Wrede nimitettiin yliopiston rehtoriksi, mutta virkaura jäi lyhyeksi, kun hänet nimitettiin saman vuonna senaattoriksi. Valtiopäiville Wrede oli osallistunut vuonna 1877 ritariston ja aatelin edustajana. Wrede johti useina vuosina lakivaliokuntaa, ja hän istui myös perustuslakivaliokunnan puheenjohtajana 1911, 1912 sekä 1918. Vuonna 1918 hän oli ruotsalaisen puolueen edustajana kannattamassa monarkistista hallitusmuotoesitystä. Vuodesta 1918 alkaen hän luopui poliittisista viroista ja toimi Åbo Akademin kanslerina aina vuoteen 1930 asti.³⁵⁰

³⁴⁹ Vares, Vesa (6.9.2001, päivitetty 1.2.2016) 'Onni Talas'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.

³⁵⁰ Modéen, Tore (14.6.2002) 'R. A Wrede'. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu.